

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

37.44 H
Ar

8

3

ARBEJDER HØJSKOLEN

JUNI 1932

Statens pædagogiske Studierådning
København V.

REDAKTIONEN

Journalist Holger Andersen.
Højskolelærer Michael Andersen.
Sekretær Oluf Bertolt.
Forretningsfører Chr. Christiansen.
Forstander Hjalmar Gammelgaard.
Forstander Poul Hansen.
Aage Hinrich.
Eigil Holm.
Sekretær Ib Kolbjørn.

ARBEJDERHØJSKOLEN

ELEVSKRIFT

FOR ESBJERG ARBEJDERHØJSKOLE OG
ROSKILDE HØJSKOLE

NR. 3

J U N I 1 9 3 2

UDGIVET AF
ELEVFORENINGERNE I SAMARBEJDE MED
ARBEJDERNES OPLYSNINGSFORBUND

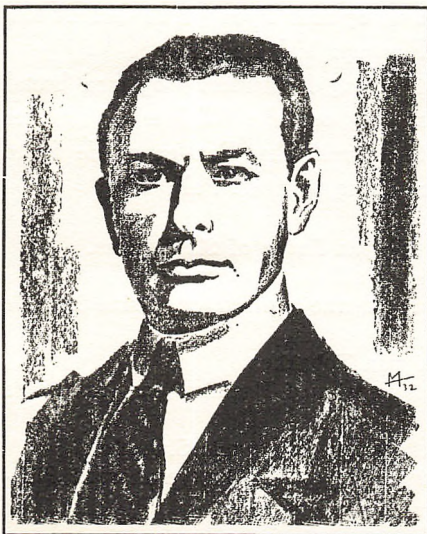
Statens pædagogiske Studiesamling
København V.

~~37.41~~ H
Ove
3

1947/1522

ERLING KRISTENSEN

AF JUL. BOMHOLT

Erling Kristensen har i Løbet af faa Aar skabt en Digtning af ualmindeligt Format. Med enestaaende Styrke forener han Idé og Realisme i sin Kunst. Han er baade Oprører og Nybygger, og paa begge Fronter har han Tilknytning til den Arbejderbevægelse, som han er udgaaet fra.

Hans første Arbejde *Støtten* (1927) staar i Opgørets Tegn. »En bondepsykologisk Romanstudie« har han kaldt sin Bog og har derved givet den et Perspektiv, der rækker ud over det rent litterære. Bogen er mere end en Roman. Den er et Forsøg paa at afdekke de psykologiske Grundlinjer i Bondens Karakter og at vise Virkeligheden i den saa højt priste Bondekultur.

En saadan kritisk Revision var i 1927 i høj Grad tiltrængt. I Aarene under og efter Verdenskrigen gik der Romantik i Skildringen af Bonde og Landsby. Johan Skjoldborg tegnede i *Nye Mænd* (1917) en Landsbyidyl i skønne Solskinsfarver og gjorde den religiøst vakte Per Hyldgaard til en ny Tids Helt. Harry Søberg digtede et Række Figurer, der var præget af Højsind og Selvhengivelse og trods alle Svagheder bevægede sig i et Genskær af himmelsk Skønhed. Thorkild Gravlund udformede en hel Landsby-Teologi omkring »Almuesindets evige Værdier«, han gjorde Landsbyalmuen til Historiens Udspiring og Endemaal og eneste Frelse. Thomas Olesen Løkken lod Spekulanten og Gaardslagteren Niels Hald blive en Genrejsnin-

gens Gud for det betrængte Vendsyssel og malede derefter — med stigende Procentdel Vand i sine Farver — en Række Lærreder af den tunge, tænksomme og retsindige Bonde. Som sidste Mand i Kolonnen optraadte Skribenten Jørgen Bukdahl med en grundtvigsfarvet Forherligelse af »det indre Danmark«, det skjulte, men egentlige Danmark: Bonden og hans rodfæstede Kultur.

Denne Afstands-Forherligelse fyldte Samtiden med aldeles vildledende Forestillinger om Bondepsykologi og Landsbyliv. I den trange og mørke Krisetid blev det næsten en Modesag (især i litterære Kredse) at betragte Bondestanden som den solide Reserve, der skulde føre de gamle og prøvede Dyder uskadt gennem Ragnarok. Bondesamfundet, mente man, var i Besiddelse af alle de Værdier, som Bysamfundet savnede: Trofasthed mod Slægten og det nedarvede, religiøs Inderlighed, Hjemstavns-kærlighed, Retsindighed og rolig Omtanke o. s. v., og naar Byen gik til Grunde som et Sodoma, vilde Paradiset fortsat blomstre i Pinstrups Valgkreds.

Paa Baggrund af denne Romantik virker Erling Kristensens Bog med brutal Kraft. Med barsk Lidenskabelighed gaar han bag om alle Klicheer og anstiller nøjagtige Undersøgelser. De smaa Detaljer forsømmes ikke. Paa en af de første Sider refereres f. Eks. følgende Samtale mellem Laust og gamle Pali:

Laust saa til sine plørede Træske og satte sig paa Enden af Slagbænken.

— Hvordan gaar det? Har Soen faaet Grise, Pali?

— Ja, fjorten. — Pali stak Hænderne i Lommerne og hev op i sine lappede Bukser.

Laust aabnede Pibelaaget og stoppede ned paa Tobakken.

— Har hun Patter til saa mange? Han daskede med Haanden paa Lommerne for at høre, hvor Tændstikkerne var.

— Ja, det kan lige gaa. Pali rettede stærkt paa sin lille, tynde Skikkelse.

Laust tændte og sagde med Munden fuld af Røg og Blikket rettet mod Pibelaaget: — Du er sgu altid heldig, Pali.

De realistiske Enkeltheder grupperer sig især om Bogens Hovedfigur, Mads Staal. Mads er fyrré Aar gammel og lever paa en mindre Gaard sammen med sin Mor, Katrin, der er fortættet Nærighed bag en Skorpe af Trods. Gaarden giver rigeligt med Arbejde, og Mads er vant til at beregne den økonomiske Værdi af selv den mindste Pind. »Læg dig frem i Selen, om ogsaa du trækker Lemmerne af Led paa det, du vil slæbe ind paa din Ejendoms Enemærker« — det er Grundtonen i hans Livsopfattelse. »Enhver er sig selv nærmest, om ogsaa der hist og her pjattes om noget andet«, — det er hans moralske Grundlov. Hans Liv er en Kredsgang om snævre Interesser, og han afviger i saa Henseende ikke fra sine Omgivelser. Da

Moderen er paa Bryllupsfærd og præsenteres for Brudens Fader, er hendes første Replik: »Det er ikke megen Mødding, du har.«

Mads Staalal har kun Interesse for den Moral, der kan omsættes i Sparekasseskillinger. Han sælger en Ko for en Sum af 200 Kr. til en af Sognets fattige Daglejere, — skønt Koen er dødssyg af Tuberkler. Han er ligefrem stolt over, at denne Handel lykkes. En Kalv, som efter Aftale skal sælges i levende Vægt til Slagtning, sørger han for at proppe med Roer og Vand. Desværre sker det, at Kalven kreperer af Forstoppelse, og i den Anledning udtaler Mads med moralsk Selvbebrejdelse: »Det er en Dosmer, der ikke ved, hvor meget en Kalv kan taale.« Heldigvis finder han paa Raad: han sælger det parterede Dyr til Smaafolk ude i Mosen. Engang har hans Karl splittet en Kultivator ad, men ogsaa for dette Uheld findes der en Udvej: Karlen dypper Brudstykkerne i Møddingpølen, saa ser det ud, som der har været et gammelt Brud, og saa bliver det Smedens Sag at yde Erstatning. »Smeden var en fattig Lus, der lige var bleven gift og nok kunde have sit Behov. Men hvad — det var ikke hans Skyld, at Smeden havde giftet sig uden at have Raad.«

At snyde i Skat er nærmest en fortjenstfuld Handling. Da Sogneraadsformanden viser en »næsten bespottelig Ødselhed« med Kommunens Penge, især hvad angaar Fattigsager, bliver han udsat for politisk Snigmord.

Byfolk betragtes som en Slags Snyltere, der lever af Landbrugets Penge og overhovedet ikke yder Gavn for Føden. Mads Staalal raser over Tingstrup By: »Hele Krapylet demede skulde sultes langsomt ihjel. Hele det fine, forvænte Skidt, der sagde De til hinanden og gik med hvid Flip.«

Livets intime Anliggender underordnes Økonomiens Krav. Mads Staalal ønsker at gifte sig, fordi en Kone betyder billig Arbejdskraft. En Kone betyder, at han kan holde flere Svin og spare en Daglejer til Høsten. En Nabo, der har Syn for Mads' Ønsker, skaffer ham Sikkerhed for, at han kan faa en Gaardmandspige. Til Gengæld for denne Fidus skal Naboen have en rød Plag af Mads. Lige for lige, naar Venskab skal holdes.

Mads gifter sig med Pigen, skønt han ikke er helt uvidende om, at hun allerede før Bekendtskabet med Mads er besvangret af en ung Daglejer. Giftermaalet kommer i Stand ved Forældrenes Tvang.

Som en klog Politiker henvender Mads sig senere til Pigens Far, gamle Pali, og udslynger paa Skrømt grumme Trusler: »Du skal faa din Datter lige saa redelig hjem igen, som du afstod hende, bare lidt tykkere, saa enhver kan se, hvad for en Taske hun er.« Pali bliver slaet med Skræk, og for at sikre sin Datters ægteskabelige

Fremtid maa han indvilge i at bytte Gaard med Mads. Mads flytter ind i Palis store Gaard og skaffer sig derved en grundmuret Anseelse i Sognet.

Den hvasse Realisme i denne Handling understreges yderligere ved Realismen i de enkelte Situationsbilleder. Personerne befinder sig midt i Hverdagen. De harker og spytter og snyder Næsen — og Skraatobakssovsen baner sorte Striber gennem Mads' Skægstubbe. Ægteskabsaftalen foregaar i Svinehuset. Mads bringer Meddelelsen videre en Morgen, mens han skifter Bukser. Andre Scener er henlagt til Ajlepumpe og Møgbør. Og Daglejeren sidder paa Hug norden for Laden og filosoferer over Verdens Mærkværdigheder.

En saadan Realisme, der er en bevidst Reaktion mod Solskins-Romanerne, træder skarpt frem i de enkelte Udmalninger. En hængt Mand: »Hans Mund stod aaben, som var han kløvet helt hen til Ørene. Hans Hals var trukket saa tynd som et Haandleed, og han havde en Bule i Bukserne, som var hele Maven sunken derned.« De døde Køer efter en Brand: »Vagten havde i Nattens Løb slæbt de oppustede Kolig ud, nu gik de stiltfærdigt snakkende og morede sig med at jage en Greb i de opsvulmede Vomme. Naar de trak den ud igen, stod Røgen til Vejrs i fire lufthvislende Straaler. Det rumlede hult, til Tarmene faldt ind som Blærer, Luften er gaaet af. Karlene holdt sig for Næserne og lo til hverandre, saa gik de til den næste.«

Erling Kristensen nøjes ikke med de realistiske Enkeltheder. Naar han først har fastlagt den psykologiske Grundlinje, fortsætter han med en digterisk Forlængelse af denne Linje, — indtil de yderste stejle Konsekvenser. Det er typisk for alle hans Bøger, at Handlingen efterhaanden forstærkes, indtil den digteriske Illusion nærmer sig Bristepunktet.

Mads Staaadal melder sig ind i Valgmenigheden for at opnaa større social Prestige; han nyder det som en Triumf at køre til Kirke med to vælige Heste for Vognen. Samtidig med at hans sociale Magt vokser, som Medlem af Sogneraad og Bestyrelser, antager hans økonomiske Egoisme uhyrlige Former. Han piner Hustru og Moder, og efter en Brand paa Gaarden lader han Daglejerens Søn blive uskyldig dømt til flere Aars Tugthus. Han myrder sin egen Moder. I utæmmeligt Raseri kører han til Slut løbsk med sine Heste og kvæstes, men selv paa Dødslejet er han den kolde Fornægter. Som Jack Londons Ulf Larsen kvæles han i sin egen Ondskab uden et Øjeblik at bede om Pardon Ved Mads Staadals Begravelse foreslaar Lærer Jensen, at der rejses en Mindestøtte for ham: »Som Stenens ærlige, bærende Stof er Fundamentet, hvorpaa enhver stolt Bygning rejses, saadan er Bondens ærlige Skikkelse Sylden under Samfundet.«

»Støtten« er en Gravsten over Bonderomantikken. Det har ikke været muligt for Bondeskribenter at fortsætte med Skønmaleriet efter den Bogs Fremkomst, og for saa vidt markerer den et Tidsskifte i dansk Litteratur. En senere Tids »Randersbevægelse« har med al ønskelig Tydelighed vist, at Mads Staadal er andet og mere end en litterær Figur.

I 1928 fulgte »Byen mellem to Taarne«, der er en social-psykologisk Analyse af Livet i den lille Stationsby. Bogen knytter sig nøje til »Støtten« som et Opgør med falske Forestillinger om »Stillebyens Idyl«.

Stillebyen har sin egen Atmosfære, sin egen »giftige Hviskeaaende«. I det lille, indelukkede Samfund kender alle Mennesker hinanden. Den enkeltes Skæbne og Velværd er afhængig af de andres Omdømme, og derfor udkæmpes en bitter Strid i det skjulte. Det taales ikke, at Naboen stiger til Vejrs op over Jævnmaalet. Enhver saadan Opstigning føles som et Minus for dem, der bliver tilbage. Naget og Misundelsen er parat til at hugge Kløerne i den formastelige. Forargelsen er den eneste Ventil, som de mange sociale Hemninger lader staa aaben Det er forstaaeligt, at den jævne Mand nærer en sand Angst for at synes mere end de andre, thi den, der engang har aabnet Forargelsens Ventiler eller udfordret Smilet, har ingen Muligheder for at undfly Sagnet. Sagnet nagler ham til det engang passerede, saa at et Prestigetab strækker sine Virkninger aarevis ind i Fremtiden. Den saarbare maa være paa Vagt over for skjulte Muligheder, altid reserveret for ikke at blive slugt af Rytget.

I et saadant Samfund lever Maskinarbejder Torp. I sin Fritid er han Kunstmaler og har lavet en Del realistiske Billeder af Byens Borgere. Denne Maler-Virksomhed er i Strid med de vedtægtsmæssige Forestillinger om en Maskinarbejder, og de nærgaaende Billeder gør ikke Forholdet bedre.

Man faar ikke at vide, hvad der har gjort Torp til Kunstner; kun i Forbigaaende antydes det, at han er »et Naturgeni som de undertiden fødes i afsides Egne.« Fortællingen begynder straks med at udmale Misforholdet mellem Torp og hans Omgivelser, og blandt Aarsagerne til Misforholdet understreges især den sociale Side af Sagen. Torp er »kun« Maskinarbejder, men tilstræber som Kunstner en Position oven over hele Stilleby-Samfundet. En saadan Karriere er utaalelig for Bankdirektøren og de andre Matadorer, der anser Penge for at være det eneste respektable Grundlag for Position. Den er ogsaa utaalelig for de Smaafolk, der kender hans Køkken og Klædedragt og derfor er mest tilbøjelige til at tro, at Maskinmaleren er et Offer for syg Ærgerrighed og svigtende Selverkendelse. Hvis den Slags Narreri lykkes,

kan det kun skyldes lyssky Midler! Hele denne Side af Stillebyens Nid og Nag er levendegjort i en næsten mytologisk Loke-Figur, Smith.

Torp selv er utilfreds med Stillingen. Han er ikke Forretningsmand, dertil er han altfor ensopret og usmidig; og hans Malervirksomhed bevirker, at Kunderne forsvinder. Virksomhedens stadige Tilbagegang føler han ikke blot som en Uretfærdighed, men som en Ydmygelse. Det dermed sammenhængende sociale Prestigetab er en daglig Lidelse, fordi kun den, der bøjer sig for Lille-Samfundets uskrevede Love for Takt og Tone, har Haab om at begaa sig. Hertil kommer, at Torp ikke selv føler sig paa Højde med den Ønskedrøm, der foresvæver ham, og — hvad der er en Tragedie i Tragedien — han er selv saa miljøpræget, at han føler en instinktiv Sky for at skrue sig i Vejret. Han tænker langt flere af Omgivelsernes Tanker, end han selv er klar over, og derfor er han bastet til det, han bekæmper. Det fortælles, hvorledes han cykler ind til en Maskinfabrik i Aalborg for at søge om Arbejde, men han kommer ikke længere end til Fabrikporten. Han *kan* ikke overvinde sine egne Hemninger. Selvtilliden svigter totalt, og han cykler for fuld Kraft tilbage til den Atmosfære, som han trods alt tilhører

Hvis Torp havde været Søn af Bankdirektøren, var der formentlig ingen, der havde undret sig over hans kunstneriske Syssel. Nu derimod opstaar der en Konflikt, og skønt Torp iøvrigt tilhører den jævne Menneskehed, tvinges han ud i en socialt betonet Neurose. Den stadigt lurende Uvilje bringer hans Sind ud af Balance. Han bukker under for en »pinende Afmagtsfølelse,« og denne Følelse farver alle hans Forestillinger og Handlinger. Han bliver menneskesky og genert, lammet i Viljen, eet Øjeblik heftigt opfarende for i næste Øjeblik at vegetere i Selvmedlidenhed. For at dække over den udhulede Selvtillid væbner han sig med krampagtig Selvhævdelse og tager i Fantasien Hævn over de Mennesker, der ignorerer ham. Han er skarpsynet over for andres Svagheder, bitter og ram i sine Replikker. Et Kærlighedsforhold til Præstens Plejedatter antager tragiske Former. Han piner og plager hende med sin altid saarbare Mindreværds-Følelse, og typisk nok er det store Grundproblem det: hvorvidt de tør spadsere sammen paa aaben Gade. Et Spørgsmaal, som andre Steder er latterligt intetsigende, bliver Udgangspunkt for oprivende Scener og vokser under Forholdenes Pres til overmægtige Dimensioner

Da Torp enten føler sig *over* eller *under* sine Omgivelser og ikke paa naturlig Maade kan frigøre sine Kræfter i et Samspil med andre Mennesker, proklamerer han Enerens Krig mod hele Verden: »Jeg giver Fanden i alle Love. Jeg har en Lov i mig selv, den maa jeg følge, om den saa fører mig lukt i et Mosehul

Man kan vel faa Lov at være det, man er.« Dette Trodsens Evangelium er i Virkeligheden ud-

sprunget af Afmagt og har intet at gøre med Individualisme og i dette Ords egentlige Betydning. Det er naturligt, at Torp ligesom andre Mennesker maa frigøres fra Tradition og Tvang for at kunne yde en hel og ægte Indsats. Først derefter kommer Spørgsmaalet, om denne Indsats skal tjene Individets egen selvherlige Udvikling, eller den skal tjene en større Helhed. Her er Valget mellem Individualisme og Socialisme, men saa vidt naar Torp ikke. Han bliver hængende i den første, elementære Proces, og Bogen slutter med Klageraabet: »Stillebyen slipper aldrig sit Tag!«

Torps Karakter belyses skarpt af et psykologisk Modbillede, nemlig Homøopaten Lasker. Lasker er oprindelig Maskinarbejder ligesom Torp og er døbt Las Kristian Rasmussen. Han forstaaer imidlertid smart og beregnende at udnytte de Muligheder, som Stillebyen rummer. I den stillestaaende Luft bliver Sindene let inficeret med Mystik. All right! — Lasker gør Mystikken i Penge ved Hjælp af homoøpatiske Hundekunster. Han omsvøber sit Navn med romantiske Forestillinger og smigrer for Folks Tilbøjeligheder. Han troner — Svindleren! — som en europæisk Gentleman ved Skolelærer Dues Kaffegilde og vokser gradvis til Byens Afgud. Man mindes Gogols »Revisoren.«

»Byen mellem to Taarne« blev ikke særlig venligt modtaget af Kritikken, og det kan ikke nægtes, at der er Mangler ved Bogen. Samtalerne mellem Torp og hans Kæreste ligger i et temmeligt anstrengt Plan, og til Slut galoperer Handlingen ud i et krampagtigt Ritsch-ratsch. Disse Mangler er imidlertid uden Betydning i Sammenligning med den Styrke, hvormed hele Stilleby-Problemet er rejst. Stillebyen er virkelig levendegjort. Man præsenteres saa tit for de samme Mennesker og de samme Husc, de samme stillestaaende Ting, — altid er Tingene i Ro! — saa at man til sidst føler Kedsomheden som en kvælende Os. I denne lyttende Ensomhed vokser Menneskene i Særhed og bliver Originaler, og de mange Hemninger presser de erotiske Drifter ud i den Liderlighed, der hører Løndommen til. Naar Stilheden endelig gennembrydes af en politisk »Sag«, deler Borgerskabet sig efter rent personlige Linjer, og den Dyst, der hidtil er udkæmpet i Selskabelighedens Sladder, skal saa afprøves over for Offentligheden. Erling Kristensen har ramt Hovednerverne i dette Samfund og har bidraget *sit* til at sprænge de falske Forestillinger om Idyllen. Noget andet er, at Lasker-Skribenterne sikkert endnu i mange Aar vil tjene Penge paa den romantiske Forherligelse af »de stille Steders Poesi«

I de to første Bøger findes der fine og nænsomme Billeder af den Tilværelse, som de fattige fører. I »Støtten« gives en ligefrem genial Skildring af den gamle Dag-lejer, som ude fra Gaardspladsen iagttager Bryllupsbegivenhederne i Palis Stuer, og i »Byen mellem to Taarne« er der et Billede af Torps forslidte Forældre. Efter

at have aflagt Besøg i Bondegaard og Stationsby gaar Erling Kristensen derefter til de fattige i Mosen for at undersøge deres Kamp for Eksistensen.

Stodderhøngen (1929) er en Symbolroman, saa at sige en Lignelse i Romanform. Første Del handler om Hyttefolket i Skajnæs Mose. Naar Vinterens Sne og Kulde staar ind over Skajnæs, er det svært at bjærge Føden. Det hænder, at Stormen blæser en Hytte omkuld og at Sulten ligefrem tvinger til Tiggergang. Om organiseret Hjælp fra Storbøndernes Side er der ikke Tale, tværtimod, i deres Øjne er de Folk, der dukker sig bag Svinedigerne paa Skajnæs, en Art spedalske, der ikke kan gøre Krav paa Sammenligning med almindelige Mennesker. Da Lægen er paa Visit paa Skajnæs, spørger han:

- Sig mig, hvorfor gaar I ikke til Fattigvæsenet i Stedet for at sulte ihjel?
- Os! Fattigvæsenet! Det nytter vist ikke noget. Det er kun dem, der arbejder for Gaardmænd, der faar af Fattigkassen.
- Det lyder lidt mærkeligt, synes jeg.
- Saa! Det synes jeg ikke. Naar de faar Føden af Fattigkassen, kan de arbejde billigere end vi andre.

Under disse Forhold er der for Hyttefolket kun een Vej frem: den indbyrdes Hjælp. Kun naar de smaa Kræfter forenes, kan Samfundet paa »Vorherres Ud-lodder« bevares. Det eneste Værn mod de fjendtlige Kræfter er »det almægtige Vi«. Ikke jeg, men *vi!*

Ved at skyde deres Smaaskillinger sammen faar de Raad til i Fællesskab at købe Indvolde og Koskanker. Naar der er Sygdom iblandt dem, spænder de sig selv for Vognen og trækker Lægen den milelange Vej fra nærmeste By. De gen-opbygger ved forenede Kræfter det Hus, der er ødelagt af Storm og Brand, og de holder sammen som Ærtehalm over for Politi og Storhanser. De finder sig ikke i, at Bønderne søger at drive Sabotage mod den enkelte. Een for alle og alle for een!

Med sikker Kompositions-Sans har Forfatteren anbragt en syg og lidende Kvinde i Handlingens Centrum for at vise, hvorledes alle Kræfter samler sig til naturlig Solidaritet for at værne *den svage*. Ingen vil undslaa sig for at anvende det sidste Neg i Hytten til Sengehalm for hende, og selv Krybskyttens illegale Handling bliver i hendes Tjeneste et Godhedens Offer.

Dette Solidaritets-Samfund er gengivet uden Sentimentalitet. Det skjules ikke, at Fester og Udflugter engang imellem ender i Drukkenskab og Tummel. Og selve Solidariteten ses som et Produkt af Forholdene, — den til syvende og sidst billigste Form for Forsikring. »Ingen ved jo, hvornaar Huset brænder ned over en selv.«

Naar det gælder Fremtiden, slaar de fleste sig til Taals med Haabløshedens: Hvad kan det nytte? »Som det gik, havde det gaaet, saa langt de ældste kunde huske tilbage.« Kun to Skikkelser afviger fra denne Vanesløvhed: — Niels og Gert.

Niels er det humørfyldte Kampmenneske, der stoler paa sin egen Kraft og appellerer til frygtløs Selvstændighed. Hans Valgsprog er et stejlt: »Vi kan selv!« Han er Proletaren, der gaar i Breschen for økonomiske Fremskridt, men uden at se disse Fremskridt i Lyset af et større Maal. Han er Repræsentant for den nøgne økonomiske Interesse.

Gert derimod er den stille Repræsentant for »Næstekærlighedens bernesunde Idé«. Han er bevidst Socialist og søger at indordne de økonomiske Interesser under en altomfattende Idé. Medens Niels forfægter Fællesskabets Krav, er det Gert, der betoner Fællesskabets indre Forpligtelse.

Det er Niels, der sejrer. Det lykkes ham at faa bygget et Dige, der ændrer Afvandsforholdene i den Grad, at det øde Skajnæs forvandles til et rigt og frugtbart Land. Hvor der før var sure Sig, bliver der Mulighed for bugnende Kornmarker.

Her begynder anden Del. De tidligere Skajnæs-Proletarer, der rykker ind i de grundmurede Gaarde, bliver prægede i Mads Staadals Billede, og Tragedien fra »Støtten« gentages.

»Det mægtige Vi« opløses i en bitter Strid om mit og dit, og sociale Fordomme gør Grænserne endnu skarpere. Enhver staar skinsyg paa Vagt om egne Interesser og slides op af Nærighed og Nag. Næstekærlighedens Gert bliver til Slut en vanvittig Flygtning, en hjemløs i sit eget Land. Og da Niels ser, hvad den nøgne økonomiske Interesse har medført af Resultater, ødelægger han Diget, og Vandet strømmer som en Syndflod tilbage over Skajnæs

Tanken er denne: hvis Solidaritet kun er Udtryk for økonomisk Interesse, vil den fordampe, saa snart Kaarene bedres. Kun hvis den forbinder sig med Socialismen som vidsynt Idé, kan den føre Mennesket opad. Kun hvis Gert og Niels forenes i den samme Person, er der Mulighed for Sejr!

Som den Realist, Erling Kristensen er, har han valgt at vise Udviklingens Niels-Linje, og netop derved kommer hans Bog til at virke som et mægtigt og manende Memento.

Der er Sammenhæng mellem »Stodderkongen« og den efterfølgende Bog *Ler* (1930). Begge Bøger indeholder en Advarsel. Den første handler om en Almue, der under den sociale Opmarsch mister Forbindelsen med de opbyggende Værdier. Den

anden handler om en Almuesmand, der paa sin Fart gennem Berømmelsens Riger mister enhver Forbindelse med Virkeligheden.

Bjarke er Boelsmand. Han fusker sig igennem Verden ved Hjælp af lidt Kanin-avl og Færgesfart, og det vilde være lykkeligst for ham og hans Medmennesker, om han var forblevet ved den Bestilling. Men Bjarke har Planer. Enhver halvkvædet Vise, der kommer til ham fra Omverdenen, synger han videre paa og udgiver den for sin egen. Det afgørende ved de Ideer, han sværmer for, er deres *Storhed*, den Fantasi-Varme, de udløser. Om de svarer til Virkeligheden gør mindre til Sagen, blot de vækker Opmærksomhed. »Jeg er Pioneren,« siger han, »jeg gaar foran og viser Vej mod nye Livsmuligheder.« I Lyset af de store Planer antager hans eget Jeg forøgede Dimensioner, og han kæler for de Ønskedrømme, der gør ham selv til Tilværelsens Centrum.

Forfængeligheden forgifter alle hans Forestillinger og gør ham til Skuespiller, selv naar han er i Enrum. Der er ingen Kærne i ham og ingen Grobund for naturlig Vækst. Han er den typiske Selvkredser, der ikke gennemlever een Følelse til Bunds, men altid nydende iagttager sine egne Positurer. Som Selvdyrker ønsker han navnlig at udføre Rollen som dybsindig Tænkter og alvorlig Reformator. Han kan ikke leve i Ubemærkethed. Der maa et eller andet Sted være et Spejl, der kan vise ham som den, der duperer. Hans Yndlingsudtryk er: »Jeg er helt duperet af mig selv!«

Han salver sig ind i Selvgodhed og smager saligt paa sine egne Ord: »Jeg er jo saadan en Slags Kunstner.« Bag ved alle Forklædninger er han en lille gold Egoist, der nærsynet stirrer paa sin egen Fordel, og han er ondskabsfuld indtil Sadisme. Han søger at pine sine Nærmeste ned i Afmagtsfølelse, fordi det styrker hans egen Storhedsdrøm. Engang imellem opdager han med Undren og halvvejs Angst, at noget er *virkeligt*, og glimtvis ved han, at han selv inderst inde er hul; men det varer ikke længe, inden Skuespilleren igen agerer for aabent Tæppe

Denne Figur sætter Erling Kristensen paa Prøve. Han lader Bjarkes forløjede Verden antage et Skær af Virkelighed og fører ham ind i den Berømmelse, som Fantasten fabler om. Hvad sker der saa?

Bjarke opdager, at der er ildfast Ler paa hans Nabos Grund. Han fremskaffer en Analyse af dette Ler og bruger den til Reklame for sit eget ikke-ildfaste Ler. Tyveriet honoreres. I en Tid, der er fyldt med økonomisk Svindel, lykkes det den lille Bluffmager at skaffe sig Adgang til Avisernes Spalter, og Bjarke kan tilfredsstille selv den mest spaltehungrige Journalist! Bjarkeværket rejses, Berømmelsens Sol skinner, Bjarke triumferer i Rollen som Folkehelt. Som en Plum den Anden bygger han en Bjarkeborg med tilhørende Bjarkemusæum. Hvad er Løgn og hvad er Virke-

lighed, naar blot Bjarkes egen Storhed beundres? Hans Skuespil-Præstationer antager efterhaanden groteske Former — helt ud paa Grænsen af Karikaturen, saa at Menneskeansigt og Djævlemaske glider i eet.

Indtil en Dag det hele braser sammen. Bjarkeværkets »ildfaste« Sten gaar op i Luer, og Drømmen forvandles til Ruin og Aske. Bjarke reduceres paany til Færgemand, men hans *store Periode* kan ikke igen udslettes af Historien. Han fabler videre om det, der var, — en uheldredelig Fantast.

Det er hvas Satire i en tilsyneladende alvorlig og stenhaard Form. Forfatteren følger sit Offer fra Situation til Situation med en ligefrem morderisk Analyse. Bjarke er paa en Maade den samme Figur som Lasker i »Byen mellem to Taarne«. Lasker gennemførte sin Svindel med Succes; men i »Ler« er Mellemværendet gjort op. Af Humbugsmageren er der ikke een ærlig Trævl tilbage!

Erling Kristensens Bøger tager tunge Problemer op til Behandling, men de er ikke — som det er hævdet — pessimistiske. Mads Staadal gaar til Grunde og Bjarkeværket brænder, fordi Egoisme og Løgn ikke i Længden har tilstrækkelig Bærekraft. Stodderkongen ødelægger den Verden, han har ydet sin Indsats, fordi den ikke er bedre værd. Men bag de enkelte Skæbner flammer den Sandhedsvilje, som er Kunstnerens, og *det Baal* slipper ingen Bjarke uskadt igennem. Der er Dom og Opgør i Erling Kristensens Bøger, men det er den sociale Retfærdighed, der er Dommer.

Budzinski:

Hjem fra Marken.
(Med Tilladelse af „Der Bücherkreis“.)

SEKSUEL KRISE

AF WILLY HELLNER

Seksuel Oplysning, Forebyggelse af Svangerskab, Fosterfordrivelse, Kammeratægteskab, afvigende Seksualtyper er nogle af de Emner, der i de senere Aar har været diskuteret under Navnet: det seksuelle Spørgsmaal. Snart sagt alle Livsopfattelser og Samfundskredse har blandet sig i Diskussionen. Nogle har pure villet benægte Spørgsmaalets Eksistens og ligesom en vis historisk Person sat Kikkerten for det blinde Øje. De faa være. Andre har betragtet det som noget forbigaaende, en akut Snagen i Ting, det var mere passende at henvise til Samfundslivets Underbevidsthed, hvorfra det kun midlertidigt var hentet op som Følge af svækkede moralske Tilstande. Atter andre, der har været godt orienterede, har set Spørgsmaalets Aktualitet som Følge af forudgaaende Ændringer og Forskydninger i Samfundets Struktur og en deraf følgende Revision af Tankevaner disse Forhold vedrørende, vel vidende, at Tankevaner er noget af det mest sendrægtige at komme til Livs.

Hvis den aabenlyse Drøftelse af Kønslivet skulde være noget forbigaaende, saa er der i hvert Fald kommet det af blivende Værdi ud af den, at man for Alvor i alle Kredse er begyndt at indse Nyttens af seksuel Oplysning, i Stedet for som tidligere paa Grund af falsk Blufærdighed, Fordomme og ængstelig Hensyntagen til Spørgsmaalets vanskelige Karakter som Strudsen at stikke Hovedet i Busken. Det en snart sagt det eneste, man har kunnet enes om — selv om det i anden Række kan knibe med at vedligeholde Enigheden, naar det skal bestemmes af hvem, hvornaar og hvorledes denne Oplysning skal gives. Men derved falder i Grunden af sig selv det Synspunkt, at Interessen for det seksuelle er noget forbigaaende. Man er virkelig ved at faa Øjne op for, at denne Strudsepolitik har mange Synder paa sin Samvittighed. Som Følge deraf har den unge mødt de seksuelle Kræfters Opvaagnen uforberedt, og Opdragerens Tavshed har henvist den unge til at faa Nyheden uddybet

og fortolket »i Rendestenen«, og Muligheden for de to til senere at finde hinanden i Aabenhed og Forstaaelse er derved gaaet tabt til Fordel for Usandhed og Hykleri. Og hvad den unge selv angaar, saa kan Mødet med »Hemmeligheden« under de omtalte Vilkaar forskaffe ham eller hende en betændt Fantasi, som det kan volde Besvær at komme af med igen. Netop fordi det seksuelle Liv holdes skjult, finder den unge, hos hvem de seksuelle Kræfter begynder at røre sig, ingen Forhold i Samfundslivet, hvori han kan spejle sine Vanskeligheder. Det bliver for ham en Verden for sig selv, »man er ikke som andre o. s. v.« Megen haardnakket Mindreværdighedsfølelse gaar tilbage hertil.

Men det seksuelle Spørgsmaal har andre Sider end dette at indse Nyttens af Oplysning. Alene den Enighed, der kan opnaas om dette, lader ane det. Det maa bunde dybere. Hvis Aabenhed ersatter Fortielsen, saa er dette kun en Følge af dyberegaaende Ændringer i Opfattelsen af Kønslivet. Seksuel Oplysning er kun som en af de Ringe, et Stenkast i Vand kan frembringe, men ikke selve Stenkastet.

En fremtrædende Egenskab ved de erotiske Forestillinger er deres stærke Lystbetoning. Det er Næring for Individets Egoisme. Men i sine Virkninger angaar Kønslivet mere end een Person. Den kan skade en anden Person og derudover ikke mindst komme i Konflikt med Samfundets Tarv ved at skabe nyt Liv, der grundet paa Brist i Arveanlæg eller Opvækstbetingelser samfundsmæssigt set bliver af ringe Værdi.

Det er i denne Modsætning mellem Individets Krav for sig selv og Samfundets Krav til Individet, at enhver seksuel Moral har sin Oprindelse, idet det gaas ud fra, at de egoistiske Instinkter er stærkere end Hensynet til andre. Følgelig gælder det om at skabe det rette Forhold ved at hæmme de første og eventuelt fremme det sidste. Dette er virkelig muligt — under alle Omstændigheder teoretisk. Kønslivet reguleres fra Centralnervesystemet og dets regulerende Virksomhed er af dobbelt Art, dels fremmende og dels hæmmende. Selvbeherskelse er intet andet end psykologiske Udtryk for Hæmningsnervernes Virksomhed. Det er paa dette en seksuel Moral skal bygge.

Hvis det nu kunde fastslaaes (hvad der dog ikke er muligt), at Kønslivet hos Mennesket var noget tillært, en Vane, der fulgte med det at blive voksen, som f. Eks. det at drikke Spiritus, ryge Tobak eller andre lignende Skavanker gør det, saa vilde det være god Moral, hvis man vilde Kønslivet til Livs paa Grund af den Skade, den forvoldte, at benægte dens Berettigelse og saa tage Midler i sin Tjeneste til

Sikring af Hæmningernes Sejr. Men Kønndriften har i hvert Fald det biologiske Formaal at sikre Slægtens Bestaaen og netop igennem sin Lystbetoning at være en Garanti for, at Individet ikke af Bekvemmelighedshensyn skulde undlade at udføre sin Kønssfunktion. Det gør straks Sagen vanskeligere; men man kunde komme uden om Vanskelighederne ved at sondre imellem moralsk og umoralsk Kønsliv, det første med Forplantning som Hensigt, det sidste uden. Det er i Virkeligheden i dette Kompromis, at den seksuelle Moral har haft sin Forudsætning.

Det er i denne Forbindelse betegnende, at den Bog, der tidligst herhjemme, nemlig allerede i 1908, tog den bestaaende Kønsmoral op til Kritik — I. P. Mullers Bog: Kønsmoral og Livslykke — havde som Motto et Citat af Aakjær: »Katekismens Blade anvendes endnu som Overklistringspapir paa de Ruder, der vender ud mod Lyset«. Den almene Bedømmelse af Kønslivet har været forankret i Kirkens Opfattelse, der netop betjente sig af den omtalte Sondring mellem moralsk og umoralsk Kønsliv. Efter denne var Forplantning og seksuel Tilfredsstillelse nøje forbundet og kun tjenende eet Formaal: Slægtens Bestaaen; og ikke blot de sociale, men ogsaa de moralske Betingelser herfor var først til Stede efter Ægteskabs Indgaaelse. Det giver sig selv, at efter en saadan Opfattelse maa Midler, der kan tjene til at adskille Forplantning og seksuel Tilfredsstillelse, anses for umoralske; Homoseksualitet og andre seksuelle Perversioner maa fordømmes ikke blot moralsk, men ogsaa juridisk. Ej heller er der i denne Opfattelse Plads for den Kendsgerning, at de seksuelle Kræfter kommer til Modning adskillige Aar før Muligheden for Ægteskabs Indgaaelse er til Stede. Netop det Forhold er maaske det seksuelle Spørgsmaals største Side, og det kommer en Moral, der hviler paa den omtalte Grundsætning, for let udenom, selv om den nok opstiller Kyskhed og Renhed som moralske Atributer. Mon saa ikke Kant er mere nøgtern, naar han et Sted paa det af ham selv stillede Spørgsmaal: Hvormed udfylder den unge Mand Tiden, fra han er mandbar, og indtil han sætter Bo, giver Svaret: Næppe med andet end Laster.

En Moral skal, hvis den da skal være andet end blot en Skinmoral, ikke stille større Krav, end den kan forvente opfyldt, ellers mister den sin Magt som almen Moral. At ikke alle efterlever Moralens Forskrifter er givet, det gælder ogsaa for den foran skitserede Kønsmoral. Men saalænge de, der fører umoralsk Levned, er forsvindende faa, er der ingen Fare for Moralens, den støttes oven i Købet af de retfærdiges Dom. Fare paa Færde bliver der først, naar de, der negligerer Moralens officielt, bliver de mange. Saa kan Fejlen enten være Menneskenes eller Moralens. Moralisterne vil finde Fejlen hos Menneskene, og omvendt vil umoralske hævde, at det

er Moralen, der bygger paa fejlagtige og falske Grundsætninger. Det er i denne Uenighed, at den dybeste Aarsag til det seksuelle Spørgsmaal er at finde. Det Grundlag, den tidligere Kønsmoral har bygget sit Hæmningsapparat paa, er ved at svigte, og det er Søgen efter et Fundament for en ny almen seksuel Moral, der bestemmer den seksuelle Krise.

Det har ikke været muligt at hævde en Moral, der bygger paa Forplantningen som Kønslivets eneste Formaal. Biologisk og psykologisk Forskning af Kønndriftens Natur, i Forbindelse med Forskydninger af social og økonomisk Karakter, der i de seneste Menneskealdre er foregaaet i Samfundet, har banet Vej for den ny Opfattelse, at *den seksuelle Tilfredsstillelse og Forplantningen er adskillelige, ikke blot er det, men ogsaa i visse Tilfælde paahrævet* og i og for sig er hinanden uvedkommende. Den seksuelle Tilfredsstillelse tillægges en Værdi i sig selv, en Kilde til Lykke og Sundhed. Det er paa dette fundamentale Punkt, at Ændringen er sket, og hvis man tager haardt fat om Nælden og indrømmer dette, saa følger deraf, at i anden Række dukker de Spørgsmaal, som var de andre Sider ved det seksuelle Spørgsmaal: Forebyggelse, Fosterfordrivelse, Kammeratægteskab, afvigende Seksualtyper etc. Alle skal de ses i Forhold til den omtalte Grundændring i Opfattelsen af Kønslivet; de er en Følge deraf.

Men som vi har set, nødvendiggør Forholdet mellem Kønndriften og dens Virkninger en seksuel Moral — en Maalestok for godt og ondt. Vil det være muligt at skabe Balance i nævnte Forhold, naar man aabent erkender den erotiske Lystfølelses Værdi? Vil det ikke være at støtte den Egoisme, som det skulde være Moralens Opgave at bekæmpe? Jo, tilsyneladende, og især hvis man regner med en Modenhed hos Befolkningen, som ikke findes. Derfor maa en ny seksuel Moral ogsaa have Hæmningsforestillinger som sin Forudsætning. Det vilde ikke være Frisind, men Letsind, at benægte dette.

Oplysning om Forhold det seksuelle Liv vedrørende, maa være den første Forudsætning; Uvidenhed som Hæmningsfænomen maa være et forladt Standpunkt. Der er ganske vist dem, der mener, at for megen Aabenhed vil føre til, at visse Mennesker seksuelt vil gaa over Gevind. Muligvis vil dette ske, men man faar trøste sig med, at Fortielsen har forvoldt endnu større Skader. Men forøvrigt gør Oplysning det ikke alene. Det er kun paabegyndte Bestræbelser at oplyse om Overensstemmelsen mellem Planter, Dyr og Menneskers Forplantning, oplyse om Kønslivets Farer og saa iøvrigt holden den advarende og moralske Pegefinger i Vejret. Derved kan man risikere kun at befri Opdrageren for et tyngende Ansvar og saa iøvrigt at overlade

Sagens videre Forløb til Disciplen i Haab om, at han maa slippe nogenlunde uskadt igennem Skærsilden. Seksuel Undervisning maa suppleres af seksuel Opdragelse i Overensstemmelse med den Opfattelse af Kønslivet, Moralen bygger paa, en Hærdning til i sin Livsførelse bevidst at kunne efterkomme »du maa« ... »du maa ikke«.

Men, vil maaske saa en og anden sige, er vi saa ikke lige vidt. Er det ikke den samme uløselige Opgave som tidligere? Det kommer an paa, hvilke Forudsætninger en saadan Opdragelse har. Hvis den regner med Kønndriften i sig selv som noget syndigt, kommer den til kort. Det er det væsentlige. Men ved at anerkende den seksuelle Tilfredsstillelses Berettigelse behøver man ikke samtidig at tage den tøjlesløse egoistiske Drift under Armen. Hensynet til andre er stadig et Krav, som ikke maa overses. Allerede i Forholdet til et andet Menneske kan Kønndriften — til Trods for dens Lystbetoning — opfylde denne Fordring i Ønsket om at gøre en anden Part lykkelig.

Det samme principielle Synspunkt — Hensyn til andre som en Forudsætning for Egoismens etiske Berettigelse — maa ogsaa gælde for den anden Side af Kønslivet: Slægtens Forplantning. Det kan ikke være moralsk at sætte et Barn i Verden, hvis der ikke er gode Betingelser for dets Opvækst, og selv om de ydre Forhold er i Orden, saa er der et Spørgsmaal om Barnets Kvalitet. Det er dog af dette, Menneskeslægtens Lykke og Sundhed, naar alt kommer til alt, afhænger. Det er ganske vist ikke muligt nu at lede saadanne Bestræbelser ind i rationelle Baner, dertil er der vel for ringe Modenhed hos Befolkningen og for lidt Viden om Egenskabers Arvegang, men nok er det, at racehygiejniske Bestræbelser har den omtalte Opfattelse af Kønslivet til Forudsætning. Og vi har ogsaa set, at Bestræbelser for at gøre Brugen af præventive Midler kendt i de videste Kredse, Krav om Adgang til Fjernelse af Foster, hvor Barnet paa Forhaand kan forudsiges en krank Skæbne — enten paa Grund af Anlæg eller Kaarene —, Adgang til Sterilisation, lutter racehygiejniske Foranstaltninger, er Emner for den seksuelle Drøftelse.

I sin Bog: »Det seksuelle Spørgsmaal«, sammenfatter *August Forell* den ny seksuelle Morals Bud i følgende: »Du maa ikke ved din Kønndrift eller dine seksuelle Handlinger med Forsæt skade hverken den enkelte og endnu mindre Menneskeslægten, men efter Evne søge at forhøje begges Lykke og Velfærd.«

Den sande Hemmelighed ved den seksuelle Etik bestaar altsaa i en Kultus af Hensynet til andre og den større Helhed, Samfundet.

Men kan man regne med Tilstedeværelsen — eller eventuelt Muligheden af at fremkalde — de sociale Følelser, som en Moral, der bygger herpaa, forudsætter? Det er dette Spørgsmaals Besvarelse, den seksuelle Krises Løsning afhænger af.

NUTIDENS SVENSK FORBRUGERKOOPERATION

AF POUL HANSEN

Paa Kreugerkatastrofens Baggrund tager svensk Forbrugerkooperation sig om muligt endnu smukkere ud end før. Fra en uanselig Begyndelse, der ved Aarhundredskiftet endnu ikke havde givet sig bemærkelsesværdige Udslag, har svensk Kooperation vundet frem til en Førerstilling i den internationale Bevægelse. K. F. — Kooperativa Förbundet, Fællesforeningen — blev stiftet i 1899, og i 1905 havde de tilsluttede Foreninger et samlet Medlemstal paa 11,433. I 1931 var dette steget til 481,319 og baade i 1929, 1930 og 1931 var Fremgangen omkring 30,000 pr. Aar. Ved sidste Aarsskifte beløb samtlige Foreningers Andelskapital og Reservefonds sig til 80,72 Mill. Kr., hvilket var en Fremgang paa 7 Mill. fra det foregaaende Aar. Foreningernes Omsætning ligger omkring 350 Mill. Kr. og i 1931 var Nettooverskudet 16,54 Mill. mod 16,32 i 1930. I Stockholm findes Skandinaviens største Brugsforening med et Medlemstal paa 55,000. I 1930 solgte to af denne Forenings Butikker mere end dens samtlige 19 Butikker i 1914.

Statistiken taler altsaa sit tydelige Sprog om den Tillid, Sveriges Befolkning i stigende Grad viser den kooperative Bevægelse. Spørger man om Aarsagerne til den store Fremgang og det høje tekniske Plan, der er Kendetegnet for Nutidens svenske Kooperation, kan et udtømmende Svar maaske blive vanskeligt nok at give. Aarsagerne kan være Legio, men det er givet, at Ungdom og Dygtighed inden for Ledelsen har spillet en meget stor Rolle. Man har i Tide kastet sig over Løsningen af to af de fundamentale Problemer i Spørgsmaalet om Fremgang for kooperativ Virksomhed: *Kundskab* og *Kapital*, der for alle Kooperatører burde staa som de to store K'er i Bevægelsen. En Kooperation, der ikke har fattet disse to Ords Betydning, er endnu ikke kommet ud over det rent elementære. Kooperation er økonomisk Demokrati; Uvidenhed hos Medlemmerne og Personalet er et uforsvarligt Grundlag at bygge økonomisk Virksomhed paa og maa i det mindste føre til, at Bevægelsen stivner paa et meget tidligt Tidspunkt. Af Medlemmernes dybere Forstaaelse af Ideen afhænger det, om det skal blive muligt at faa dem til at yde den Kraftanstrengelse, som Frem-

skaffelse af rigelig Kapital kræver. For de kooperativt uoplyste Medlemmer er Brugsforeningen et Sted, hvor man faar en vis Rabat, for de oplyste er den det økonomiske Grundlag for en fremtidig hensigtsmæssig Ordning af Varefremskaffelsen. Den første evner kun at se sin egen øjeblikkelige Økonomi og stiller først og fremmest Krav om den størst mulige Dividende, den anden forstaar, at der maa arbejdes paa langt Sigt, og at Bevægelsen maa have Kapital, megen Kapital for paa samme Tid at betjene Medlemmerne effektivt og grave sig ned gennem alle den økonomiske Virksomheds Lag fra Fordeling til Produktion og Raamaterialefremskaffelse.

Svenskerne synes i overordentlig Grad at være oplyst om Kapitalspørgsmaalets Betydning. Omkring 1920 — efter at Omsætningen fra 1914 til 1920 var gaaet frem med 625 pCt., Medlemstallet med 204 pCt. og Udsalgenes Antal med 215 pCt. — besluttede Kongressen, at der skulde arbejdes hen til en 10 Dages Likviditet, d.v.s. at Foreningerne ud over deres likvide Midler kun skulde behøve 10 Dages Salg for at kunne betale Værgælden. I 1914 var Likviditeten 27,2 Dage, i 1920 26,9, men i 1930 kun 2,7 og i 1931 var den helt nede paa 0,3 Dage.

I Aarene efter Krigen voksede Bevægelsen stærkt, der blev bygget nye Fabriker, og samtidig steg Kravene til Lokalernes Kvalitet. De faste Ejendomme gik frem i Værdi fra 19,4 Mill. i 1922 til ca. 70 Mill. i 1930. I samme Tidsrum faldt Belaanningen fra 82 til 65 pCt. En Del af denne stammer endda fra Medlemmernes Sparekonto-Indskud og er saaledes kun i uegentlig Forstand fremmed Kapital. Der-til kommer, at man afskriver forholdsvis mere nu end tidligere, saaledes at Ejendommene staar bogført til en forholdsvis lavere Værdi nu end i 1922. Her i Landet er Medlemmernes Andele sjældent paa over 50 Kr., i Sverige er 100 Kr. det almindelige.

Denne tillidsindgydende Stilling var sikkert ikke naaet uden et grundigt Oplysningsarbejde baade blandt Medlemmerne, fra hvem Egenkapitalen paa en eller anden Maade maa komme, og blandt Funktionærene, af hvis Dygtighed og kooperative Indstilling saa meget afhænger. Af det store Personale, der vel snart nærmer sig Tallet 20,000, har allerede en ret anseelig Procentdel været paa kortere eller længere Kursus paa »Vår Gård«, den kooperative Højskole udenfor Stockholm, eller har deltaget i dennes Korrespondancekursus.

Ogsaa den kooperative Presse giver Indtryk af at være virkningsfuld. »Konsumentbladet« udsendes jo til samtlige Medlemmer og er med sit Oplag paa snart en halv Million ved at være Sveriges største Ugeblad. Til Omslaget anvendes nu nogle fortræffelige Nærfotografier, som Regel fra Arbejdslivet i de kooperative Virksomheder. Udførelsen er saa god, at man alene for Omslagets Skyld griber efter Bladet, naar det kommer inden for Rækkevidde. Inde i Bladet findes Foreningsmeddelelser,

smaa ofte meget virkningsfulde Meddelelser om Kooperationens sidste Fremskridt, og endelig noget rent underholdende Stof. Kender man Bladet, nærer man ingen Tvivl om, at det læses. Endvidere udgiver K. F. det udmærkede Tidsskrift »Kooperatören«; heri foregaar den teoretiske Drøftelse af Bevægelsens mangeartede Problemer. Det udkommer i ca. 6,000 Eksemplarer.

Endelig har selvfølgelig K. F.s Bogforlag sin store Betydning for Oplysningsarbejdet baade i Almindelighed og inden for Bevægelsens egne Rammer. Det var i 1922, Forlaget fik sit egentlige Gennembrud med Silverstolpes fortrinlige lille »Nationalekonomi för alla«, som nu er udkommet i 30,000 Eksemplarer ialt. Efterhaanden fik Forlaget meget stor Betydning som Udgiver af økonomisk Litteratur. En lang Række af dets Bøger ef efterhaanden blevet oversat til fremmede Sprog. Forrige Sommer kunde man selv hos førende Boghandlere i Stockholm se K. F.s sidste Bog »Ekonomiskt framatskridande och ekonomiska kriser« i Vinduerne. Et Sted dannede den Midtpunktet i Vinduesudstillingen og under den læste man, at her var en Bog, som alle burde læse.

Af Plakater, Annoncer og andre Eksempler paa svensk kooperativ Reklame faar man et klart Indtryk af vel udformede Arbejdsprincipper. Det er f. Eks. af meget stor og enkel Virkning, at Stockholms Brugsforening over alle sine 280 Udsalgssteders Døre blot har Ordet *K o n s u m* sat op med meget store moderne, over alt ganske ens Bogstaver, der træder baade kraftigt og stilfuldt frem i Gadebilledet. Man faar et Indtryk af Mængde og — ved at se de mange fortrinlige Butikker med Konsum over Døren — af noget nyt, der har Styrke til at bane sig en Vej. Overalt i Butikkerne, i Blade — ogsaa i Dagspressen — ser man korte og fyndige Opslag og Annoncer, der f. Eks. siger: »Gör pengarna dryga — köb i konsum«.

En meget stor Del af Æren for de smukke og rationelt indrettede Butikslokaler maa givetvis tilskrives K. F.s Arkitektkontor. Nogle Tal derfra giver et udmærket Billede baade af Kontorets Betydning og af svensk Kooperation i Almindelighed. Arkitektkontoret havde i 1925 i alt 54 Nybygningsopgaver, i 1929 steget til 156; Ombygningsopgaver henholdsvis 35 og 134; Nyindretningsopgaver 60 og 306. I 1925 beskæftigede Kontoret 16 Mennesker, i 1929 54.

Sammenlignet med dansk har svensk Kooperation een stor Fordel: Foreningerne er gennemsnitligt langt større. I Danmark har vi mellem 17 og 1800 Foreninger, i Sverige findes kun ca. 700, skønt Medlemstallet er over 100,000 større. Her i Landet kan man nok skyde sig ind under Bevægelsens store Udbredelse paa Landet, hvor hver Landsby næsten har sin Forening; men man har i Sverige gjort langt mere for at slaa smaa Foreninger sammen, hvor der var en Mulighed derfor. Sluttes man

nogle Landbrugsforeninger, der ligger nær op ad hinanden, sammen under een Ledelse og Administration, gennemfører man ikke alene en besparende Forenkling, man vil ogsaa i en centralt beliggende Stationsby el. l. kunne oprette en Hovedafdeling, der for mange Varers Vedkommende kan yde Medlemmerne langt bedre Betjening. Det betyder som Regel Forhøjelse af baade Medlemstal og Omsætning. Fra 1915 til 1929 forsvandt ialt 200 Foreninger i Sverige som selvstændige Foretagender. I 1924 var der endnu 540 smaa Foreninger med mellem 100 og 200 Medlemmer, mens kun 36 havde over 1000. I 1929 havde 64 over 1000 Medlemmer, mens det første Tal var gaaet ned til 370. Der kan ingen Tvivl være om, at Sammenlægning af smaa Foreninger er en af Vejene til en Forøgelse af Brugsforeningernes Funktionsomraade. Den lille Forening maa i det store og hele indskrænke sig til at være en Kolonialfordeler. Først i det store Antal af store Foreninger er der et virkeligt Grundlag for en Udvidelse af Virksomheden til nye Omraader: Manufaktur, Skotøj, Isenkram osv.

Skal Konsumentkooperationen blive mere end et Overfladefænomen, maa den selv producere sine Varer. Ikke mindst paa det Omraade har K. F. paa kort Tid gjort en beundringsværdig Indsats. I 1920 drev K. F. endnu ingen Produktionsvirksomhed af Betydning; i 1929 stammede 49 pCt. af Omsætningen paa 141 Mill. Kr. fra egne Fabrikker. I det nævnte Tidsrum har Fællesforeningen formaet at skabe Respekt om sit Navn langt ind i Storkapitalisternes Kreds. Med sin store Egenkapital og sin vældige organiserede Købekraft bag sig staar den som et yderst slagkraftigt Værn mod Monopolernes Varefordyrelser.

Allerede i 1909 havde der dannet sig et Margarinekartel i Sverige. Priserne steg og K. F. blev behandlet daarligt af den sejrriige Kapitalisme. Saa købtes Margarinefabriken i Vänersberg — man maatte laane 55,000 Kr. for at kunne gøre det — og i 1911 sprængtes Kartellet og Priserne sank til det hidtil laveste Niveau. Paa et tidligt Tidspunkt blev der saaledes givet Bevis for, at en Kamp kunde nytte. Efter Verdenskrigen kom der nye Kartelforsøg inden for Margarineindustrien, og K. F. byggede sin nye Fabrik i Norrköping. Stor og teknisk fuldkommen tvang den nye Fabrik hele Margarineproduktionen ind i et nyt Leje. De private Fabrikker maatte nu til at anstrenge sig for at kunne levere Margarine til K. F.s Pris. At Norrköping-Fabriken ogsaa har været en Streg i Regningen for Unilever, den store internationale Margarinetrust, der behersker 80 pCt. af Europas Produktion og ogsaa har vundet Indpas i Sverige, er vist ganske givet. Af nedenstaaende Tal ses det, at Margarineprisen nu er under Prisen i 1913:

1913 pr. kg. 1,35	1919 pr. kg. 4,33	1925 pr. kg. 1,78
1928 - - 1,40	1929 - - 1,33	

Prisfaldet skyldes bl. a. et stærkt Fald i Raavarenes Pris. I Tyskland, hvor den omtalte europæiske Trust behersker 75 pCt. af Produktionen og kun svage Smaafabriker staar udenfor, kom dog ikke et tilsvarende Prisfald. I Forhold til et Index-tal paa 100 i 1913 laa Raavareprisen paa et Niveau af 113,3 i 1928 og 96,1 i 1930. Dog foregik der ikke for Tysklands Vedkommende det mindste Fald i Prisen. Baade i Sverige og i Tyskland fremstilles ca. 25 pCt. af Margarinen udenfor Trusten. Men i Sverige sker dette paa K. F.s store og moderne Fabrik, hvis Pris Trusten maa tage Hensyn til.

Ogsaa indenfor Mølleindustrien begyndte en kraftig Karteldannelse efter Kri-gen. Landet var inddelt i Distrikter, Totalleverancen til svenske Forbrugere var for-delt mellem Kartelmedlemmerne, der maatte betale store Bøder for Overskridelse af det tildelte Produktionsmaksimum. Og endelig havde man et særligt Rabatsystem for nye Videreforhandlere, der foretrak Kartellets Varer frem for udenforstaaendes eller udenlandske. Prisen bliver fastsat under Hensyn til Kartellets svageste Medlemmer.

Følgen blev, at K. F. købte Møllen »Tre Kroner« ved Stockholm i 1922. Møllen var imidlertid bundet af Aftaler med Mølleringen til 1924 og kom derfor først i Gang det Aar, efter at en meget omfattende Modernisering havde fundet Sted. Siden Juli 1924 har Møllen arbejdet med tre Skifter i Døgnet. Lidt senere købtes »Tre Lions« i Göteborg« og K. F. har nu ca. en Fjerdedel af den svenske Mølle-industri under sig.

Generaltolddirektør Wohlin, der har foretaget en officiel Undersøgelse af Mølle-industrien i Sverige, skriver i sin Beretning — efter at have udtalt, at Mølleringen i Aarene efter Verdenskrigen kunde stryge hele Beskyttelsestolden som Fortjeneste — at Ringen »særskilt under Trykket af den øgede Konkurrence fra K. F.s Møller har maattet modificere sin Prispolitik, ligesom Meltolden ikke har kunnet fuldt udnyttes af Ringens Medlemmer.«

Lignende Eksempler kunde hentes fra andre Omraader. Sammenslutningen af Galoschefabriker havde i Løbet af 15 Aar med en indbetalt Aktiekapital paa 4 Mill. indtjent 50 Mill. Kr. i Overskud. I 1926 købte K. F. sin Galoschefabrik i Gislaved, og en vældig Indtægtskilde gik i Kvas for Galoschesammenslutningen. Da Raavare-prisen i 1922 var 1 Kr. 20. pr. kg, kostede et Par 1. Kl.s Galoscher 7 Kr. 50 Øre. Da den kooperative Galoschefabrik i 1926 blev vedtaget af Kongressen, var Raa-vareprisen steget til 3 Kr. 40 pr. kg. Alligevel maatte Sammenslutningen straks tage Følgerne af det kooperative Indgreb og nedsætte Udsalgsprisen fra 8 Kr. 50 til 6 Kr. 50 Øre. Da Fabriken i Gislaved kom i Gang, maatte Prisen efterhaanden ned til 4

Kr. 25 Øre. Den lave Pris kom til at betyde stærkt forøget Efterspørgsel og den kooperative Fabrik blev stærk nok til at udvide sin Produktion til Bil- og Cykledæk.

Endelig oprettedes for et Par Aar siden Glødelampfabriken Luma som den første Fabrik, der ejes og drives af samtlige Fællesforeninger i de skandinaviske Lande. Paa svensk Initiativ er man dermed slaaet ind paa en ny Vej, som sikkert har store Muligheder for sig.

I sin Bog om Socialismen og Virkeligheden skrev Niels Karleby for nogle faa Aar siden: »Der finder en uafbrudt Kamp Sted mellem den kollektivistiske Foretag-somhed paa den ene Side og den privatkapitalistiske paa den anden. Overlegenhedens Lov afgør Sejr eller Nederlag mellem de to Modstandere. Ikke saa sjældent hænder det, at et kooperativt Forsøg gøres, som gaar i Stykker paa Grund af bristede indre eller ydre Forudsætninger. Men det skal man ikke sørge over; det er som det bør være. Stort set gaar det omvendt: de kollektivistiske Tendenser gaar sejrrikt frem, thi de bæres frem af den højeste Effektivitet. Og de gaar frem ikke blot mod den uorganiserede Privatkapitalisme; ogsaa paa de Omraader, hvor Kapitalismen har søgt at skabe Monopol, viser de sig at være de mest effektive Forkæmpere for økonomisk Frihed og Fremskridt.« Det synes givet, at svensk Forbrugerkooperation arbejder i dette Citats Aand, og at det skal lykkes ved den at aflægge Beviset for dets Rigtighed.

Hedloff:

Landskab.
(Med Tilladelse af „Der Bücherkreis“.)

PRAKTISKE FESTKULTUR-OPGAVER

AF ARNE SØRENSEN

Et aarhundredes individualisme har vænnet os til at bruge udtryk som »personlig smag« — til at snobbe for dem, til at være meget bange for at være ensartet.

Kan et menneske da ha en selvstændig personlig kultur? Nej, det er umuligt, ad tusinde ukontrolable porer siver tidens kultur ind i ethvert menneske. Man siger ganske vist: *jeg synes om den bog, den sang, det maleri*, men man glemmer, at de fleste menneskers farveopfattelse ændres fra aar til aar — ikke af malerier eller udstillinger, men af plakater paa plankeværkerne og af butiksvinduerne.

Tag en svamp — og en spand vand. Læg svampen ned i vandet. Der har man et reelt billede af mennesket i sin tids kultur.

Derfor hersker den borgerlige kultur i dag — ogsaa i arbejderklassen. Det er ganske vist lykkedes at skabe begejstring hos arbejderne for arbejdsange, skuespil, film, bøger og tegninger, — men det er dog kun for et mindretal endnu, og for en stor del af dette mindretal kun ved festlige lejligheder.

Samfundet er saa gennemsyret af borgerlig vanekultur, at de fleste arbejdere morer sig over de samme slags revyer, vitser, film, køber samme slags møbler, billeder, vaser, klæder, stueure, har samme selskabelige idealer som de borgerlige. Ja, i mange tilfælde ikke engang samme Slags, men ogsaa daarligere sager.

I aar har alle kvinder — af borger- og arbejderklasse, uden nogen som helst forskel — hatten hængende ned over det ene øre. Blot fordi tre-fire forretningsmænd i Paris har fundet ud af, at det kan de tjene penge paa i aar. — Og næste aar vil de samme kvinder med stor begejstring finde det nydeligt at gaa med hatten ned i panden — om saa den kommer saa langt ned, at der maa skæres huller til øjnene og indsættes kulørte marieglas deri.

Det har altid været saadan, at den økonomisk herskende klasse prægede hele samfundet med sin kultur, enten saa folk havde raad til at købe »kulturgenstandene« eller kun til at drømme om dem.

Men ligesom dansk arbejderklasse magtmæssigt ikke mere kan siges at være underklasse helt og fuldstændigt, saaledes er det ogsaa nu muligt at dæmme op for borgerlig kulturs vaskopvand.

Det danske socialdemokratis økonomiske organisation er stærk nok til at bære kraftige kulturcentre, der kan producere selvstændig arbejderkultur.

En socialistisk hverdagskultur vil det sikkert vare længst at organisere. Stærke vanekomplekser og tanker om, »hvad man kan« gør sig ubevidst gældende paa alle dagliglivets omraader, men der maa vel komme en tid, hvor danske eller europæiske arbejderkvinder f. eks. kan frigøre sig fra modeidiotien ved at starte et modeblad med fornuftigt sagligt kvindetøj. Boligkulturen er jo heldigvis under revision.

Derimod er festkulturen en sag, der er knyttet mere sammen med den bevidste socialisme, saa her vil arbejdet være lettere — omend langt fra let.

Der er en væsentlig forskel paa en borgerlig og en socialistisk fest.

Det centrale i en borgerlig fest er, at man ønsker at *glemme*.

Det centrale i en socialistisk fest er, at man ønsker at *huske*.

Trætte mennesker, ensomme mennesker gaar til borgerlig revy, film, variété for at glemme en besværlig hverdag for nogle faa timers drømmetilværelse.

Men til socialistisk fest gaar man for at huske; for at huske, at den samme hverdag kommer igen, i morgen, det nytter ikke med nogen slags opium. Dette er i alt fald det øjeblikkelige ideal.

Hvordan gaar det nu med arbejderfester i praksis?

To muligheder:

Man gennemfører dem idealistisk, f. eks. talekor mod militarisme, film om bolignød o.s.v. Et faatal af arbejderne kommer. Men de fleste gaar til Marlene Dietrich, Fy og Bi eller boksekamp.

Eller man staar som leder af en D. s. U. afdeling, skal arrangere en fest, der bl. a. skal skaffe penge i kassen. *Skal skaffe*. — Vel, saa imødekommer man kravene om pjanket. (Jeg har selv set et eksempel i provinsen: den røde revy opførtes af D. s. U. i fem-seks byer — gjorde stormende lykke — gav penge. Men saa var de borgerlige »revymurere«, der skulde ha været satiriseret over, ganske vist ogsaa gjort til centrale figurer med brandere, det unge flødeskæg, der synger »ka du kysse, saa du krøller mine plusfours«, var et bedaarende flødeskæg, og alle smaa piger nynnede næste morgen: »ka du kysse — —«. Endvidere fandtes indlagt »nissernes vagtparade« med korpiger i røde nissedragter. Derimod var der ingen scener fra Elverhøj!).

Dette eksempel er kun eet af de mange, det gør godt at se en djærv og ubarmhjertig

kritik deraf i Chr. Christiansens nylig udkomne bog om arbejderfester. (Den bør iøvrigt ogsaa fremhæves for dens positive forslag).

Men den slags ærlig kritik drukner jo som regel i festtalernes rosenrøde virakdampe. Findes der da ikke andre muligheder for en arbejderfests forløb end de to skitserede?

Jo, jeg tror det, men der maa ske en udvidelse af programmet til — ikke nedad, som det saa ofte er tilfældet ved den lokale tilretning af festen, men i samme plan til ting, som ikke effektivt tages med i arbejderfester nu.

Naar producenter af arbejderrevyer, teater og lignende reagerer mod den borgerlige kultur, gør de det for kraftigt. De forkaster og forbigaar en mængde særdeles væsentlige ting, som ganske vist ogsaa er borgerlige, men samtidig ogsaa i høj grad almenmenneskelige. Et af de børn, man saaledes kaster ud med det beskidte vand — og det var meget beskidt — er forholdet mellem mand og kvinde. Som reaktion mod de idiotiske, lumre, erotiske film og teaterstykker, konstruerer man talekor og skuespil, hvor kærlighed mellem mand og kvinde slet ikke forekommer; det gaar endogsaa saa vidt, at unge politiske mennesker, der p. t. tilfældigvis ikke er forelskede, siger »pjat« om den slags overhovedet. Men ingen unge mennesker i almindelighed er skabt uden trang i den retning, det findes i livet, og de vil ogsaa se det i teatret.

Sæt det ind — og det paa en sund maade, saa den idealistiske modsætning til Garbo ikke bliver politisk munkevæsen.

En anden ting at tage ind, langt stærkere end tilfældet er, det er *sporten* — organiser den om til arbejdersport, ikke noget pusleri med haandbold, hvor »der endelig maa være malerisk uorden (ellers kunde det jo se militærisk ud)«, men strengt organiseret løb, spring, svømning o.s.v. Unge Mænd, som er »sportsgale«, siger: sport for sig og politik for sig, men vi maa lære dem, at socialisme er mere end politik, at den er det fornuftige samfundsgrundlag, som sporten er den fornuftige kropsmedicin.

For resten: faa folkedansen ud af arbejderbevægelsen. Dens dragter og manerer hører ikke vort aarhundrede til, man kan ikke hente sin opførsel ved en fest fra støvede museer — skal de unge danse, saa lad dem danse ærligt og moderne 1932, al kultur er sammenhæng. Folkedans giver bare en selvglad fornemmelse af noget kulturisteri, der skulde være mere moralsk end vor tids danse — og saa lugter det inde lukket — af bindingsværk — af reaktion.

Til produktion af skuespil, sange, revyer, film er det nødvendigt at aktivisere alt hvad der findes af brugbare digtere, instruktører, skuespillere osv. indenfor arbejderbevægelsen. Hartvig Frisch har engang sagt, at et skuespil bliver ikke uden videre arbejderkultur, fordi det spilles af arbejdere, i nogle tilfælde bliver det bare daarligere

af det. Det vilde være langt bedre at organisere nogle faste trupper af skuespillere (der jo udmærket kunde være godt udsorterede amatører) og saa lade Arbejdernes Oplysningsudvalg i de forskellige byer danne en slags teaterforeninger, til at tage imod dem paa tourné.

Der findes foreløbigt ret faa skuespil, revyer og film, der egner sig, men der er folk, der kan producere dem. Et produktionsarbejde bør organiseres. Stoffet er stort, se blot paa en grovere opdeling i f. eks. disse tre grupper:

1. *Satire*. Den bør først og fremmest rettes mod »de andre«. Her er lejlighed til bidende sketsjer over borgerlig kultur, amerikanske film, hyklerisk religiøsitet, dame-moder, Harald Tandrup. Men satiren maa ogsaa vendes mod uheldige individer indenfor arbejderklassen, det er ikke for tidligt at faa en ondskabsfuld fremstilling af f. eks. stræbere, der studerer til byraadsmedlem eller folketingsmand, uden iøvrigt at ha anden begavelse end den at kunne smøre folk om munden.

2. *Realistisk fremstilling af proletariatets elendige forhold*, navnlig nu under krisen. Her er vor arbejderlitteratur god nok, og der kommer stadig mere, men vi mangler gode sceniske fremstillinger deraf. De tyske film om arbejdsløshed, bolignød er her gode forbilleder, men vi maa føres ind paa lokal dansk grund, mange af os har det saa godt, at vi med et lettelsens suk siger: naaja, herregud, det er da heldigvis helt nede i Berlin.

3. *Det positive program*. Her maa placeres det førnævnte almenmenneskelige, men fremfor alt en positiv fremstilling af socialismen. Denne maa ikke vedblivende formuleres i »sværd«, »skjolde«, »rustning«, »borg«, »fane«, »lænker«, »bødler«, »panser«, »ørne«, »fakler«, — alle disse adelige symboler, som arbejderdigterne har tilegnet sig via bourgeoisiet, og som arbejdersangbogen er propfuld af. Nej, socialismen maa formuleres paa kendsgerninger som motor, kran, kul, hvede, dynamo, tømmerstabler, kort sagt industrialismens tekniske goder, der er det nødvendige materielle grundlag for et arbejdersamfund.

En agitatorisk fremstilling heraf er saa meget mere nødvendig i øjeblikket, som de fleste arbejdere for tiden er rasende paa maskinerne, »der gør dem arbejdsløse«. Dette raseri, som er højst berettiget, maa placeres om — til systemet og de nuværende herskere, arbejderne maa lære at indse, at maskinerne ikke er en fjendlig race, der er trængt ind over kulturlandene for at fratage dem brødet, men derimod særdeles lydige og nyttige slaver, der gør samfundet tusindfold rigere. Ganske vist i øjeblikket slaver for kapitalisterne, men de kan blive endnu bedre slaver for arbejderne, for det socialistiske samfund. (Derfor var jeg ikke saa begejstret for sketsjen »rationalisering« i den røde revy, i realiteten er den maaske rigtig nok — i dag, men den bestyrker

bare tilskueren i, at han har ret i at ønske maskinen ad helvede til — derved gaar vreden ikke alene ud over den uskyldige, men den skyldige, der sidder bedre gemt, opdages ikke).

Kunst, aktiv kunst, rasende, bidende aktiv kunst, produceret med raastof fra disse tre grupper, maa kunne fange et større antal arbejdere end hidtil, kan ogsaa give plads for adskilligt, hvor man kan le — ja, glemme, hvis det da endelig skal være. Kan man følge denne linje, maa man til gengæld være konsekvent ubarmhertig overfor tendenser i pjanket borgerlig retning. Lad saa hellere en forening miste nogle af sine medlemmer; det skulde nødig gaa saaledes, at arbejderforeninger af økonomiske grunde lige saa interesserede i borgerlig underholdning, som en stat er i drukenskab, naar spiritusskat er en uundværlig indtægt i dens kasse.

Siegel:

Agitatoren.
(„New Masses“,
U. S. A.)

OM DET GRØNNE BORD

FORHANDLINGSFORMER OG KOMPETENCEFORHOLD INDENFOR FAGBEVÆGELSEN
AF OTTO JENSEN

Formerne for *Overenskomstforhandling* og *Overenskomstafslutning* er paa ny aktuelle blandt fagligt organiserede Arbejdere og andre interesserede. At slutte Overenskomst om Løn- og Arbejdsforhold er efterhaanden bleven en yderst kompliceret Sag, og *Formen* derfor et Problem, der er saare vanskeligt at løse paa en Maade, som kan tilfredsstille alle Parter.

I det Forslag, hvormed Forligsinstitutionens Formand løste dette Aars faglige Knude, spillede Problemet en afgørende Rolle. Ja, Overenskomsternes uændrede Forlængelse et Aar begrundedes i Virkeligheden kun med, at der maatte sikres et Fællesudvalg af Arbejdere og Arbejdsgivere Ro og Fred til en »tilstrækkelig dybtgaaende« Behandling af Spørgsmaal «af vital Interesse». Det drejer sig her om Genoptagelse af Forhandlinger i Henhold til Overenskomsterne af 31. Oktober 1928 og 28. April 1931 — Forhandlinger, der ikke er ført til Afslutning, og som her omfatter Spørgsmaal som især Arbejdsgiverne har tilsigtet en Løsning af.

Disse Forhandlinger, der skal foregaa under Ledelse af Formanden for Forligsinstitutionen, skal være tilendebragt inden 1. November 1932.

De to Overenskomster, der henvises til, gaar begge ud paa, at der optages Forhandlinger om det almindelige Samarbejde; »og herunder«, siger Oktoberforliget af 1928, »at undersøge, om det maatte være muligt at bortrydde de Hindringer, som for Tiden gør sig gældende for Tilvejebringelsen af fleraarige Overenskomster«.

Det, Arbejdsgiverne forstaar ved at »bortrydde Hindringer«, er Lønningernes Tilpasning, Pristalsregulering (som de i 1925 ønskede at komme bort fra), Sammendragning af de mange Overenskomster og fælles Udløbstid (1. Januar, det gamle Krav fra 1899). Arbejderne tænker derimod paa Ferie, 40-Timersuge, Tillids-

mandsordningens videre Udvikling, *Spredning* af Overenskomstforhandlingerne — altsaa netop *ikke* fælles Udløbstid.

Apriloverenskomsten af 1931 vil være i frisk Erindring. Den afsluttede den uholdbare Situation, der kendetegnedes ved gentagne Afstemninger i Organisationerne om det samme Forslag og ved Iværksættelsen af den sørgeligt berømte Skotøjslockout. Denne Overenskomst tilsigtede en Løsning af det brændende *Kompetencespørgsmaal* — d. v. s. *hvem* der skal kunne afslutte de store faglige Konfliktsituationer. Det enkelte Fags Afstemning, om ogsaa den har Virkning for maaske 100 000 andre, eller Landsorganisationens kompetente Forsamling, Generalforsamlingen, hvor alle Fag er repræsenterede.

Problemerne er ikke nye. Allerede i 1899, da de to unge Hovedorganisationer havde deres første store Kamp, stod de paa Dagsordenen og fandt deres Løsning i Septemberforliget, en Løsning, der selv om den har været holdbar, ikke kunde være endelig.

Den store Lockout i 99 havde jo sit Udgangspunkt i en lokal Konflikt. Snedkerne i nogle jyske Byer forkastede et Overenskomstforslag, som var tilvejebragt ved Hovedorganisationernes Medvirken. Efter en almindelig Lockout i Snedkerfaget fulgte Storlockouten. Arbejdsgiverne formulerede deres Krav i 8 Punkter. Det første lød saaledes:

»Fremtidige Overenskomster, der maatte blive afsluttede mellem de overordnede Organisationer, maa ikke herefter gøres afhængige af underordnede eller lokale Organisationers Afstemning, men vedkommende Hovedorganisation skal fremtidig være ansvarlig for, at indgaaede Overenskomster respekteres og ubrødelig efterkommes af de lokale Organisationer«.

Arbejdernes Svar herpaa var, at Fagforeningerne kunde se tilbage paa en historisk Udvikling og havde demokratiske Traditioner. De samv. kunde og vilde ikke binde sig til en Ordning, der »gør alle Underafdelinger umyndige«. En almindelig Bestemmelse om, at en indgaaet Overenskomst skulde overholdes, »har jeg ikke noget imod«, udtalte Jens Jensen i Enighedskammeret, »at man sætter paa Papiret ved et eventuelt Forligs Afslutning«.

Resultatet blev Septemberforligets Pkt. 3, der lyder: »Overenskomster, der maatte blive afsluttede mellem de to Hovedorganisationer, skulle respekteres og efterkommes af alle under dem hørende Organisationer under vedkommende Hovedorganisations Ansvar«. — Altsaa ikke noget Forbud mod lokale Organisationers Afstemning; men en Forpligtelse for Hovedorganisationerne overfor de Overenskomster, de endelig og uden Forbehold (som ved Snedkeroverenskomsten) afslutter — f. Eks. September-

forliget; ved Brud paa dette er det som bekendt Hovedorganisationerne, der lider Dom paa Underorganisationernes Vegne.

Det vil heraf kunne ses, at dette Arbejdsgiverforsøg paa at *dikttere* Arbejdernes Organisationer en bestemt *Forfatning* mislykkedes. Dermed er dog ikke sagt, at Arbejdernes Centralorganisation ikke ønskede en ret vidtstrakt Myndighed i visse Situationer, nemlig hvor et enkelt Fags Beslutninger kan have Virkninger (f. Eks. Lock-out) for andre Fag. Ogsaa her kan 1899 benyttes som Illustration.

Da Snedkerne i Jylland nægtede at efterkomme Centralorganisationernes Ønsker, vedtog et ekstraordinært Møde i D. s. F. en Udtalelse, hvori det bl. a. hed: »Da det er en absolut Betingelse for et fremtidigt Samarbejde indenfor De samvirkende Fagforbund, at de enkelte Afdelinger bøjer sig for Hovedledelsen, erklærer Mødet, at der ikke fra Organisationer under D. s. F. kan ydes Understøttelse til Snedkerne i de 7 jyske Byer«. — Udtalelsen, der vedtoges med overvældende Majoritet, sluttede saaledes: »Vi nærer den sikre Overbevisning, at samtlige Led i vor Centralisation i Fremtiden vil forstaa, at Tyngdepunktet i denne maa ligge hos den ansvarlige Ledelse — —«. Der var ingen Slinger i Valsen. Hvor de *manges* Interesser truedes, maatte de *faa* give efter.

Forøvrigt havde jo allerede i 1886 De samvirkende Fagforeninger knæsat det Princip, at en Organisation, som ønskede andre Fags Støtte under en Kamp, maatte søge sine Krav godkendt hos Ledelsen for denne Centralorganisation. Et sundt Princip, der den Dag i Dag findes i De samvirkende Fagforbunds Love (Prg. 9).

Den Stilling, Landsorganisationen tog i 1899, var følgerigtig og stærk: Ingen Underkastelse under den ydre Fjende, og ingen Eftergivenesshed overfor indre Tendenser, der vilde virke forvitrende paa Sammenholdet.

Man maatte dog fortsat ønske at bevare den *størst mulige Indflydelse* for de enkelte Fag, der jo skulde efterleve Overenskomsterne; og de direkte interesserede Parters Tilslutning er jo dog det, der giver en Aftale tilstrækkelig Bærekraft. Det var da ogsaa mange Aar fremefter det almindelige, at Arbejdsgivere og Arbejdere forhandlede sig til Rette om eller kæmpede sig frem til en Overenskomst Fag for Fag; omend der fra Arbejdsgivernes Side gjorde sig en ret stærk Tendens gældende til at indskrænke det enkelte Fags Bevægelsesfrihed.

Denne Tendens traadte mærkbart frem i 1911, da Arbejdsgiverforeningen under Haubergs Ledelse indledede den saakaldte *Sammenkoblingspolitik*. (Overenskomsterne, der sluttedes i Aarene 1911—12—13—14 fik alle fælles Udløbstid i 1916).

Dermed vilde man sikre sig en Samling af Overenskomstforhandlinger og undgaa, at Arbejderne Fag for Fag, med Støtte af D. s. F., fik tilkæmpet sig Indrømmelser

paa vigtige Omraader. »Situationen 1911« indledes med en interessant Brevveksling mellem Parterne, hvor Synspunkterne træder klart frem. Arbejdsgiverne ønskede Forhandlingerne i de enkelte Fag tilendebragt hurtigt, og, hvis Enighed ikke var opnaaet, skulde Hovedorganisationerne optage »en almindelig og samlet Drøftelse af de store Hovedspørgsmaal«.

»En saadan Ordning skaber Mulighed for, at en i rette Tid optaget samlet Overvejelse af Forholdene . . . i langt højere Grad kunde føre til gensidig Forstaaelse end den spredte Fægtning, under hvilken Aarets Hovedforhandlinger nu føres«. — Der ønskedes længere Overenskomster (5 Aar), og man sluttede en af disse Skrivelser: »I det hele taget tror vi, at man i Fremtiden i højere Grad bør drøfte de store Spørgsmaal indenfor Arbejdsforholdet ud fra ganske almindelige Synspunkter og lade Resultatet af saadanne Drøftelser være retledende for Overenskomsternes Indhold«.

Arbejderne derimod giver Udtryk for helt andre Anskuelser. Det hedder i en Skrivelse, hvor der tales om de lokale Forhandlinger mellem et Fags Arbejdere og deres Arbejdsgivere, at disse — »lettere vilde føre til en fredelig Afslutning, saafremt Arbejdsgiverforeningen vilde give sine Organisationer det Raad . . . at søge Enighed opnaaet med Fagets Arbejderorganisationer« »og man vilde vel ogsaa opnaa en bedre Forstaaelse mellem Parterne, en Forstaaelse, der ikke vilde undlade at sætte Frugter i det daglige Forhold mellem Arbejdsgivere og Arbejdere«.

Arbejdsgiverne gennemførte i 1911 deres Sammenkobling og de lange Overenskomster; men Krig og »Borgfred« satte en Tid lang Punktum for Brydninger mellem de to Principer, der i disse Skrivelser fandt Udtryk.

Under Krigen voksede det Krav frem indenfor Fagforeningerne, der senere øgede Spændingen baade mellem de to Hovedorganisationer og mellem Fagbevægelsens forskellige Led: Kravet om *Urafstemning*. Det var egentlig ikke noget nyt. I Organisationernes »Ungdomstid« var det almindeligt, at Medlemmerne selv stemte om Tingene — jævnfør Snedkernes Afstemning i 99 —, men i de forskellige Landsforbund var man dog nu mere kommen ind paa at lade alvorlige Situationer afgøre af Kongres, Delegeretmøde eller undertiden Hovedbestyrelse.

Naar man nu i stor Udstrækning gik over til ikke blot at lade de enkelte Fag, men Fagenes mange Medlemmer, afgøre en Overenskomsts Skæbne, var det ofte ud fra det Standpunkt, at det var den eneste virkelig demokratiske Ordning (Medlemmernes Selvbestemmelsesret). Blandt Organisationsledelser gjorde sig ogsaa den Opfattelse gældende, at naar Medlemmerne selv fik det afgørende Ord i den Sag, saa vilde de ogsaa selv have *Ansvar*et for de Følger, Vedtagelse eller Forkastelse drog efter sig; de vilde føle sig mere forpligtede til at overholde indgaaede Aftaler; og de

vilde faa større Interesse for Overenskomster i Særdeleshed og Fagforeningens Anliggender i Almindelighed.

I de samme Aar sluttedes de første »generelle« Overenskomster, af hvilke den vigtigste var Overenskomsten af 17. Maj 1919 om 8 Timersdagen. Disse Overenskomster blev afsluttede af Hovedorganisationerne, og ingen ytrede Tvivl om, at de var bindende for Underorganisationerne; de indeholdt jo alle Forbedringer. Det var først, da Krisen for Alvor satte ind, og der stilledes Krav til Arbejderne om at gaa ned i Løn, at der opstod Tvivl om D. s. F.s Kompetence.

I 1921 vedtog en Generalforsamling i D. s. F. et Mæglingsforslag, som indeholdt almindelige Lønreduktioner. Men nu hævdede flere Underorganisationer, og deriblandt de største, at denne Vedtagelse ikke var bindende for dem; de maatte forelægge deres egne Medlemmer Forslaget enten paa en Kongres (Arbejds mændene) eller ved en Urafstemning (Smede, Skotøjarb. o. fl.).

I 1922 blev denne ny Opfattelse lovfæstet (D. s. F.s Love § 25 B). Efter den Tid har Centralorganisationens Vedtagelser i Lønsager kun været raadgivende for Forbundene, og siden har Kompetencespørgsmaalet været aktuelt hver Gang, der har været en tilspidset »faglig Situation«.

Begivenhederne i 1931 (og i Aar) har dog vist, at det er en bydende Nødvendighed at finde en varig Løsning, hvorfor D. s. F. da ogsaa i Fjor nedsatte et Lovudvalg. Dertil kommer nu Forhandlingerne med Arbejdsgiverne og Forligsmanden, der dog drejer sig om mere end det indre Kompetencespørgsmaal, nemlig om det »fremtidige almindelige Samarbejde«.

Hvad vil nu disse Forhandlinger føre til? Ja, derpaa er det for tidligt at svare. Der har jo før været forhandlet herom; vi har ovenfor set, at der i 1911 udveksledes principielle Synspunkter; men ogsaa senere har Parterne følt hinanden paa Tænderne. I 1920 forhandlede der om Septemberforligets Ændring. Det vigtigste Forslag fra Arbejdernes Side tog Sigte paa at gøre Forligets Pkt. 4 mere tidssvarende, idet det forudsatte Bedriftsraads Indførelse i Virksomhederne. Forhandlingerne endte dog uden Resultat. I 1925 toges der fat igen.

Dette Aar fejrede Sammenkoblingspolitikken fra 1911 nye Triumfer. Fagene hindredes af Arbejdsgiverforeningen i at forhandle sig til Rette. Og da endelig en Række Fag havde vedtaget et Mæglingsforslag (for at undgaa den Storkamp, der alligevel kom), og dog kom med i Suppedasen (da ikke alle Fag havde vedtaget Forslaget, som Arbejdsgiverne forlangte betragtet som en Helhed), da fandt man dog, det gik for vidt. D. s. F.s Generalforsamling, der afholdtes midt under Kampen, krævede, at der »tilvejebringes en Ordning for Fremtiden, der sikrer, at reelle fagvise

Forhandlinger optages, naar Overenskomsterne er opsagte, og at Forhandlingerne tilendebringes før Overenskomsternes Ophør. Saadanne Forhandlinger skal have fundet Sted, forinden Uoverensstemmelser om overenskomstmæssige Forhold kan bringes frem til Forhandling i Hovedorganisationen og Forligsinstitutionen«.

Da Kampen sluttede, nedsatte de to Hovedorganisationer et Fællesudvalg med Formanden for den faste Voldgiftsret, Højesteretsdommer Topsøe-Jensen, som Forhandlingsleder. Dette Udvalgs Forhandlinger endte ogsaa uden Resultat, da Arbejdsgiverforeningens Repræsentanter krævede, at et Overenskomstforslag kun skulde kunne forkastes, naar der afgaves mindst $\frac{2}{3}$ af Stemmerne imod det; endvidere forlangte de, at Forhandlere, der mødte for Forligsinstitutionen, skulde møde med Mandat til med bindende Virkning at vedtage eller forkaste et Forslag. Fra Arbejderside blev der stillet Krav om, at Fag, som blev inddraget i en Sympatilockout paa Trods af, at de lige havde indgaaet paa en ny Overenskomst, skulde kunne frigøre sig for denne. Endvidere stilledes Forslag om, at saavel Arbejdsgiver- som Arbejderorganisationer skulde fjærne af Lovene enhver Bestemmelse, der kunde være til Hindring for virkelig Forhandling mellem Parterne.

Ogsaa i den store Arbejdskommission af 1925 behandledes disse Forhold indgaaende, og Parternes Standpunkter fremsattes der i en klar og koncis Form.

Arbejdsgiverrepræsentanterne (plus en Del Højre- og Venstrepolitikere) havde her fremsat Forslaget om at møde med bunden Mandat for Forligsinstitutionen og begrundede det med, at det svækkede denne Institutions Autoritet, naar et møjsommeligt tilvejebragt Mæglingforslag forkastedes ved en Urafstemning, hvor ofte kun 25 pCt. af de stemmeberettigede deltog. De mente endvidere, at Udfaldet af en saadan Afstemning »maaske bestemmes alene ved Indholdet af visse *underordnede* Bestemmelser i Mæglingforslaget« — medens de store Hovedlinjer tabtes af Syne.

Heroverfor fremhævede Arbejdernes Repræsentanter Uligheden i de to Parters Stilling: Arbejdsgiverne er forholdsvis faa og kan derfor uden større Vanskelighed faa et personligt Indtryk af deres Forhandlere og det, der forhandles om. Anderledes med de mange Tusinde Arbejdere, som derfor »naturligt maa nære større Betænkelighed ved paa Forhaand at binde sig til et begrænset Antal Personers Skøn.«

Det blev videre fremført, at skulde Arbejdernes Repræsentanter møde med bunden Mandat, vilde det kunne føre til en uheldig Begrænsning af dette; og et Overenskomstforslag, som kunde tænkes gennemført ved en alm. Afstemning, vilde Repræsentanterne maaske straks forkaste. Man gik ogsaa imod den Antagelse, at Urafstemning giver forøget Sandsynlighed for Forkastelse og hævdede tværtimod, at »meget ofte gør det modsatte sig gældende«. Dette sidste kan man vist ikke sige mere; Begiven-

hederne i Fjor tyder ikke paa det. Mon ikke det netop er saadan, at saa længe reelle fagvise Forhandlinger ikke har fundet Sted, vil Arbejderne ofte være tilbøjelige til at forkaste Mæglingsforslagene. Ofte føler den enkelte Arbejder, at de Forslag til Overenskomst og Priskurant, han har været med til at udarbejde, og som kan være fuldt ud nøgterne og saglige — at disse Forslag end ikke er forhandlede, men i Forligsinstitutionen »slaaet i Sæk« med Hundreder andre Forslag og behandlet efter en matematisk Formel.

Arbejderen vil da ofte tænke, at en Forkastelse er det eneste Middel, han har til at fremtvinge en reel og saglig forsvarlig Behandling af det, der for ham er det væsentlige, er Hovedlinjer: de daglige Arbejdsvilkaar.

At Overenskomststoffet ofte kommer utilstrækkeligt gennemarbejdet frem for Forligsinstitutionen, at der i det hele taget er en stærk Tilbøjelighed til at »spille paa Forligsmanden« ved ikke at give Indrømmelser, før Sagen er havnet der, ja, dette fremhævede Arbejderrepræsentanterne i Kommissionen med stor Styrke. De stillede ogsaa Forslag, der skulde hindre dette, og i Loven blev der ogsaa indsat en Bestemmelse herom (Lovens Paragraf 4, der giver Forligsmanden Ret til at nægte Mægling, hvis han skønner, at der ikke har været ført reelle Partsforhandlinger). Nogen praktisk Betydning ses det dog ikke, at denne Bestemmelse har haft.

Overfor Kommissionens øvrige Medlemmer understregedes ogsaa det jævne Arbejderstandpunkt, at de generelle Lønoverenskomster ikke har kunnet tage Hensyn til de mange Detailspørgsmaal, der opstaar fra Dag til Dag, og som udskydes til Overenskomsternes Fornyelse. At faa rettet disse Spørgsmaal vil ofte være af meget stor Værdi for de paagældende Arbejdere, selv om de synes ubetydelige for den store Offentlighed, og deres grundige Forhandling og Løsning vil i sig selv virke bevarende for Arbejdsfreden; thi »vel er det vigtigt, at en Overenskomst tiltrædes, men det er mindst lige saa vigtigt, at de, der skal arbejde efter den, føler sig ikke blot juridisk, men ogsaa moralsk forpligtede af den.«

Man vil heraf se, at de nu stedfindende Forhandlinger ikke savner Forløbere. Parterne har ofte før taget en Dyst ved Forhandlingsbordet, og Standpunkterne er præciseret klart og tydeligt. Men eet er, at Forhandlingsformer drøftes og at Arbejderne kræver Forhandlingsfrihed for de enkelte Fag (maaske ogsaa, som før, yderligere Beføjelser for Forligsmanden, bl. a. til at skaffe sig paalidelige Oplysninger om en Industris økonomiske Stilling og Forhold) — noget andet er, at Arbejdsgiverforeningen netop har sin Styrke i Sammenkoblingen og sikkert ikke i Øjeblikket giver dette Vaaben fra sig. Skal Arbejderne bryde denne Politik, da kan det, som Forholdene nu engang er, kun ske ved, at de med visse Mellemrum tager Storkampen.

I Aarene efter 1925 kunde der rigtig godt forhandles i de enkelte Fag, og der kunde naas til Overenskomster, som havde Flertal bag sig og derfor absolut Bæreevne. Men Storkampe er ikke noget Legetøj, som man kan more sig med baade i Tide og Utide. Det kan derfor ikke overlades til enkelte Fag ud fra deres egne Forhold at fremkalde Storkampe paa Tidspunkter, hvor Bevægelsen taget som Helhed ikke har nogen Chance for at opnaa et Resultat — eller hvor Storkampen *politisk* vil skade Arbejderne maaske for lange Tider.

Det er her rigtigt, hvad Johs. Nielsen skriver i »Socialisten« Maj 1931, at »ingen Konflikt iværksættes eller forlænges uden at være motiveret i Størelsen af de Interesser, der staar paa Spil« — og »Der maa være et rimeligt Forhold mellem de Kræfter, der sættes ind, og det, der er Kampens Maal« — da vi ellers let vil faa en Lovgivning paa dette Omraade, som vi ikke vil være interesserede i.

Ud fra disse Betragtninger vil det ikke alene være af Interesse at følge de Forhandlinger, der foregaar mellem Hovedorganisationerne, men uanset disses Forløb at koncentrere vor Opmærksomhed om at ændre De samv. Fagforbunds Love, saa »Tyngdepunktet kommer til at ligge hos den ansvarlige Ledelse«.

Vore Organisationer er tilstrækkelig demokratisk opbyggede til, at der ikke behøver at være nogen Kløft mellem »Kontoret« og Medlemsmasserne.

Litteratur om Emnet:

Jensen & Olsen: Oversigt over Fagbevægelsen.

Agerholm & Vigen: Arbejdsgiverforeningen.

D. s. F.: Betænkning om D. s. F.s Competence (1922).

Arbejdskommissionens Betænkning I

D. s. F.s Beretninger 1921—ff

Carl Meffert:

Fabriken.
(Med Tilladelse af „Der Bücherkreis“.)

SVENSK ARBETAREDIKTNING

AF SELMA KRISTENSEN

II

Bland de senaste 25 årens svenska romanförfattare intaga arbetardiktarna en framskjuten plats. Ja, deras alstring¹⁾ har varit så omfattande, att man inom akademiskt bildade kritikerkreter varit allvarligt bekymrad för att den svenska romanen skulle gå i förfall! Arbetardiktarna ha dock, oerhörda svårigheter till trots, förmått göra sig litterärt gällande. Vad de ibland saknat i formell bildning har i hög grad uppvägs av deras rikare och mera mångskiftande livserfarenhet. »Arbetardiktningen har på det hela taget stått närmare det levande livet och med särskild målmedvetenhet²⁾ kämpat för att uttrycka tidens andliga behov och sökande Arbetardiktarna ha i de flesta fall haft något att säga. De ha framträtt i ideers tjänst, och uttryckt en personlig livskamp.« (Ragnar Jändel i »Jag og vi«). Medan deras akademiskt bildade kamrater ännu estetiserade och spekulerade, grepo sig arbetardiktarna med friskt mod an med att skildra livet sådant de själva upplevt det, och sådant det levedes bland deras klasskamrater. Det blev en bred miljöskildring, icke utan formella brister³⁾, men den präglades av en friskhet och omedelbarhet, som verkade fängslande.

Särskilt en grupp av de allra yngsta författarna ha under de senaste åren fäst uppmärksamheten vid sig. Med en ungdomlig frejdighet ha de torgfört sina upplevelser och tankar, vilka de ofta ifört en ultramodernistisk dräkt. Bland dessa unga kan nämnas namn som Erik Asklund, Josef Kjellgren, Artur Lundkvist, Gustav Sandgren, Arnold Ljungdal och Harry Martinson. Deras alstring är ännu allt för ojämn för att man utan vidare skulle kunna inränga dem i raden av diktare, som rest arbetare klassen oförgängliga minnesmärken i litteraturen. Men deras diktning ger rika löften; den är ännu avgjort revolutionär och bär prägel av starkt ungdomligt patos och en självhävdelse, som ibland kan bli våldsam och brutal. Trycket från den miljö de vuxit upp i har varit hårt, och deras strävan efter befrielse från detta tryck får ibland nästan karaktär av en explosion.

En svensk kritiker skrev för en tid sedan, att »unglitterära pressrevolutionärer ha sedan gammalt en viss benägenhet⁴⁾ att hamna i marginalen. De tända sina facklor i »Brand« (ungsocialisternas organ) och låta dem slockna i »Svenska Dagbladet« (högerns huvudorgan). Detta är ett beklagligt faktum, som emellertid har sin naturliga förklaring; ett faktum inför vilket arbetarepressen också har ett drygt ansvar.

Många av dessa litterärt begåvade arbetarpojkar äro avgjort revolutionära i sin inställning till livet. Från arbetarepressen mötes de därför med en viss kylig reservation; socialdemokratin är dem också oftast allt för massiv, tam och borgerlig. De drivas därför med natumödvändighet till yttersta vänstern, till kommunister och ungsocialister. Där kunna de få utlösning för sitt revolutionäre patos, där kunna de skriva sig fria från tryckande hämningar. Men detta tillfredsställer dem blott till en tid. — Därtill kommer det för en litterärt begåvad revolutionär obehagliga faktum: han måste leva. I kampen för bröd delar han livsvillkor med andra skribenter: att sälja sina alster till den tidningsredaktion som vill betala dem. Och då händer det under tiden, att »facklan slocknar i Svenska Dagbladet«. Et förhållande, som är djupt beklagligt, emedan de unga, borttryckta från den miljö i vilken deras rötter naturligt skulle finna näring, aldrig nå den livsutveckling de eljest kunde uppnått, aldrig bli i tillfälle att berika kulturmassan med de speciella värden de som arbetare hade tillägnat sig.

Av platsbyråsyn kan här mera ingående blott omtalas några få författare, vilkas huvudverk kunna sägas ha ingått i svensk litteratur såsom *bestående* vittnesbörd om den svenska arbetareklassens liv och kamp. I en artikel i denna skrifts första nummer omtalades några diktarpersonligheter ur den mera individualistiska riktningen; här skall göras ett försök att skildra några av de mest betydande verk och författare inom den mera kollektivt betonade riktningen, vars främsta strävan varit att i breda drag avspegla klassens och rörelsens livsytringar.

En av de första berättarna inom svensk arbetardiktning är Martin Koch (f. 1882). Han debuterade 1911 med romanen »Ellen«, ett stycke vardagsliv ur arbetets hårda värld, fint och gripande skildrat. Konstnärligt står denna hans första bok långt över hans senare produktion, där han ibland blir för bred och fallen för att resonera.

»En historia om hat«, det är undertiteln till Kochs nästa bok, »Arbetare (1912). Den är en mörk og tung miljöskildring från de svenska arbetarnas värld åren efter den hårda arbetskampen 1909. Stämningen är bitter, hat och förtvivlan breder sig bland arbetarna; de bäste, som stått i ledningen, förföljas skoningslöst⁵⁾ av segrarens

»svarta listor«. De kunna gå från verkstad til verkstad, ingenstädes få de arbete. I arbetsgivarnes kartotek äro de märkta för sin raka rygg och sina mer eller mindre utprägnade ledareegenskaper. Dem hade man inte användning för. Emigrationen steg starkt de åren

»Timmerdalen« (1913) är Kochs bästa bok och ett av den svenska arbetardiktningens betydligaste verk. Den är i 4 delar: »Bondfolk«, »Proletärer«, »Kulturännisko:« og »Ungdom«; i verkligheten ett stycke kulturhistoria från slutet av förra århundradet och början av detta. Den berättar om huru Norrland, stillhetens och de väldiga skogarnes land, förvandlas, då storkapitalismen bryter in över det; huru dess traditionsbundna och solida bondbefolkning drives bort från gård och grund, förarmas och proletariseras, huru denna befolkning genom nöd och umbäranden⁶) hårdnar och härdas och tar upp kampen fär att vinna sitt förlorade⁷) människovärde tillbaka.

Generation efter generation hade dessa bönder levt på sina gårdar, fjärran från världens larm. Ensamheten, skogarnes mörker och väldighet har präglat deras sinnen. De äro rotfasta och traditionsbundna, ett starkt släkte, som levt sitt liv i en sluten enhet, men inte känner mycket till världlen utanför. Många av dem bli därför ett tämligen lätt byte för storkapitalet, som värderar deras skog, inte efter mystiken och stillheten, men efter pengar. Från naturallushållning slungas dessa bönder in i penninghushållningens virvel, där de äro desorienterade och hjälpslösa som barn. De bli skogs- och sågverksarbetare och stuvas samman i eländiga baracker i skogarna eller vid sågverken. Men det var i uppgångstiden; de fingo pengar mellan händer och möjlighet att leva ett »kulturliv«. »Tiderna voro goda«, säger Koch, »om det är gott för människan att äta mycket och fet mat och dricka många och starka drycker

De fattiga bundos så hårt vid herrarna, att de inte kunde röra sig själva, men de fingo äta kött och dricka brännvin, mer begärde de inte av livet ännu.«

Efter den första våldsamma och planlösa exploateringen⁸) av Norrlands skogsrikedomar kommer det kristid och nödtillstånd; inom kort äro dessa tidigare bönder tryckta ned i lön till existensminimum, proletariserade och rättslösa. Inga organisationer funnos, ingen överenskommelse mellan arbetare och arbetsgivare. Massan var oordnad, men självbevarelsesdriften vaknar till slut. Som en tändande gnista går det från arbetsplats til arbetsplats: »Vi kan inte mer!« Den första stora arbetsstriden, sågverksarbetarestrejken i Sundvallsdistriktet i 1879, bryter ut; planlös, utan tränade ledare, odisciplinerade massor, som ej dugde till kamp. Nederlaget är givet. Men det lärde de forna individualistiska bönderna, att nu voro de lönarbetare och måste lita till sin egen styrka och sammanhållning. Långsamt börja skarorna ordna sig efter

nederlaget; en illusion fattigare men en bitter erfarenhet rikare. Fackföreningar startas så småningom; man börjar rusta sig till nästa strid, och till nästa igen

Omkring 30 år av svenska arbetarrörelsens historia uppe i dessa sågverksdistrikt har Kock levandegjort och hugfäst⁹⁾ minnet av med detta verk. Samtidigt är det ju en mästerlig skildring av en genomgripande ekonomisk omvälvning¹⁰⁾ och dess följder för land och folk. Författaren skildrar massan såväl som individerna med en säkerhet som blott den kan, vilken helt igenom förstått och upplevt dessa människors kamp. Ur det rika persongalleriet minns man framför allt två typer: Gerhard Brand, den negative, storordige frasmakaren, som flyter ovenpå till en tid; och så Bernt Andersson, den fåordige men positiva arbetaren, en av dem som bygga det nya samhället upp.

»Romantiska brev« (1915) är en uppgörelse med det sociala svärmeri, som ibland drivits med begreppet proletariat. Boken är skriven i form av brev, vilka föregivas vara skrivna av en ung akademiker, som icke har någon närmare kännedom om verkliga livet. Han är innerst inne en fullblods egoist, som icke utan vidare får sina krav till samhället honorerade. Följaktligen är det något fel på detta samhälle, varför han vänder sig till dem, som angripa det bestående, till arbetarna. Han kommer in som journalist vid partipressen, där han utvecklar en väldig aktivitet. Arbetarna känner han inte, därför stå de för honom som idealmänniskor bättre och ädlare än alla andra.

Men icke heller inom arbetarrörelsen kan hans eget jag riktigt »utfolde« sig som han önskar det, och då han efter hand kommer arbetarna närmare in på livet brister romantiken. Han har dock kommit till en smula klarhet över sig själv. »Som en främling kom jag till proletariatet, den nya tidens folk. Vad ville jag där? Se mig själv, spegla, njuta, beundra min egen storhet, förverkliga mig själv, ge kropp, form, gestalt åt min egen ande.

Ohjälpliga romantik!

Proletariatet lever sitt eget liv, går sin egen väg och frågar¹¹⁾ föga efter de arma drömmare, som dragas in i deras led, bedårade av skådespelets¹²⁾ storhet. Vi användas, kastas bort, man känner oss inte, men anar att vi äro fiender eller åtminstone främlingar.«

Ett par andra av svenska arbetardiktningens berättare äro Rudolf Värnlund och Harry Blomberg. Båda ha redan en rik produktion bakom sig, som emellertid här måste förbigås. Men Harry Blomberg har med romanen »Landets lågor«¹³⁾ (1930) och Rudolf Värnlund med skådespelet »Den heliga familjen« (1932) skaffat sig en förstarangsplats inom svensk arbetarediktning.

Harry Blomberg är en stilist av rang; han skriver såväl vers som prosa med till synes samma lätthet och hans komposition är fast och väl genomförd. Motivet till »Landets lågor« har han hämtat från bildningsarbetet¹⁴), i vilket han under en följd av år tagit verksam del, bl. a. en tid som redaktör av tidningen Studiekamraten. — Landets lågor, det är alla de osjälviska, oftast namnlösa kämpar, som bära bildningsarbetet upp ut över landet; alla de sökande själar, som inte kunna slå sig till ro med vunna resultat eller med materiella ting, men ständigt sträva efter att giva sitt eget och andras liv ett rikare innehåll. Bland de senaste årens svenska romaner är »Landets lågor« en av de allra bästa.

Rudolf Värnlunds författarskap har varit rätt omdiskuterat. Han har med en viss förkärlek skildrat patologiskt bestämda typer och en massa, vars handlingar nästan helt och hållet bestämdes av animala livsinstinkter. Som följd därav har hans människo- och miljöskildringar varit mörka och pessimistiska; de ha vittnat om en djup känedom om livets och människosinnets mörkaste sidor. Från arbetarehåll har man sagt, att han alls inte kände arbetareklassen, när han kunde framställa den som varande blott en rå driftsbestämd massa utan högre livsmål än mat og dryck och sexualism. Med en viss rätt har man sagt: *detta* är icke en sann skildring av arbetareklassen; möjligen *har* den varit sådan, men det gäller icke längre.

Värnlund har tagit dessa angrepp med ro och skrivit sina skildringar så mörka, som de ut ifrån hans upplevelser måste bli. Ty det är uppenbart, att denna mörka livssyn bottnade i hans barndomsminnen, och att han måste skriva sig fri från de hämningar, dessa nedfällt i hans sinne innan han kunde tilkämpa sig en ljusare livssyn.

Med skådespelet »Den heliga familjen«, som den 3. febr. i år hade premiär på nationalscenen, Dramatiska teatern i Stockholm, ser det ut som om Värnlunds författarskap kommit in i en mera positiv bana. Under alla omständigheter har han med detta skådespel dokumenterat sig som en av arbetardiktningens mest löftesrika unga krafter och visat hur intimt förtrogen han i verkligheten är med arbetareklassen och dess kamp, hur väl han känner såväl de uppbyggande som de nedbrytande krafter, som verka inom densamma.

I skådespelet låter författaren en industriarbetarefamilj levandegöra arbetareklassens liv och stråvan. Maskinarbetare Engelstrand är en man av gamla stammen, genomsolid och präktig och helt fylld av tro på arbetareklassens sak. I honom har Värnlund personifierat den nyktra och försiktige fackföreningsmannen, den rättänkande och framsynte socialdemokraten. Hans hustru är en av dessa stilla, trofasta kvinnor, vilkas styrka och tapperhet först riktigt visar sig i motgångstider. Av sönerna följer den äldste i faderns fotspår, medan den yngre är en vek individualistisk drämmarnatur, och dot-

tern av trotsig frihetslängtan drives ut på vägar, som leda henne i olycka. I Engelstrands ungdomsvän, den bittre och paa livet besvikne Josef Smith, möter oss anarko-socialisten, mannen som vill striden för stridens egen skull, emedan det är det enda som kan tillfredsställa honom i livet. Han är den negative, den som bryter ned utan att kunna bygga något nytt och bättre i stället; den hatfulle i vars spår blott förödelse och bitterhet gror. Han hatar harmonien och lyckan i vännens hem; han hater ordning och ro i samhället. Han kallar det spottande för »ankdamsfrid»¹⁵⁾ och slutar ej förr än han fått Engelstrands unga söner på sin sida och fört sina arbetskamrater ut i en hopplös strid. Han vill göra människorna »ensamma, bittra och fria«, påstår han. Han uppnår i varje fall att göra dem olyckliga och bryter ned vad en tidigare generation med möda byggt up.

Så intimt förbunden med arbetarörelsen som denna arbetarefamilj är, sö blir dess liv en syntes av rörelsens¹⁶⁾ liv; den återspeglar¹⁷⁾ i verkligheten den kamp mellan negativ och positiv livssyn, som kanske just nu är mera brännande inom arbetarörelsen än någonsin, och på vars utfall rörelsens framgång eller nederlag beror.

I linje med de båda förut nämnda kommer Fredrik Ström (f. 1880). Bland utlänningar torde han väl vara mest känd såsom partiets sekreterare under en följd av år och senare kommunalman i Stockholm. Han har emellertid även med framgång ägnat sig åt diktarkonsten. Redan 23 årig utgav han sitt förstlingsverk, romanen »Folket i Simlångsdalen«, en skildring från hans hembygd i Halland. Det motiv han där famlande och osäkert började dikteriskt behandla har sedan aldrig lämnat honom ro. 1926—29 kommer äntligen hans stora verk »Rebellerna, en krönika .Berättelser och hågkomster, typer och gestalter från fem årtionden.«

Verket är, som undertiteln angiver, ett mellanting mellan roman och historia. I fem delar, som sträcka sig genom fem årtionden, har författaren velat teckna en sammanhängande följd av händelser och gestalter ur svenska arbetarörelsens historia. Med ett genialt grepp har Ström förstätt att anknyta historien om arbetarklassens frihetsstrider till bondeklassens; de äro ju också i verkligheten en fortsättning av dessa. Därvid har han uppnått att händelserna spela så att säga mellan tvenne folkhövdingar. Den store svenske bondeledaren Carl Ivarsson skymtar i sina dagars höst som en bortdragande skugga i första delen. I stället reser sig en annan och väldigare folkhövding, Hjalmar Branting, ur vars händelserika liv verket då och då ger en glimt, och vars död bildar dess avslutning. Men dessa folkledare äro ingalunda bokens huvudpersoner, och häri skiljer sig rebellerna från »Pelle Erobreren«, med vilken den ofta blivit jämförd.

Frestande kunde det ju varit, att låtit en personlighet av så ovanliga mått som Hjalmar Branting bliva en centralfigur i en skildring av svenska arbetarrörelsens historia. Men Ström har velat skildra *rörelsen*, väl medveten om, att utan den är ledaren intet. Därför möta vi i »Rebellerna« ett myllrande rikt människomaterial, icke en hjälte men många.

Första delen är en allmogeskildring från Simlångsdalen i Halland. Denna del, med undertiteln »Bonden och hans son«, ger bakgrunden, ursprunget. Landtmannapartiet är ännu det tongivande, förhållandena äro partiarkaliska men utkomstmöjligheterna för småfolk ringa. Vandrigen mot staden har redan börjat; drömmen om lyckan, hoppet om större möjligheter driver landsbygdens fattiga in till stadens industrier. Socialismen skyntar redan svagt; man vet ännu ej vad det är, och dess förste förkunnare här ute bland landtproletariatet får prygel för besväret. Icke av storbönderna, men av de fattige.

I andra delen »Staden« för författaren oss in till Halmstad. Här möta vi proletariatet, invandrarne från landet, som ännu ej hunnit acklimatisera sig och ännu icke förstå att försvara sig i den brutala värld de slugats in i. Okunnighet, fattigdom och dryckenskap härska, men ingen förstäelse möter dem, som säga att det kunde vara annorledes. Man var van till undergivenhet, rädd att mista sitt arbete och djupt mistroten mot frihetsapostlarna.

I denna del rycker socialismens röda spöka närmare. Det går rykten om en halvdansk och halvtokig skräddare som hette Palm, och om en likaledes förvirrad¹⁸⁾ student vid namn Hjalmar Branting. Vad dessa individer ville, det visste man inte, men något gott kunde det omöjligen vara.

Arbetarna på verkstäderna få besked om, att den som lyssnar till dessa upprorsmakare kan lämna arbetet med det samma. Inom svensk industri skulle inga fackföreningar eller politiska föreningar få inpass. Men trots detta samlas en liten rädd och undrande skara, när en av samhällsomstörtarna en afton predikar det nya evangeliet på Halmstads torg. Man förstår inte vad talaren vill; det hela är ännu för nytt, för främmande och farligt. Sinnena voro för slöa, ännu ej mottagliga; jo, en enda av församlingen fattar talets innebörd; »svarte mjölnaren«¹⁹⁾ kallas han; en fattig proletär, som med sin stora familj öyttat in från landet som de andra. Honom har fattigdomen inte förmått förlösa. Han gripes av socialismens evangelium och blir en av dess förste förkunnare.

I skildringen av denne man har Ström värdigt hugfäst minnet av dessa tusende namnlösa pionärer, som svulto och led o ont och offrade sig helt för socialismens sak. Det är över dessa pionärer ett avgjort religiöst drag, som det är över all äkta och

sann hänförelse, allt uppgående i något högre, i en idé. Det är drömmen om tusenårsriket, om det lycksalighetens land, som skulle kunna förverkligas i detta livet. Själva fingo de inte uppleva det, men de anade morgongryningen och offrade sig utan tanke på egen fördel eller vinning.

»Svarte mjölnaren« arbetar ej blott för socialismen. Han är också ivrig goodtemplare, ett led i den store internationella armé, som väckte och beredde småfolkets sinnen för socialismens sådd.²⁰) Nykterhetsrörelsen var i Sverige arbetarrörelsens Johannes Döparen, många inom den unga generationen äro allt för benägna att glömma detta förhållande. Fredrik Ström har förstått hur intimt dessa båda folk-rörelser i verkligheten arbetat samman, hur nödvändigt det var, att arbetarna först lärde sig söka annan glädje än rusets, att de kommo ur denna bedövning och klart sågo sitt elände för att sedan kunna arbeta sig ur det.

Det gick under dessa år över Sverige en våg²¹) av hänförelse för kampen mot alkoholen; denna rörelse var en småfolkets rörelse, en befrielseskamp så gott som någon, och samtidigt en kamp för nya livsvärden. Gripande har Ström skildrat huru dessa fattiga, förkomna människor i logen uppleva broderskapet; här var det någon som brydde sig om dessa eljest ringaktade och förbisedda, här var festliga former, här var sång och glada människor, här lyftes deras sinnen över vardagens grå fattigdom, här väcktes deras längtan efter ett rikare liv. Marken bereddes...

Andra bandet avslutas med en glänsande skildring av de första stora arbetsstriderna i Halmstad, en kamp som måste sluta med nederlag för de ännu odisciplinerade och oordnade massorna.

Tredje bandet för oss upp til Bergslagen (Västmanland och Dalarna) den svenska järnindustriens hemtrakt. Också här söker författaren tillbaka till allmogen och följer vandringen från landsbygden in till industricentra under dessa industrialismens genombrottsår.

Bilden är densamma: invandrarna proletariseras, sjunka ned i slöhet och okunnighet och söka »glädje« och glömska i sprit och kortspel. Bland rikedomerna av skildrade gestalter urskiljer man särskilt en, en pionär också han, men av en helt annan typ än »Svarte mjölnaren«. Han är smed, kommer söderifrån, är goodtemplare och socialist; en duktig karl men blir ej respekterad emedan han inte super och spelar kort som de andra. Sprit, dans, kortspel, slagsmål och könsungämsa voro ungdommarnes huvudsakliga förlustelse. Deras ideal var väl manlig styrka, men ännu kände de ej andra former vari denna styrka kunde taga sig uttryck. Våldiga människokrafter väntade på att disciplineras, ledas i andra banor, göras positiva, uppbyggande; i

verkligheten rika människosinnen väntade blott på att kultiveras,' riktas mot högre livsvärden.

Här är arbete nog för smeden från Eskilstuna. Han vinner så småningom de bäste bland de unga; kanske mer med sina starka armar och väldiga smednåvar än genom sin övertalningskonst! Han bildar loger av I. O. G. T., fackförening, ungdomsklubb; han lägger grunden till ett arbetarnas bibliotek. Han är personifikationen af den starke, viljefaste och målmedvetne arbetaren, som arbetar på lång sikt.

Verkstadsledningen fattar plötsligt intresse för arbetarna. Man bygger dem en ny dansbana, upprättar en musikkår, ett bibliotek . . . Man trodde sig med halmstrå kunna dämna upp för vårfloden . . . Så grep man till förföljelse av de ledande, man ville till varje pris förhindra arbetarnes fremmarch. Allt förgäves. Rörelsen växte. Jagade man en kämpe bort kom det två i stället; nekades²²) arbetarna lokaler till sina möten så svarade de med att bygga sig Folkets hus; nekades de hålla möten i det fria på bolagets skogsmark, så skaffade de sig en Folkets park. Man lyckades i verkligheten blott egga arbetarna till trots, och hjälpte således till att väcka dem. De började bli medvetna om sin kraft, började känna sitt människovärde.

Bildningsarbetet sättes i gång, främst inom logen och ungdomsklubben. Boken, det blir elitkårens bäste vän. Här passar Rudolf Niensens ord: »Men endnu våker nogen, det er ganske unge menn, som böiet over böker leter drømmen frem igjen, slik den engang strålte om en vismanns gyllne penn«.

Arbetsgivarna organisera sig också; båda lägren²⁴) förbereda sig till kamp och 1909 kommer den stora striden, som väl blev ett nederlag för arbetarna men skaffade dem respekt. De hade visat en disciplin och en viljekraft som man väl inte tilltrött dem.

Ypperligt har Ström återgivit stämningen både i högkvarteret och ute bland arbetarna under detta för svensk arbetarrörelse så prövande år. Framställningen vilar ju på historisk grund och på en intim kännedom om händelser och människor, men den har fått färg, liv och spänning av diktarens fantasi.

Verkets fjärde del skildrar situationen åren efter 1909. En stor del av dem, som stått i främsta stridslinjen, tvingas emigrera; missmodet håller på att breda sig. Storstrejken hade varit en våldsamt kraftmätning i vilken den starkare måste avgå med segern. Arbetarna voro slagna; nu gjällde det att åter samla skarorna och att lära av nederlaget. De äldre insågo klart, att ett sådant experiment gjorde man inte utan tvingande nödvändighet om en gång till. De unga däremot voro stridslustna, de ville ha hämnd. Levande har författaren fått fram denna spänning mellan försiktig, taktisk beräkning och ungdomlig glödande tro och begeistring. Ström ger här en rad raska teckningar av herrarna i »Vatikanen« (Landsorganisationens ledning) och

av »Rebellerna«, den oppositionella ledningen i ungdomsförbundet. Likaledes möter man i skildringen av partiets kongress en rad kända ansikten: Hövdingen, stark och besinningsfull, Thorsson, den kloke och försiktige, Lindhagen, Z. Höglund m. fl. Denna del avslutas med Internationalens möte i Basel och krigsutbrottet.

Femte och sista bandet skildrar krigsåren hemma och ute; den allmänna oron som griper omkring sig; aktivisternas kamp för att få Sverige med i kriget, arbetarrörelsens klart medvetna²⁵) kamp däremot och ungdomsrörelsens antikrigskongress, som förde till förräderiprocessen 1916. Spänningen inom rörelsen är stark dessa år; skilda temperament, stridiga viljor brytas mot varandra. Revolutionsvågens dyningar²⁶) nå också Sverige och sätta sinnena i rörelse. Den gamle hövdingen går bort, ärad och aktad av vänner och motståndare. Striderna bölja upp och ned, men rörelsen består och går nya öden till mötes.

»Rebellerna« är en bok om den svenska arbetarrörelsens historia genom 50 år, men den är icke någon torr uppremsning av fakta eller en persontrogen skildring av de agerande. En skapande fantasi har bearbetat det rika materialet, lagt till, tagit ifrån, omskapat och omformat det efter sitt behov. Verket är oändligt rikt på detaljer, träffande iakttagelser och karaktärsteckningar. Naturligtvis äro icke alla de fem delarna (2,200 sid.) helt igenom lika lödiga; svaga partier finnas, ojämnheter ha icke kunnat undgås, men som helhet betraktat är det ett storverk som värdigt hävdar sig i den nordiske romantrilogien: Kristofer Uppdals »Dansen gjenem Skuggeheimen, Nexø's »Pelle Erobreren« och Ströms »Rebellerna«.

1) Produktion. 2) Maalbevidsthed. 3) Mangler. 4) Tilbejlighed. 5) skaanselslost. 6) Savn. 7) tabte. 8) Udnyttelse. 9) fæstnet. 10) Omvæltning. 11) spørger. 12) Skuespillets. 13) Luer, Flammer. 14) Oplysningsarbejdet. 15) Andedamsfred. 16) Bevægelsens. 17) genspejler. 18) forskruet. 19) den sorte Møller. 20) Saaning, Udsæd. 21) Bølge. 22) nægtedes. 23) Elitekorpsets. 24) Lejre. 25) bevidste. 26) Donninger.

GLIMT FRA SYDAMERIKA

AF HAGMUND HANSEN

En kort artikel som denne kan naturligvis kun i spredte glimt fortælle om Sydamerika og det liv, som leves der. Det drejer sig jo ikke om et enkelt land, hvis forhold, naar vi tænker europæisk, er saa nogenlunde ens fra grænse til grænse. Heller ikke er det en verdensdel efter Europas maal. Trods al geografisk forskel og trods alle andre og ikke alt for venlige modsætninger mellem Europas verdenshjørner, kommer vi dog aldrig længere hjemmefra, selv naar vi er længst ude i Europa, end at lighederne mellem hjemligt og fremmed falder os stærkest og først i øjnene. Mennesker er, trods sprog og grænser, af samme race, vi vil trods alle nationale afvigelser møde den samme kultur, hvor vi end befinder os. Europa og europæerne staar paa samme kulturelle alderstrin overalt. Set i frastand er Europa som et ensfarvet, ensvævet tæppe med svage mønstre i bunden. Sydamerika er et kludetæppe sammensyet af lutter forskellige tøjstumper, straalende i alle spektrets farver, uens i kvalitet og stof og med de urimeligste sammenstød af farver og kvaliteter.

Det er ikke naturen alene, der gør denne verdensdel til en saadan mægtig flade af uensartede og forskelligfarvede stykker, skønt landene spænder over alle geografiske former fra urskovenes mystiske mørkeverden, over chacoens savanneregioner, Amazonas og La Platas vidtforenede flodsystemer og pampaens græsstepper til Patagoniens øde ørkener og Ildlandets halvarktiske fjeldskær og fra Andeskædens himmelhøje tinder til Atlanterhavskystens sumpe og hvide klitter. Og i Sydamerika paatrænger naturens vekslen sig dog netop særlig stærkt. Civilisationens indgreb er endnu kun faa og smaa. Her i det indre, i Brasiliens regnskove, i Bolivias og Argentinas chaco og i Andeskædens sydligste dale findes nu de allerfleste af verdenskortets hvide pletter, de steder, hvor en hvid mand endnu aldrig har sat sin fod, men hvor naturen ligger hen som fra tidernes morgen, ukendt, gaadefuld endnu i vor tid, hvor ellers verden er ved at blive et bekvemt og præcist virkende net af korresponderende turistruter. Nej, det, der stærkest giver præg af det farvede, det kalejdoskopske, er kulturen, menneskelivet selv. En rejse gennem sydamerika er som en rundfart gennem alle kulturens aldre fra dens barndom til de former, der maaske er dens alderdom. Her leves livet som for aartusinder siden, saa primitivt, saa der endnu vanskeligt kan tales om en stenalder, og her er livsformer, der er det højeste udtryk for vort tyvende aarhundredes kulturtrin, den europæisk-nordamerikanske industrikultur. Kun faa dagsrejser fra millionbyerne Buenos Aires' og Rio de Janeiros storbyliv, i chacoens savanner,

lever »vilde« indianere som omstrejfende jægere med bue og pil, i Patagoniens ødemarker lever de sidste rester af pampaens jægerfolk, og syd for dem, paa Ildlandets øde skær, frister yaganer og alacalufur den kummerligste, mest primitive tilværelse, noget menneskeligt væsen er underkastet. I Brasiliens skove drager horder af lavtstaaende botocuder rundt, mændene som jægere, kvinderne som samlere af alt spiseligt, frugter, rødder, larver, slanger o. s. v. Andre stammer er primitive halvagerbrugere, ofte lige ved siden af højtstaaende, industrialiseret landbrug.

Men overalt rykker den hvide »kultur« nærmere og nærmere ind paa disse naturens børn, og som oftest er det kulturens mindst tiltalende sider, der er forrest. I Brasiliens, Bolivias og Perus skovegne, der paa grund af automobilindustriens voldsomme vækst har faaet stor økonomisk betydning som indsamlingssteder for kautsjuk, er hele stammer af indfødte af samvittighedsløse agenter for europæiske og nordamerikanske handelsselskaber tvunget ind i et modbydeligt slaveri, der i grusomheder og mishandlinger langt overgaar tidligere tiders negerslaveri. For at undersøge og mildne dette tvangsarbejde har ganske vist en meget stor og videnskabelig kommission været nedsat, men resultaterne for at bedre de ulykkelige menneskers kaar staa ikke i noget rimeligt forhold til de mange kønne ord, der er talt om den samme sag. Og gummiindustrien har formodentlig ogsaa et ord at skulle have sagt. Dens magt er som bekendt ikke ubetydelig, og man skal kende nordamerikansk kapitalisme daarligh, hvis man tror, den godvillig giver slip paa en billig arbejdskraft. I en lidt mildere form maaske finder man det samme indianerslaveri i den argentinske provins Tucuman, hvor chacostammerne i bomulds- og sukkerhøstens tid drives til arbejde i plantagerne. Ganske vist gøres der kontrakt med hver stammes høvding om betalingen, men denne foranstaltning, der skal give præg af frivillighed, modarbejdes i høj grad ved bestemmelsen om, at arbejderne kun maa foretage indkøb i selskabernes handels-huse. Og her forstaaer man at sætte priserne netop saadan, at arbejdslønnen ligger i selskabets kasse, naar indianerne igen drager til skovs med en bunke værdiløst ragelse og med smag for spiritus og andre af kulturens goder. Saaledes mødes modsætningerne her, og sammenstødet er grelt nok, men selv et nok saa lille kendskab til europæisk og nordamerikansk kolonihistorie vil oplyse, at fremgangsmaaden ogsaa er kendt i andre egne af verden, hvor civilisationen gør sine erobringer. Tænk kun paa belgierne i Kongo, hollænderne paa de indiske øer, englænderne i Indien og paa Malacca.

*

Kampe, blod, lidelser og undergang for millioner af mennesker har de hvides fremfærd i Sydamerika kostet. Det var ikke blot horder af vilde, de spanske erobrere fandt paa deres vej gennem landene. Den ældgamle chibchakultur i det nuværende Colombia er næsten sporløst forsvunden, dræbt af mennesker, der kun havde sans for det guld, der kunde pines ud af de rige lande. Kun efterkommerne af det mærkelige folk eksisterer endnu og udgør sammen med blandingsbefolkningen af hvide, indianere og negre landets egentlige arbejderklasse. I det nuværende Peru og Bolivia ødelagde Francisco Pizarro med sine halvtrediehundrede spaniere og 35 heste incastaten, den ny verdens mærkeligste kultur, et af jordens ældste kultursamfund, enestaaende ved sin gennemførte statsocialisme. Kun ruinerne af vældige bygningsværker, som eftertiden

maa undres over, er nu tilbage. Stenene fra ældgamle incatempler sidder nu i Perus indianerhuse, og de terrasserede bjergskraaninger, hvor incaerne dyrkede deres kartofler, mandioca og quinoa, er endnu et karaktertræk ved det bolivianske landskab. Mægtige vandingskanaler vidner om en ingeniørkunst, der bliver endnu mere vidunderlig, naar man husker redskabskulturens meget primitive stade. Kulturen er gammel i Sydamerika.

Enea Spilimbergo:

Hvil.

Incaerne fortalte spanierne sagn om chimufolket, hvis ældgamle hovedstad allerede den gang laa som en ruinhob paa højsletten ved Titicacasøen. Hvorledes erobringen foregik, og hvorledes aarhundrederne gik for incafolket, skal ikke her fortælles. Verden har aldrig set modbydeligere grusomheder forøvet af mennesker mod mennesker end de hvides behandling af disse fredelige bønder. Hundredtusinder pintes og dræbtes i den europæiske civilisations og den katolske kirkes navn, og hundredtusinder blev tvunget til at leve det elendigste liv som de hvide voldsherrers slaver i Perus og Bolivias guld- og sølvminer. Blandt den hvide races mange sorte pletter fra »sejrsgangen over jorden« er denne den største, sorteste og mest uafvaskelige. Men heller ikke i nutiden er kaarene blide for incafolket. Lovene, der skal beskytte indianerne, overholder ingen peruansk eller boliviansk embedsmand. Tunge skatter til stat og hvide godsejere maa ydes. Indianerne betragter sig ikke som borgere i staten, men kun som medlemmer af

deres egne landsbysamfund, og skønt landenes love har fastslaaet privateje til al jord, holder bønderne endnu stædigt paa deres gamle, kommunistiske fælleseje.

Guld var det, spanierne kom efter, og guld fik de i mængder, men aldrig nok. Først plyndredes incarigets fyldte skatkamre, og byttet var eventyrligt, og da denne lette fremgangsmaade af sig selv holdt op, sattes et storstilet minearbejde i gang i Perus og Bolivias rige bjerge. Men stadig dreves jagten efter guldets. Sagnet om »El Dorado«, den gyldne hersker, opstod, og dumdristige og guldtørstige eventyrere drog paa togt efter hans opholdssted. Det mægtige land gennemstrefedes paa kryds og tværs, de vidtforenede flodsystemer gennemsejledes, urskovenes millioner af kvadratkilometer gennemvandrede under umenneskelige strabadser og lidelser. Kysterne udforskedes, byer grundlagdes. Spaniens og Portugals vædige koloniriger udbyggedes. Sydamerika blev til.

Men andre steder i det vidtudstrakte land saae de i samme tid den ny verdens ny rigdom. Juan de Salazar drev en tyr og syv køer ind i Paraguays hovedstad, Asunción, efter maaneders vandring gennem skove, bjerge og floder, og med disse otte dyr grundlagdes det nuværende Sydamerikas vældige kvægavl. Pedro de Mendozas soldater saae de første hvedekorn ved La Platas bredder, ikke langt fra det nuværende Buenos Aires. Som et forvarsel om fremtiden gav de eventyrlige fold. Men disse egne var guldsøgerne gaaet langt udenom. Ingen af dem kunde ane, at verdensdelens værdifuldeste guld laa gemt under disse trøstesløse, tuegræsbevoksede, stormhærgede pampas, der var tilholdssted for vilde, tapre indianerstammer. Kvæget fik lov at formere sig og blev til millioner. I uhyre flokke strejfede kvæget vildt omkring som bytte for indianerne, der hurtigt akcepterede det ny vildt, og som lige saa hurtigt lærte de hvide ridekunsten af. En fattig blandingsbefolkning, de saakaldte gauchos, dannedes, et rytter- og hyrdefolk, der levede uhyre spredt paa de mægtige sletter. Landets rigdom af kvægflokkede gik kun meget langsomt op for de hvide, men den dag kom, da transportmidlerne var saaledes forbedrede, at eksporten af kødet til andre verdensdele kunde begynde, og da begyndte i det før saa foragtede og fjerne hjørne af Sydamerika Argentina at vokse op, verdens ny kød- og kornkammer. Dette eventyr er ikke mindre end guldets, og det er ikke saa lidt glædeligere. Paa disse kæmpesletter vokser verdens største landbrug frem. Ogsaa denne erobring kostede kampe, bragte med sig fortræd, forfølgelser og bortjagning af landets egne børn, men medens guldjægeren kun bragte ulykker, ødelagde gammelt værdifuldt og efterlod sig halvt mennesketomme, vanrøgtede egne, har hvedelandets trofast slidende arbejdere af øde ørkener skabt bølgede kornmarker. Juan de Salazar og Pedro de Mendozas soldater blev større erobrere end Francisco Pizarro.

*

Ligesom i Nordamerika maa man i Sydamerika skelne mellem tre store befolkningsgrupper, den brune, den hvide og den sorte eller med andre navne: de indfødte (indianerne), de indvandrede (europæerne) og de indførte (negrene). At negrene er kommet, skyldes egentlig »menneskekærlige« grunde. Det viste sig hurtigt, at indianerne ikke taalte det haarde arbejde i minerne og heller ikke var talrige nok til at fylde behovet af slaver. Biskoppen Las Casas foreslog da, at man for at skaane indianerne

og for at skaffe tilstrækkelig arbejdskraft indførte negre fra de afrikanske besiddelser. Indførselen af neger-slaver tog da fart, først til brug i guld- og sølvminerne, senere til de brasilianske, venezuelanske og colombianske plantager. Neger-slaveriet er nu forlængst ophørt i Sydamerika, men endnu lever slavernes efterkommere i saa store mængder, særlig i Brasilien, at de udgør en meget betydelig procentdel af verdensdelens befolkning. Man regner med, at der i Sydamerika ialt lever ca. 9 millioner negre og negroider, og da de af alle befolkningsgrupper formerer sig kraftigst, vil deres rolle i fremtiden sikkert blive endnu større, end den allerede er.

En ting er værd at lægge mærke til. I Sydamerika kendes ikke det racehad, der i Nordamerika kan give sig saa uhyggelige udslag. Alle tre grupper har blandet sig i saa mange forhold, at man nu ganske har opgivet at holde rede paa nuancerne. Tidligere brugte man i en del af staterne indtil tyve forskellige benævnelser for at holde blandingerne ude fra hinanden. Hvide og indianere blandede sig tidligt. Spanierne medførte kun faa hvide kvinder, og resultatet af denne mangel blev mestizbefolkningen, Sydamerikas talrigste befolkningsgruppe. Negrene gled med den tolerance, der er særegen for de latinske folk overfor andre racer, straks ind i blandingen. Det endelige resultat er saa blevet en saa uhyre indviklet og uudredelig blandingsbefolkning, at ingen anden verdensdel kan opvise magen dertil. Det regnes ganske vist for fint at være hvid, og saa mange som muligt gør krav paa at være det, men naar antallet af sent indvandrede europæere fraregnes, er den rent hvide gruppe forbausende lille. Naar procenten af hvide i de officielle folketællingslister alligevel altid er stor, er det sikkert ud fra det synspunkt, der er udtrykt i talemaaden: en draabe sort blod gør i Nordamerika en mand til sort, en draabe hvidt blod gør i Sydamerika en mand til hvid. Selv om begge opfattelser er forkerte, er den sidste dog ganske givet den, der skaber det bedste forhold mellem grupperne. I Brasilien kan negre og mulatter naa op i de højeste stillinger, og der har mere end een gang siddet en mand med negroide ansigts-træk i Brasiliens præsidentstol.

Af Sydamerikas befolkning paa 60 millioner regner man skønsmæssig, at 37% (22½ mill.) er mestizer, 35% (21 mill.) hvide, 15% (9 mill.) negre og negroider og 12½% (7½ mill.) rene indianere. Hertil kommer ½% (300,000) asiater, japanere og kinesere i Chile og Peru og indere i Guyana og paa Trinidad, hvor de af befolkningen udgør ikke mindre end 42½% og 35%. Renest hvid befolkning har Argentina, Uruguay og Chile, men i Colombia regner man grupperne talmæssig fordelt saaledes: 45% mestizer, 40% rene indianere, 10% hvide og 5% negre. I Ecuador er der 60% indianere, 33% mestizer og kun 7% hvide. I Peru er kun 5% hvide, og i Paraguay er en ren hvid en sjældenhed, naar nogle faa tusinde sent indvandrede europæere fraregnes. Paraguay er saaledes indianerstaten frem for nogen, og det viser sig ogsaa derved, at det gamle indianersprog Guarani endnu er landets vigtigste sprog.

Sydamerikas hvide folkegruppe er for langt den største parts vedkommende af latinsk oprindelse, og de fleste indvandrere kommer endnu fra Spanien, Portugal og Italien, men forøvrigt er det saaledes, at det vil være umuligt at nævne en nationalitet, der ikke er repræsenteret. Fra Tyskland, Rusland, Frankrig og Polen har strømmen

i mange aar været stærk, og i de senere aar er der kommet mange fra Balkan og Lilleasien. Til de nordlige og vestlige stater sker saa godt som ingen indvandring, og de faa hvide, som her findes, er derfor efterkommere af de første spaniere. Den ny indvandring, der begyndte efter Sydamerikas løsrivelse i forrige aarhundrede, er især gaaet til Argentina, Brasilien og Uruguay, i anden række kommer Chile, Bolivia og Paraguay. I Argentina er den italienske gruppe nu langt den største. I 1923 indvandrede 92000 italienere og 43000 spaniere, i 1925 var tallene henholdsvis 56000 og 36000. Langt den største part af indvandrerne er arbejdere, der søger til plantagedriften i Brasilien og landbruget i Argentina, og det har tidligere været almindeligt, at italienske landarbejdere, naar hvedehøsten i hjemlandet var afsluttet, tog over havet til høsten paa pampaerne, hvorfra de saa nogle maaneder senere kunde rejse tilbage med en fortjeneste paa 2—300 pesos. Nu er denne trafik dog ophørt. Indvandrerne tager bolig i landet, og deres børn bliver det ny lands borgere. Flere steder i Argentina er oprettet italienske landbrugskolonier, hvor skoler, sprog og skikke er italienske. Et stykke Italien overført til Amerika. En lignende og vel endda større kolonivirksomhed driver tyskerne i det sydlige Brasilien, hvor staten Sao Paulo er i færd med at blive et Tyskland miniature. Strækninger paa flere gange Danmarks størrelse bebos af tyskere, administreres af tyskere paa tysk, og trediefjerde generations tyskbrasilianere taler tysk. Efter krigen kom der forøget fart i tilstrømningen, og kolonierne udvides stadig. Bønderne bor i landsbyer efter tysk mønster, men dyrker det ny lands kaffe og majs i stedet for Tysklands rug og kartofler. Ogsaa hollænderne og russerne har anlagt kolonier i Argentina og Brasilien, og i Argentina findes en meget stor jødisk landbrugskoloni, hvor medlemmer er kommet fra alverdens lande.

Hvor mange af Sydamerikas beboere, der er født uden for verdensdelen, kan vanskeligt siges. I Argentina, hvor den bedste statistik føres, opgives følgende tal for 1925: indfødte hvide 7,350,000, indfødte kulørte 350,000, indvandrede hvide 2,300,000. Af den sidste gruppe udgjorde spaniere og italienere ca. 70%. Det maa erindres, at børn af indvandrere regnes for argentinere, og godt fjerdeparten af landets indbyggere er altsaa fremmedfødte. I Brasilien er forholdene sikkert nogenlunde de samme.

Den danske indvandring til Sydamerika er næsten udelukkende gaaet til Argentina. Den begyndte omkring midten af forrige aarhundrede, og hvert aar er der ankommet et forholdsvis stort antal af danskere, i tiaaret 1902—11 saaledes 3747 og 1912—21 4051 personer. I aaret 1912 indvandrede 1316, men dette tal er sikkert overgaaet i 1927 og 1928, hvor der hvert aar regnes at være ankommet ca. 2000. Der findes antagelig nu ca. 18,000 mennesker af dansk afstamning i Argentina, og de er næsten allesammen bosat i provinsen Buenos Aires' hvededistrikter, hvor de uden egentlig at danne nogen koloni bor ret samlet omkring byerne Tres Arroyos, Coronel Dorrego og Necochea tæt ud mod Atlanterhavet. Den ældste koloni omkring byen Tandil er nu uden betydning, og langt de fleste af ny indvandrere gaar til de yngre, men hurtigt opblomstrende landbrugsegne mod syd. Endvidere findes der danskere i byen Buenos Aires, som vindyrkere i Mendoza, i de frugtbare overrislingsegne ved Rio Negrofloden, og i de senere aar er en del rejst til urskovskolonien Eldorado i provinsen Misiones, hvor de ernærer sig som yerbadyrkere. Yerba er den plante, af

hvis blade Sydamerikas nationaldrik, maté, tilberedes. I lighed med saa mange andre folk har danskerne i det fremmede søgt at bevare saa meget som muligt af kultur og sprog. Der er oprettet danske børne- og ungdomsskoler i byerne Tandil, Cascallares, Lumb og Necochea, og der findes danske kirker i Tandil, Necochea og Buenos Aires.

Enea Spilimbergo:

Trofaste kammerater.

Mærkeligt virker det, naar man i Tandils danske skole hører børn af fjerde generation tale dansk med udpræget mønsk eller lollandsk tonefald.

*

Da Christoffer Columbus, der i Sydamerika hedder Cristóbal Colón, paa sin rejse ud for Orinocos munding mærkede flodens ferske, varme vand og indaandede duftene fra de store skovstrækninger i landet foran, troede han, at han havde fundet selve det

tabte paradiset. Han døde i den tro, og det gør ham ikke ringere hverken som opdager eller menneske. Selv satte han aldrig sin fod paa Sydamerikas jord, og landet blev for ham aldrig andet end en kyststriben og en duft i havet. Columbus' efterfølgere troede ikke paa paradiset som en sydamerikansk realitet, og i de følgende århundreder forvandlede de landet til nærmest det modsatte, og den paradistilstand, som mange af beboerne levede i, fik de hurtigst muligt forstyrret. De millioner af indvandrere, der kom efter, har alle erfaret, at det nye land ikke var et sted, hvor man fik sit rigelige udkomme ved frit at æde af havens træer. Det er gaaet op for dem, at landenes rigdomme ikke findes ved dristige eventyrere paa togt efter El Dorado. Guldet haves kun ved at arbejde, og det er af en nogen anden art end det, der laa i incaernes skatkamre. Der er nok af flygtige besøgende, der kan nævne navnene Peter Haugaard og brødrene Ambrosius, de danskere, der naaede videst frem, og som samlede sig jordegods paa Fyns størrelse og kvæg i tusinder, men ingen nævner eller kender navnene paa de hundreder eller tusinder, der gik nogenlunde godt eller som det trods aars slid gik saa daarligt, at deres livs eneste jordstykke blev en grav i pampaen eller paa Tres Arroyos' uhyggelige kirkegaard. De dage er forbi, da en rask og driftig mand med to hænder og en portion held gjorde sig selv til millionær i Sydamerika. Og trods alle rigdomme, der faktisk er til stede i større mængde i forhold til menneskene her end andre steder, er fattigdommen og elendigheden den samme i Buenos Aires og Rio de Janeiro som i Europas storbyer, og paa landet, hvor »guldet« vælter op af jorden, er den almindelige tilstand det »fra haanden og i munden«, der kendes ogsaa i fattigere lande. Og den brasilianske plantagearbejder og den argentinske høstarbejder maa slide haardere end de fleste danske arbejdsmænd vilde finde nødvendigt for den betaling, der ydes.

Alligevel hedder Sydamerika overalt »fremtidslandet«, »landet, hvor guldet gror«, »eventyrets land«, og hvilke andre benævnelser begejstrede journalister paa kort besøg kan forsyne besøgets resultat, bøgerne, med. Er der da nogen mening i alt dette, eller er det blot gyldne navne, der skal lokke godtroende emigranter over havet? Ja, lad saa landene og kendsgerningerne selv tale. Brasilien, der nu producerer fire femtedele af det samlede verdensforbrug af kaffe foruden kakao, sydfrugter og gummi i mængder, har kun opdyrket 15% af den jord, der egner sig til plantagedrift, og i det midterste af sydstatene ligger hundredtusinder af kvadratkilometer frugtbar hvede-, majs- og kvægjord udyrket og næsten ubeboet hen. Der findes i Brasilien større rigdomme af mineraler end rimeligvis noget andet sted i verden. I staten Minas Geraes findes hele bjerge af fortrinlig jernmalm med henved 70% jernindhold. Desuden findes der guld, diamanter, kobber, tin, kvægsølv, mangan og marmor i mængder. De vældige skoves indhold af kostbare træsorter er udtømmelig i hundreder af aar. Og Brasilien er 8½ million kvadratkilometer stort (Europa 10 mill.), men har kun 30 millioner indbyggere (Europa 500 mill.). Selv med fradrag af Amazonskovene omkring Ækvator vil Brasilien fuldt udnyttet med lethed kunne ernære en folkemængde paa 200 millioner, en befolkningstæthed paa 23 pr. kvadratkilometer (Danmark 80). Argentina udfører mere hvede, majs, kød og hørfrø end noget andet land, og dog er af dets 80 millioner hektarer hvedejord kun opdyrket ¼. Argentina og Brasilien ejer af jordens

samlede kvægbestand paa 570 millioner de 72, og hertil kommer for Argentinas vedkommende 40 millioner faar. Da der i Argentina kun lever 12 millioner mennesker, kan der til hver 1000 mennesker blive 3500 stykker kvæg og 3300 faar, medens Europas rigeste land ved en saadan fordelingsmaade, Irland, maa nøjes med 1300 stykker kvæg og Bulgarien for faarenes vedkommende med 1700. I Rusland, Europas dyrerigeste land, bliver tallene henholdsvis kun 390 og 570. Men rigere endnu end Argentina er Uruguay. Her bliver til hver 1000 mennesker 5200 stykker kvæg og 9000 faar. Argentina er 2,900,000 kvadratkilometer og kunde rumme 100 millioner mennesker, og i Uruguay, der er Sydamerikas mindste land og dog fire gange saa stor som Danmark, og hvis jord efter eksperterets udsagn i kvalitet staar paa højde med Danmarks, kunde 10 millioner bo, mens der nu kun er godt 1 million. De nordlige stater, der er rene kolosser, Colombia 30 gange Danmark, Bolivia og Peru tre gange Frankrig, kunde være 5—6 gange saa tæt befolket. En vittig mand har sagt, at de nye, sydamerikanske lande ligner hundehvalpe, hvis skind er alt for stort til kroppen, og sandt er det, at der i de vældige rammer findes alt for faa mennesker. Landene har ligefrem ikke kræfter til at tage det tag, der er nødvendigt for at sætte spillet i gang, og hertil kommer desuden, at de befolkninger, der findes, er alt for uensartede og usammenhængende til at noget samlet fremstød kan gøres. Men der er saa sandelig ikke nogen grund til at jamre over verdens overbefolkning.

For at blive færdige med landenes rigdomme kan der saa nævnes, at der i Argentina langs Andeskæden og rimeligvis ogsaa i Patagonien findes vældige petroleumsljer, at Venezuela og Colombia ejer mægtige uudnyttede kulfelter, at Chile og Peru er rigere paa salpeter og guano end noget andet land, at Bolivia efter eksperterets mening indeholder erts af forskellig art til hundreder af aars verdensforbrug, at Trinidad har verdens største asfalsø, og at appelsinerne og citronerne i Paraguay, der nu i milliardvis raadner paa træerne, kunde overkomme det meste af verdensforbruget af sydfrugt. Og til allersidst slaar man fast, at helt hen i vejret er udtrykket »fremtidslande« ikke.

Men der skal ske store forandringer baade i landene selv og i den øvrige verden, inden Sydamerika kommer til at spille den rolle, rigdommene berettiger det til. Den krise, der nu gaar over verden, har ogsaa sit tag i Sydamerika, og millioner af mennesker lider nød og rammes her som overalt, hvor hensynsløs og planløs privatkapitalisme driver sit spil. Emigrantlandene Argentina og Brasilien har lukket for næsten al indvandring, skønt de for blot et par aar siden jamrede over menneskemangel. Arbejdsløshed piner nu disse tyndt befolkede lande lige saa haardt som Europas overfyldte.

Først af alt kræver spørgsmaalet om jorden at blive løst. Næsten al jord er i ganske faa privatpersoners besiddelse. Den første kolonisationstids spanske erobrere fik som løn for indianerdræbninger og andre velgerninger umaadelige landstrækninger, og efterkommere sidder endnu inde med jorden, som de meget nødig giver fra sig. Mange af dem lever i Buenos Aires eller Paris aaret rundt, og godserne, der mest benyttes til kvægavl, styres af forvaltere. Resultatet af denne ordning er, at de fleste argentinske landmænd er lejere af jord, og lejen holdes ofte i saa ublu højder, at ingen i daarlige tider kan udrede den. Tusinder af landmænd har i det sidste par aar maattet gaa fra ejendommene og har maattet begynde forfra. Til alt dette kommer, at kornhan-

delen er i hænderne paa to-tre handelshuse, der i forbindelse med jernbanerne, som næsten alle er privatforetagender under engelsk eller fransk ledelse, tjener mægtige summer og brandskatter landmændene. Der har i Argentina været tilløb til stiftelse af kooperative salgsforeninger, men da mange kornavlere fra starten sidder i de private selskabers lomme, har deres betydning været meget ringe. Jordejerne og kapitalen staar stærkt netop for øjeblikket. Den nuværende argentinske regering, der kom til magten ved revolutionen i efteraaret 1930, er stærkt afhængig af disse magter, og ved den saakaldte »kafferevolution« i Brasilien i 1931 blev regeringen et meget villigt redskab i de store plantageejeres og kaffekongers hænder. Det kan være den almindelige befolkning ligegyldigt, om en regering kalder sig radikal eller konservativ. Den mægtige, fremmede kapital har dog i de allerfleste lande den virkelige magt, og kun de største og mest selvstændige som a-b-c-staterne, Argentina, Brasilien og Chile, har mod til at modsætte sig en altfor hensynsløs udplyndring. Den menige sydamerikaner hader England og U. S. A. af et retfærdigt hjerte, men hadet forhindrer ikke, at den fremmede indflydelse vokser, og at fangarmene stadig er ude efter nyt bytte. Engelske og amerikanske selskaber skeler med lange øjne efter rigdommene og store koncessioner er allerede givet. Argentina har dog resolut gjort det meste af petroleumsindustrien til statsdrift. Men trods alt maa det ikke glemmes, at jernbanerne har betydet uhyre meget for landenes opkomst og udvikling, ikke alene ved selve bygningen, men ogsaa som startere af store og dygtigt ledede landbrugskolonier, og det er meget tvivlsomt, om landene selv i saa kort tid kunde have skabt det udmærkede net af samfærdselslinjer, der nu findes. Men hvad det vilde have betydet, at de mægtige for-tjenester, der nu gaar i engelske, franske og amerikanske kapitalisters lommer, kunde være blevet i landene, er let nok at se.

Den almindelige, indre politik i sydamerikanske stater adskiller sig paa afgørende maade fra den europæiske. Skønt den optager sindene stærkt hos befolkningen, hviler al indflydelse dog hos en bestemt overklasse, de gamle slægter, for hvem den er levebrød og beskæftigelse. En regering kan altid give et valg det resultat, den ønsker. Trods de sindrige forholdsregler er stemmekøb og resultatforfalskning almindelig, og hjælper intet andet, kan den besejrede part altid let starte en rask revolution, der dog sjældnen bliver meget blodig. I de nordlige indianerstater spiller de næsten talløse generaler en stor politisk rolle, og militært diktatur er trods frie, republikanske forfatninger det almindelige styre. General afløser general ved hyppige revolutioner. En mærkelighed i Argentina og Brasilien er det, at en meget stor del af landets befolkning, de fremmede, er uden politisk indflydelse. Kun ganske faa har taget de paagældende landes statsborgerskab. Partibetegnelse og førere skifter hurtigt. I Argentina har dog de to partier radicales og conservadores i mange aar kæmpet om magten. Kun i byen Buenos Aires findes et stærkt socialdemokratisk parti, der dog ude i landet er uden betydning. I mange andre lande kendes socialisme næsten kun af navn og maa-ske knap det. For Argentinas vedkommende kan det nævnes, at landet gennem mange aar har været tilflugtssted for forfulgte spanske og italienske anarkister.

Det kan ikke undre, at i lande med en saa broget og uensartet befolkning, der desuden er under stadig omdannelse og tilgang, har en arbejderbevægelse i europæisk

forstand haft vanskeligt ved at opstaa og endnu vanskeligere ved at faa nogen betydning. I mange lande kendes arbejderorganisationen overhovedet ikke, og kun i Argentina findes en nogenlunde stærk sammenslutning med ca. 8000 medlemmer, der staar tilknyttet faglig internationale. Desuden findes flere spredte og fri organisationer med stærkt præg af syndikalisme. Alligevel kan det ikke siges, at den sydamerikanske byarbejder er daarligere stillet end den europæiske. Arbejdsløshed har tidligere været næsten ukendt, og bygningsarbejde f. eks. kan paa grund af det milde klima fortsættes aaret rundt. Otto timers arbejdsdag er det almindelige for byarbejdere i Argentina og Brasilien, for landarbejdere 10—12 timer, og i høsttiden arbejdes der 16—18 timer i døgnet. Dygtige haandværkere tjener i Buenos Aires 7—10 pesos (10—14½ kr.) daglig og specialarbejdere en del mere, men forøvrigt er lønnen meget forskellig paa de forskellige arbejdspladser og i de forskellige provinser. En høstarbejder kan tjene 5—7 pesos og maskinfolk 10—15 pesos daglig. I de nordlige stater med den store neger- og indianerbefolkning vil en europæisk arbejder vanskelig kunne eksistere ved den løn og den behandling, der gives, og de fattige indvandrere fra Rusland, Balkanlandene og Lilleasien i Brasiliens plantageegne maa eksistere for en betaling og ved en behandling, som en dansk arbejder vilde gyse tilbage for. De indianske arbejderses kaar i mange af Andesstaterne nærmer sig stærkt slaveri.

Social forsorg er selv i de længst fremskredne lande ukendt. Den private godgørelse, der under kriser som den nuværende sættes i gang, forslaar kun lidt. Den almindelige regel i nødstider er: tære, tigge eller dø, og den sidste udvej benyttes hyppigere end det er hyggeligt at tænke paa. Som absolutte regler gælder, at den der gaar til Sydamerika som arbejder, og anden mulighed findes for den almindelige indvandrer ikke, maa klare sig selv, stole paa sig selv eller opgive sig selv og gaa til. Hjælp gives ikke, og medlidenhed er et sparsomt begreb. Sydamerika er en kamplads, kampen er haard, og der er ikke tid til at se sig om efter de faldne. Det har altid været og vil vel altid være nybyggerlandets haarde lov: den stærkeste, dygtigste og mest hensynsløse vinder, den svage gaar til grunde. Og Sydamerika er ingen undtagelse.

*

Siden artiklen for omtrent et aar siden blev skrevet, har forholdene i Sydamerika med rivende hast udviklet sig i retning af katastrofe. Arbejdsløshed hænger de tyndt befolkede lande, hvortil nu al indvandring er standset. Argentina med en befolkning paa 12 millioner har over 1 million arbejdsløse. Der hersker ubeskrivelig nød blandt Argentinas hvededyrkere og Brasiliens plantagearbejdere. I Brasilien er hundredtusinder af tons kaffe brændt eller sænket i havet for at modvirke den saakaldte overproduktion, og Argentinas hvede og kød betales med urimelig smaa priser. Politiske uroligheder bryder frem som følge af krisen. Ved præsidentvalget i Argentina i oktober 1931 sejrede den konservative general Justo ved hjælp af de sædvanlige midler (landet erklæret i belejringstilstand og politiske modstandere landsforvist eller fængslet) med et stemmetal paa 880,000, medens de la Torre som samlingskandidat for socialister og frisindede radikale opnaaede 550,000. Socialisternes stemmefremgang var imponerende, særlig i Buenos Aires, hvor de socialistiske partier nu er i flertal.

DEN FÆRØSKE UNGDOM OG ARBEJDERHØJSKOLEN

AF MOURITZ JOENSEN

Den allerstørste Del af Danmarks Ungdom har kun ganske lidt eller slet intet Kendskab til Færøerne og deres Befolkning. Paa Geografi-Kortet over Europa ser de en lille sort Prik, som ligger mellem England, Island og Norge. Læreren, som sandsynligvis heller ikke kender ret meget til disse Øer, forklarer Børnene, efter hvad jeg har hørt af nogle Kammerater, at denne Prik paa Kortet er nogle Klipper, som stikker op af det store Atlanterhav, og paa disse Klipper bor der nogle Mennesker, som ernærer sig ved Fiske- og Fuglefangst.

Hvis et Skolebarn senere, naar det er blevet voksen, en Sommer gør en Tur op til disse Klipper, vil denne Person forbavses over at finde saa megen Skønhed paa Øerne, hvor Sunde og Fjorde skærer ind mellem hver Ø. Han vil se, at Øerne er bevokset med tykt og saftigt Græs, og han ser store Faareflokke og andet Kvæg, som gaar ude i Haugen (Udmarken) og æder den grønne Føde.

Befolkningen vil han finde ligesaa godt kultiveret som hans egen hjemme, blot det at Sprog og Klædedragt, tildels ogsaa Føden, afviger fra hans Hjemlands.

Færøernes Indbyggerantal er 25,000. De atten Øer udgør et Fladeindhold af 1399 km² (Lollands Areal er paa 1244 km².)

Saa godt som hele Ungdommen ernærer sig ved Fiskeriet. Fiskerisæsonen begynder 1. Marts og varer til Oktober. Foraarsfiskeriet varer 3 Maaneder, nemlig fra Marts til Juni. Dette Fiskeri foregaar ved Islands Sydkyst. Naar denne Tur er forbi, sejler Kutterflaaden, som bestaar af ca. 200 Skibe fra 80 Ton til 250 Ton, hjem, hvor de saa gør sig i Stand til Sommerturen.

Denne Tur varer i 4 Maaneder og foregik før ved Østisland, men i den senere Tid sejler de fleste Kuttere til Grønlands Vestkyst, hvor Torsken optræder i stor Mængde. Besætningen er efter Skibets Størrelse, fra 20—30 Mand. I Kutterfiskeriet deltager 6000 Mand. Fortjenesten i disse syv Maaneder er meget forskellig, alt eftersom Priserne varierer.

Nogle Aar er den nede paa Kr. 600, og saa kan den gaa op i 1500 Kr., hvad dog i de sidste Aar er sjældent.

Saa at sige al Klipfisk gaar til Spanien, Resten til England og andre Lande, til Danmark meget lidt. Den færøske Klipfisk er bekendt for sin fine Kvalitet, og den alene fik Grand Prix paa Udstillingen i Barcelona for faa Aar siden.

De andre fem Maaneder af Aaret, altsaa Vintermaanederne, ligger Flaaden for-

tøjet og Besætningen hjemme. Hvis Vejret tillader det, fiskes der med smaa Baade ved Kysten, ellers arbejdes der paa Marken o. a.

Den eneste Sport, som Ungdommen særlig dyrker, er Fodbold, og næsten hver Søndag afholdes Kampe mellem de forskellige Hold.

Skoleforholdene er ret gode, m. H. t. Børneskolen. Af højere Skoler findes to Realskoler, en Højskole og en Navigationsskole. Paa denne sidste Skole, som er Danmarks største, bliver hvert Aar uddannet ca. 200 Mand til Kaptajner, Styrmand og Maskinister.

Hvert Aar rejser nogle unge Mennesker til Danmark for at tage paa Højskole der.

Mig bekendt er der ikke saa mange, som har søgt de to Arbejderhøjskoler her i Landet, og Grunden er den, at disse er helt ukendte for de fleste deroppe. Socialdemokratiet er ret nyt paa Færøerne, og Bladet »Föroya Socialdemokrat« er ikke mere end ca. 3 Aar gammelt. Dette Blads Udbredelse er ret minimal imod f. Eks. »Dimmalætting«, som er Sambandspartiets Organ og Færøernes største Blad.

Noget Oplysnings- eller Agitationsarbejde for Socialdemokratiet eksisterer, saa vidt jeg ved, slet ikke, og Følgen deraf er, at Befolkningen har faaet et helt forkert Billede af Partiet. Saaledes tror mange, at Partiet vil fratage dem deres Ejendom, hvad enten det er Penge eller Gods, og give til andre som intet har osv.

Partiets Repræsentanter i Lagtinget er forhenværende Selvstyremænd (Løsrivelsepartiet), og deres Politik er som Regel den samme som Selvstyrepartiet fører, og det gør ikke Stemningen bedre. Det vilde derfor være paa sin Plads, om de Mænd, som repræsenterer Socialdemokratiet paa Færøerne, kunde gøre noget mere for at oplyse Befolkningen om Partiets Program og hvorledes det virker og skal virke for Fremtiden, ogsaa for Færøerne.

For nogen Tid siden blev der dannet en Spejderforening i Thorshavn, men andre Steder findes der ingen Børneforeninger, og D. S. U. og D. U. I. kendes ikke. Der er nu alligevel en stor Forskel mellem Børnene paa Færøerne og i Danmark. Hernede kniber det ofte med at lade Børnene faa den friske og sunde Luft, de behøver; men den faar de færøske Børn altid nok af, og som bekendt er Søluften den bedste og sundeste Luft for Mennesker.

I Grunden faar Ungdommen altsaa nok af frisk Luft og tildels Sport; men det er nu ikke bare det, som trænges til her i Livet.

Det er kun nogle faa, som kommer paa Skole efter deres fjortende Aar, og naar de saa er kommen op i Tyverne, har de som Regel fuldstændig glemt deres Skolekundskaaber, hvad ikke er saa underligt, undtagen at skrive et Brev nogenlunde og saa lidt Regning. Skrivningen foregaar mest paa Dansk, men i den senere Tid benyttes Modersmaalet mere og mere som Skrive- og Læsesprog.

Naar Skoleporten er lukket, gaar deres Vej direkte til Søs. Der sejler de saa, til Gigten nøder dem til at give op, men uden at tjene nogen Kapital.

Arbejdsløsheds- eller Understøttelsesfond for Fiskerne findes ikke, og den kommer vist heller ikke, før Socialdemokratiet, som har gjort et mægtigt Arbejde for denne Sag her i Landet, ogsaa tager fat deroppe og udfylder et længe og dybt følt Savn for Fiskerbefolkningen.

Noget frem ad Organisationens Vej er Fiskerne dog naaet, idet de har dannet en Fiskerforening, kaldet Föroya Fiskimannafelag, der sørger for, at Fiskerne kan faa deres surt erhvervede Penge i nogenlunde god Tid, og paa den Maade har Foreningen en lønnet Sagfører til at ordne Fiskernes Mellemværende med Rederne, naar disse ikke kan eller vil udbetale deres Tilgodehavende. Foreningen har ogsaa sørget for, at Procenten af Fangsten er gaaet op fra 33 pCt. til 35 pCt. Dens Formand er nu H. J. Havstreym, som i 1928 var paa Arbejderhøjskolen i Esbjerg.

Det var ønskeligt, om han kunde faa sine Idéer fra Højskolen overført til Færøerne, saa Fiskernes Kaar kunde blive forbedrede deraf.

En Højskole opfrisker ikke blot Elevens Skolekundskaber, hvad der kan være godt nok; men den giver ham, hvad der er ligesaa meget værd, selvstændige Tanker og lærer ham at bringe dem til Udførelse, og letter ham den ofte urolige Vej gennem Livet.

En Nutidsfisker kender ikke ret meget til fremmede Lande. Han ser Island og Grønland, og kommer han ind i Havn, er der saa meget Arbejde med at losse og lade, at hans Indtryk af vedkommende Lands Befolkning og Byer o. a. er meget uklare og tildels falske.

Da Færøerne er et Amt i Danmark, skulde man mene, at det kun var Danmarks Pligt at sørge for, at Ungdommen paa Færøerne ogsaa kan faa Del i det Oplysningsarbejde, som Socialdemokratiet udfører her i Landet, og det opnaas kun ved, at Arbejderhøjskolen ogsaa aabner sine Porte for den færøske Ungdom af begge Køn.

For at dette kan lade sig gøre, maa Arbejderhøjskolens Forstandere sørge for, at Ungdommen gøres bekendt med disse Skoler og deres Virkemaade, da det er en Kendsgerning, at mange ikke aner deres Eksistens.

Derfor bør der gennem de færøske Blade, naar Skolernes Kursus nærmer sig, meddeles Ungdommen, hvordan den skal bære sig ad med at komme paa Skole, om Understøttelse og Rejse. Endskønt Forbindelsen mellem de to Lande er den bedste, saa er det dog et ikke ringe Foretagende at skulle rejse til »Udlandet«, da Ukendskab med Forholdene hernede og tildels opsaa lidt Sprogvanskeligheder, volder lidt Besvær.

Derfor bør Forstanderen, foruden at skrive om Skolen etc., ogsaa lade dem vide, at en Repræsentant fra Oplysningsforbundet vil tage imod dem ved Ankomsten til København og sørge for, at de kommer til rette Sted.

Det vilde være glædeligt, om det gode Forhold, som har været mellem de to Lande, kunde vare ved i Fremtiden, endskønt der er Personer, som arbejder paa det modsatte, ved i andre Landes Presse at beskyldte Danmark for Tyranni mod Færøerne.

Dette Forhold naas bedst ved, at den færøske Ungdom lærer deres danske Kammerater at kende og af dem faar de Idéer, som den kommende Fremtid vil søge at fuldbyrde i Danmark, nemlig det socialdemokratiske Program.

Med kammeratlig Hilsen!

Roskilde Højskole, April 1932.

Mouritz Joensen, Midvaag, Færøerne.

ET PAR KULTURBETRAGTNINGER

AF CHR. CHRISTIANSEN

Da den socialdemokratiske Ungdomsbevægelse ændrede Karakter i 1920, var vi fra flere Sider, bevidst eller ubevidst, klar over, at Ungdomsarbejdet herefter maatte forme sig som et Kulturarbejde Side om Side med den politiske Dygtiggørelse. De første Aar mærkedes denne Ændring vel ikke særlig stærkt. Der skulde Tid til Omstillingen, og nye Kræfter maatte skabes for at give det nye Arbejde Form og Indhold. Men alligevel viste Ungdomsarbejdet i Afdelingerne med al ønskelig Tydelighed, at den socialdemokratiske Ungdom var ved at betræde nye Baner i sit Arbejde. Det skete altsammen beskedent, ofte endog lidt kejtet, men trods dette blev det snart aabenbart for dem, der interesserede sig for Ungdoms- og Kulturarbejde og fulgte med i denne Virksomhed, at der groede nye Tanker frem blandt de Unge, Tanker, dels hentet fra Udlandets Ungdomsbevægelse og dels opbygget paa Erfaringer fra de seneste Aars Foreteelser i Arbejderungdomsbevægelsen.

De nye Tanker blandt de Unge tog efterhaanden Form derhen, at en socialistisk Bevægelse ogsaa maa beskæftige sig med Musik, Sang, Kunst, Litteratur, Fritidsliv o. s. v.¹⁾ Skal Arbejderne være i Stand til at indføre deres Ideer i Samfundslivet, maa alle sunde Interesser tages op indenfor Arbejdernes Kreds; thi det kan næppe tænkes, at det socialistiske Samfund gennemføres, uden at der ogsaa maa opstaa en ny Kultur, der er i Stand til at blive den aandelige Befrielse, som Arbejderklassen higer efter. — Arbejderbevægelsen maa saaledes ikke alene være en politisk, faglig og økonomisk Bevægelse, men ogsaa en Bevægelse med kulturelle Opgaver, som netop den nye Slægt skal give Form og Indhold.

Det var saadanne Tanker, der opstod blandt Arbejderungdommen.

De efterfølgende Linier har til Hensigt at give en nærmere Udredning af de Synspunkter, der indenfor Arbejdernes Kreds næres overfor Kultur- og Kunstproblemer.

Jeg er vel klar over, at der hersker nogen forskellig Opfattelse vedrørende disse Spørgsmaal, men det kan ikke synes hverken overraskende eller mærkeligt; alt nyt maa gennemgaa en vis Prøvelse og underkaste sig en nøjere Undersøgelse med de socialistiske Tanker som Baggrund. Det er ikke Meningen her at komme ind paa en dybere Definition af Begrebet Socialistisk Kultur. Dette vil sikkert fremkomme paa anden Maade, men jeg forstaaer ved socialistisk Kultur, at den maa være Maalet for de kulturelle Bestræbelser, som nu spirer frem i Arbejderklassen, og som senere vil danne den kulturelle Overbygning i det socialistiske Samfund, naar dette fuldt og helt gennemføres. Med andre Ord vil det sige, at den socialistiske Kultur ikke naar sin fulde Udfoldelse, før Socialismen er bleven virkeliggjort.

Men hvordan skal vi stille os indtil da? Ad hvilke Veje skal vi søge at naa frem mod den socialistiske Kultur, og hvilke Midler er anvendelige i de Kulturbestræbelser, som Arbejderklassen maa udfolde? Der er næppe Uenighed om, at Arbejderklassen i sin Frigørelseskamp maa søge at erobre de flest mulige Kulturgoder, og der er vel heller ikke nogen forskellig Opfattelse af, at Kulturgoderne ogsaa kan være andre end de rent materielle i Form af bedre Bolig, bedre Føde og Klæder, bedre Skolegang, human social Forsorg o. s. v.

Hvad der derimod er Meningsforskellighed om er: Hvorledes skal vi tage paa de aandelige Problemer? Hvorledes skal vi se paa Litteratur og Kunst? Har vi som Socialister nye Tanker, der ikke kan forenes med gældende Opfattelser?

Der kunde maaske være Grund til først at spørge, om Arbejderklassen i sin Frigørelseskamp er naaet saa langt frem, at det er muligt at klarlægge visse Grundsynspunkter om vor Stilling til Kulturen og Kunsten. Hertil mener jeg, at man maa svare, at vi er saa vidt fremme, at disse Problemer allerede er daglig Tale hos mange Arbejdere, især blandt Arbejderungdommen.²⁾

En nærmere Undersøgelse af Arbejdernes Stilling til Kulturproblemerne er derfor fuldtud paa sin Plads.

Den første Opfattelse, som her vil melde sig, er den: Skal Arbejderklassen overhovedet blande sig i disse kulturelle Problemer, før Socialismen har fundet sin endelige Udformning?³⁾ Det er den samme Opfattelse, som kan træffes i den politiske Diskussion, der gaar ud paa, at vi ikke skal arbejde for »Lapperier« med sociale Reforme, Arbejderbeskyttelse, bedre Skoleuddannelse o. s. v., — men blot søge at bringe Samfundssystemet til et kritisk Punkt og da tage Magten og forme Tingene efter vor socialistiske Tankegang. Begge disse Standpunkter maa vel siges at høre en svunden Tid til og er slet ikke samstemmende med det Stadium, som Arbejderklassen er naaet frem til. — Naar der overhovedet nu drøftes Kulturproblemer, tales

om Kunst og aandelige Interesser, maa Aarsagen ligge deri, at Arbejderklassen dels gennem sin sociale Frigørelseskamp og dels gennem Industrialismens og Kapitalismens Udvikling er Genstand for en menneskelig og aandelig Højnelse, som i sig selv kræver Ret til Udfoldelse og giver de menige Arbejdere Grundlag for at danne sig selvstændige Tanker om Kulturspørgsmaalene paa samme Maade, som det sker overfor Økonomi og Politik.

Gustav Bang var allerede i 1911 inde paa Tanker i denne Retning, han skrev:⁴⁾

» — Men de materielle Fremskridt omsætter sig i kulturelle Fremskridt. Den forøgede Indkomst sætter Arbejderne i Stand til at holde Blad, købe Bøger eller et Billede, skaffe sig Billet til en Foredragsrække, en Teaterforestilling og deslige.« » — Den Fremtidskultur, som Socialismen vil skabe Grundlag for, kan først udfolde sig, naar det nye Samfund har rejst sig paa det gamles Ruiner. — Men allerede nu sporer man, hvordan alt stort, som Nutidens Videnskab og Kunst frembringer bevidst eller ubevidst, er under Indflydelse af de socialistiske Ideer og den proletariske Klassekamp. — —«

Ligesom i Økonomi og Politik maa der om Kultur og Kunst foregaa et Oplysningsarbejde, hvis Formaal er at vække Lysten og Interessen for de aandelige Kulturgoder. — Netop under Henvisning hertil er det jo givet, at Synspunkterne ikke straks kan være helt afklarede, mindst af alt hos den jævne Arbejder. Man kan derfor heller ikke undres over, at den begyndende aandelige Rejsning hos Arbejderne ofte falder paa borgerlige Kulturforeteelser, her begynder deres kulturelle Udvikling. Den første Musikinteresse kan vækkes af Toner, der senere taber deres Virkning, fordi andre og bedre er kommen til. Den første Bog, der læses, er maaske en Bog fra gammel Tid, men den beskrev Mennesker og vakte Interessen for at gøre Litteraturen til en Del af Arbejderklassens kulturelle Tilværelse. Vender vi os til Teater og Film, tror jeg, at man kan sige, at den kritiske og eftertænksomme Indstilling først naas gennem en Opdragelse, gennem et personligt Arbejde af den enkelte!

Efter de nu anførte Betragtninger er det rigtigst at fastslaa, at man ikke som Helhed kan bortkaste de Kulturgoder, der findes i det nuværende kapitalistiske Samfund; dette kan gælde saavel de Kulturgoder, der er skabt under dette Samfundssystem, som de, der har eksisteret før dette. — Der er Musik, Digtning og Kunst, der vil blive bestaaende og vil kunne leve under den socialistiske Kultur og maaske endda længere.

Beethovens og Mozarts Musik vil komme til at bestaa langt ud i Tiden. Noget vil glemmes, men der vil stadig være Toner, der vil leve, fordi de er i Kontakt med

selve Naturen og det levende Menneske. Under den tyske Sangpædagog Fritz Jødes Besøg i Danmark fik han f. Eks. et Motiv fra Beethovens 9. Symphoni til at fænge i den Grad hos den store Forsamling, at det næppe vil blive glemmt.

Selv om Goethe som Digter hører en fjern Tid til, vil mange af hans Arbejder leve videre i Menneskenes Kulturliv. Den samme Betragtning gælder ikke mindre Michelangelo, den store Kunstner; »Slaven« og andre Kunstværker vil bestaa, saa længe Mennesker kan føle, lide, tænke og forstaa.

Og William Shakespeare har i sine mange Skuespil levendegjort Mennesker paa en saa dyb og inderlig Maade, at hans Værker vil staa fast i hundredevis af Aar frem i Tiden.

Arbejderklassen kan ikke afkaste de Kulturværdier, der indtil nu er skabt, adskillige af disse Værdier har vi Brug for i vort kulturelle Arbejde. Dertil kommer endvidere, at alle de unge Kunstnere, der skal skabe det nye, som skal særpregge Arbejderkulturen, bevidst eller ubevidst, vil bygge paa, hvad der ligger forud.

I Rusland spiller Teatrene Stykker af følgende Forfattere:⁵⁾ Schiller, Hamsun, Goldoni, Gozzi, Tolstoi, Pusjkin, Gogol.

Af Musik høres Værker af følgende Komponister: Verdi, Gounod, Wagner, Puccini, Rossini.

Endelig udgives Bøger i store Oplag af følgende Forfattere: H. C. Andersen, Aristofanes, Wells, Balzac, Mann, Sinclair Lewis, Rolland, Kellemann.

Alt dette sker ikke, for at de russiske Arbejdere vil kende det gamle for bedre at kunne bekæmpe det, men afgjort fordi der heri er gode kulturelle Værdier.

I Tyskland og Østrig har man i Oplysningsorganisationerne hædret saavel Beethoven som Goethe ved storstilede Foranstaltninger, og hvis man til Stadighed læser det tyske socialistiske Kulturtidsskrift »Kulturwille«, vil man finde mange interessante Artikler om Navne fra den gamle Kultur som: Lessing, Beethoven, Wagner, Verdi, Schiller, Shakespeare, Max Klinger o. s. v.

En ny Kultur, der arbejder sig frem, begynder ikke paa bar Bund. De evigt bestaaende Kulturværdier kan der bygges paa samtidig med, at det nye skabes.

Det feudale Samfund skabte Betingelser for Kapitalismens Gennembrud, og det kapitalistiske Samfunds Udvikling skaber i mange Henseender Rammer og Muligheder for det socialistiske Samfund. Den samme principielle Linie kan trækkes op for Kulturudviklingen.

Enhver Tidsperiode har skabt sine Kulturformer med de eksisterende sociale og økonomiske Forhold som Grundlag. Den Kulturfase, vi nu staa ved Begyndelsen af, tilhører Arbejderklassen, og som sin særlige Mission i Kulturudviklingen skal den

forme den nye Arbejderkultur og give Udtryk for en Arbejderkunst, der paa det nøjeste er i Pagt med Arbejderklassens Liv og Kaar og med dens Frigørelseskamp.⁶⁾

Hvad er det for en særpræget Kunst, som Arbejderne skal skabe? Det skal være en Kunst, der socialt, menneskeligt, ideologisk staar i Forbindelse med den Idè-verden, som Socialismen spænder over. Kunsten skal hverken være et Glædens Tempel eller et Grædehus i snæver Forstand. Den skal være meget mere end det. Kunsten er en Del af det levende Menneske og er ikke altid Glæde; den har Udtryksformer, som kan spille paa alle menneskelige Streng, Sorg, Glæde, Angst, Had, Kærlighed o. s. v. Kunsten er som det levende Menneske kæmpende, skabende, glædende og drømmende!

Det er sagt, at Kunsten skal være »folkelig«, d. v. s. være tilgængelig for alle eller i hvert Fald kunne forstaas af alle, ellers er den ikke social Kunst.⁷⁾ — Jeg tror ikke, denne Forklaring er rigtig. Mon enhver Arbejder, der ser Toller: »Hinke-man« eller »Hopla, vi lever«, finder saadanne Stykker tilgængelige og forstaelige? Eller hvis nogen stilles overfor Anton Hansens eller Käte Kollwitz' Tegninger, eller læser Knut Becker: »Det daglige Brød«, Ilja Ehrenburg: »10 H. K.«, B. Traven: »Dødsskibet«, vil mange staa uforstaaende maaske fjendtligt afvisende, men det er dog alvorlig social Kunst, der vil udgøre Spirene til Arbejderklassens særprægede Kultur.

Det kan paa ingen Maade være Meningen at gøre Kunsten dilettantisk. Paa Kunstens som paa andre Omraader maa vi kræve det bedste. Trods dette kan der meget vel blive Plads til en folkelig Udøvelse af Kunsten gennem Talekor, Skuespil, Sang, Musik o. s. v. Noget Maal for vore Kulturbestræbelser kan det absolut ikke være. Det kan maaske blive de Spirer, der faar en ny Kunst til at vokse frem. Vi maa forlange det bedste af Kunstens Skabere og Udøvere, men disse kan til Gengæld ogsaa forlange, at de, der skal nyde Kunsten, anstrænger sig selv og arbejder med kraftigst muligt for at trænge ind til Kunstens Værdier. — Kunstens Udøvere og Skabere kan ogsaa fostres af Arbejderklassen selv.

Arbejderklassens kunstneriske Evne og Fantasi er ikke mindre end Fortidens frembrydende Klassers. Men Udvikling og Opdragelse maa der til, og der maa sættes ind med Dygtiggørelse og Arbejde for at kunne give og tilegne Kunstens Værdier. Herigennem udvikles man og skærper sit Blik. Politik og Økonomi er jo heller ikke tilgængelig og forstaaelig uden for dem, der ved personlig Indsats finder Vejene dertil. Her gør sig Kvalitetskrav gældende. For Kunsten maa akkurat det samme gælde!

Kunsten kan udfylde mange Opgaver, flere end man maaske tror. Den kan gennem *Propaganda* være Kampvaaben, den kan gennem sit *Festspil* være livsglædebringende,

den kan gennem sin *dybe Alvor* give Udtryk for Sorgens tunge Stemning, den kan gennem den *sande Menneskeskildring* være et Spejl, en hensynsløs Satire, der er en vigtig Ledetraad i al menneskelig Liv og Færden.

Jeg har engang læst, at Musikken skulde kunne sige det usigelige, mon ikke andre af Kunstens Former har samme Egenskab. En Bog, et Billede, et Skuespil, et Toneværk, kan sætte Strengespillet i ens Sind i Bevægelse, men skulde det forklares nærmere i Enkeltheder, vilde Ord ikke kunne strække til.

Kunsten i dens forskellige Udtryksformer er Kernen i al aandelig Kultur og staar paa det nøjeste i Forbindelse med den menneskelige Tænke- og Handleevne.

Kunsten er Personlighedens Udtryk for det levende Menneske og er en Afspejling af de Forhold og Vilkaar, som Menneskene daglig lever under.

Hvis jeg i nogle faa Linier skulde sammendrage mine Synspunkter, maa det blive:

- 1) Vi maa arbejde for *Frigørelse* socialt og økonomisk saaledes, at vi Skridt for Skridt kan udfolde vore aandelige Bestræbelser og levendegøre den Kulturfornyelse, som er Maalet for den socialistiske Kultur.
- 2) Vi maa i det priktiske Kulturarbejde i Alvor og Fest gennemføre en *kritisk Omvurdering* af de gamle Kulturgoder saaledes, at kun det ægte og lødige faar Plads indenfor vore Rammer.
- 3) Vi maa endelig arbejde for *Nyskabelse* af Kultur og Kunst i Overensstemmelse med Arbejderklassens Livsforhold og Livsanskuelse.

Sluttelig, jeg er vel klar over, at det, der her er fremført, kan fremkalde Modsigelse, men kan det bidrage til fortsat Klaring af Arbejderklassens kulturelle Problemer, har jeg naaet min Hensigt.

¹⁾ a. Haandbog for socialdemokratisk Ungdomsarbejde. b. Chr. Christiansen: Arbejderfester (København 1932). c. Jul. Bomholt: Dansk Digtning (København 1930). ²⁾ a. 10 Aars Kamp (Aarhus 1930). b. Rødt Stævne (Aarhus 1930). c. Esbjerg Arbejderhøjskoles Elevskrift 1929—30. ³⁾ a) K. K. Steinke: Kulturbetragtninger (København 1912). ⁴⁾ a. Gustav Bang: Arbejderklassens Liv og Kamp, II Bind. b) Gustav Bang: Vor Tid, II Bind (København 1908). ⁵⁾ Kultur-Revolutionen i Sovjet-Rusland (København 1932). ⁶⁾ „Socialisten“ 1911—12—13. (Om socialistisk Kultur. ⁷⁾ „Socialdemokraten“s Kroniker om „Social Kunst“ (Januar 1932).

MELLEM MØRKE MURE

AF JOHS. HALD

En snæver Gade mellem mørke, dystre Mure under en graa Himmel, i Forgrunden et ungt Menneske med et af Skuffelser og Modgang hæret og furet Ansigt, opslaaet Frakkekrave og de ledige Hænder dybt begravet i Bukselommerne. Dette triste Billede er Anton Hansens Omslagstegning til Nils Nielssons sidste Sommer udkomne Roman »Mellem mørke Mure«. Og som Omslagstegningen er trist, er Bogens Indhold det ikke mindre. Romanens Hovedperson, Martin Møllers 4 Maaneders Ophold mellem de københavnske Fattigkvarterers mørke Mure er en fortsat stigende Skala fra Skuffelser, Modgang, Fortvivlelse, over Nød og Elendighed til endnu større Elendighed. Al Sol og Lys er lukket ude fra hans Vej gennem de trange Gader og mellem de skumle Mure, om hvilke Aakjær skriver:

Disse lange lysforladte Gader
overskygged' vore Barndomsaar,
disse kolde Huses Ruderader
blinked' aldrig med et Strejf af Vaar.

Og de har sammen med Arbejdsløsheden og den deraf følgende Haabløshed den negative Virkning, at de lammer ham paa Sjæl og Legeme, saa Sangens næste Linjer: »Men vor Arm blev stærk, vor Haand blev hærdet ved at gribe om Maskinens Staal«, slet ikke kommer til at passe paa ham. Han bliver ikke hærdet af Livet mellem de mørke Mure, for han faar slet ikke Lov til at gribe om Maskinens Staal. Hans fysiske Træning bestaar i at knytte Hænderne afmægtig i Bukselommerne og i Stedet for at »stirre uforfærdet mod et stort og gyldent Fremtidshaab« ser hans sløve Blikke kun Fremtiden fyldt med stedse stigende Nød og Elendighed.

— — — Martin Møller kommer ovre fra det friske jyske Bondeland ind til København, opfyldt af de skønneste, men mest utopiske, Drømme om den Masse

Guld, han skal stampe op af Gadens Brosten. Han er fyldt til Halsen med den gængse Tro om København og københavnske Arbejderes Slaraffenliv, som læres mellem uvidende Bønder. I København har alle, der vil arbejde, en Chance, endda en stor. Svimmelende Lønninger for lidet Arbejde, Pengene bogstavelig vælter ned over Folk, man behøver næsten bare gide være over at bukke sig for at samle dem op. Men Virkeligheden svarer kun ringe til disse gyldne Forventninger. Hans Ankomst til København sker en graa trist Efteraarsdag, der ikke skal stemme Sindet til Glæde eller lade Haabet gro. Den er som et daarligt Varsel om bristede Illusioner og skuffede Forhaabninger. Han slaar sig ned i et billigt Logis i Aabenraa-Kvarteret i den indre By hos en Arbejderfamilie, hvor Manden er uden Arbejde, og en trist Tilværelse tager sin Begyndelse. Arbejde er ikke til at opdrive, hvor meget han end render rundt fra Morgen til Aften for at bjerge sig et Job. Hans videre Skæbne former sig derfor hurtigt som Hundreder af andre unge Provinsianeres, der ukendte med Storbyens Vilkaar hurtig bliver Ofre for de forkvalede Samfundsforhold, uorganiserede og uden Forstaaelse af Organisationens Maal og Betydning, som de ofte er. Hans Københavnsophold bliver da fra Begyndelse til Ende en lang dystre Lidelseshistorie, et eneste graat i graat, uden Lyspunkter til at lyse op i Mørket. Det eneste, der kaster et svagt Lysskær ind gennem Tristhedens Taager, er den Venlighed og Forstaaelse, han møder hos sine Værtsfolk, Typograf Jessen og dennes prægtige Kone, men da efter en Maanedes Forløb hans Eksistensmidler slipper op, forlader han dem, og Mørket lukker sig nu fuldstændigt om ham. Han hører nu til de hjemløses triste Armé, tilbringer Natten i Jernbanevogne og bjerger — efter langvarige og svære Kampe med sig selv og Stritten imod af yderste Evne — Føden ved Betleri; til Tider er han Vanviddet nær af Sult og Forkommenhed.

En af de sidste Vinterdage, da de første svage Anelser om det fremspirende Foraar toner i Luften, sniger han sig om Bord paa en norsk Kuldamper med det faste Forsæt, naar Skibet naar ud i rum Sjø at kaste sig i Havet. Undervejs strammer han sig op til den store Afsked ved ihærdig Drikken af en medbragt Brændevinsflaske, faar Søsøge, der bliver saa stærk, at han glemmer baade Arbejdsløshed og Selvmordsplaner. Han falder tilsidst i Søvn og vaagner først, da Skibet lægger til ved Bolværket i Aarhus Havn. Han sniger sig i Land og dingler bort mellem de mørke Husmure. Han og Manden med Leen fandt ikke hinanden. — — —

Samlet til et Hele viser alle de triste Skildringer i Nils Nielssons Roman et sørgeligt Billede af Proletaren blandt Proletarer, den uorganiserede, hjemløse Arbejder, som ingen Rod har i den organiserede Arbejderklasse og ofte slet ikke føler sig solidarisk med denne. Hans Syn paa Forholdene bliver en anden end den Ar-

bejders, som har sit daglige Udkomme, sit Hjem og sin Organisation at støtte sig til; han føler sig ene og tilsidesat i Modsætning til denne, der, omend han ofte ikke ser nogen lysende Idé eller noget højere Maal i den Bevægelse, han er Led i, dog aldrig kunde tænke sig at staa udenfor. Det er denne Pariafølelse, der forbitrer den hjemløse Livet; han føler sig en Straf undergivet, som han ikke ser nogen paa viselig Grund til, at han er bleven idømt. For mange svinder til sidst ogsaa denne Følelse, alt drejer sig kun om dette ene: at leve. Livet bliver i bogstavelig Forstand en Kamp for det tørre Brød. Alle Følelser og »Fornemmelser« i Retning af om ens Stilling i Livet er en Parias eller en Priviligerets forsvinder i Madbegærets Rovdyrsdrift. Der gives i Bogen Billeder af denne Kamp for det mest elementære i Menneskelivet: noget at putte i Munden, af en rystende Realisme. »Han huskede for nogle Dage siden, da han havde tigget for første Gang. Hvor havde han da været sulten; og hvor havde det da været svært, til han kom paa det Stadium, hvor han ikke havde mere Selvhævdelse tilbage. Han var ikke bleven mæt for den Krone, som han havde faaet for Laanesedlen. Det havde bare givet ham en mere graadig Appetit. Han havde været som en sulten Ulv, været saa sulten, saa han kunde begaa Mord, bare for at faa fat i noget Mad.« Han sidder en Dag paa Folkekøkkenet ved Siden af en Mand, som levner en halv Portion Ærter, som han med Graadighed kaster sig over. »Hvor havde han været glad, da han mærkede, at Manden ingen Appetit havde. Det havde været en Glæde saa stor, som han aldrig havde kendt før. Man tænkte ikke i det Øjeblik, om det var kultiveret eller dannet; kun én Tanke arbejdede i Hjernen — Mad. Og saa var det lige meget, om man tog den fra en Svinetønde eller fra en første Klasses Restauration.«

Til Sulten kommer Kulden, der lammer de forsultede, udhungrede Legemer, der intet har at staa imod med. Døgnet rundt staar Kampen paa med disse to Fjender. Martin staar Natten før Juleaften paa Risten uden for Wivels Restaurationsbygning og indsuger med graadigt Begær den Varme, der strømmer op fra de opvarmede Køkkener nedenunder. »Her staar man i Haabløshed, det hele er som et bundløst Gab, som man ikke kan finde ud af igen. Alt plager og pisker én, hver en Tanke, der kommer til at gøre ondt, piner og slider i Sjælen med en brændende Grusomhed. Man venter og venter efter Morgenen for at faa sig en Slurk varm Kaffe. Og naar man saa har faaet den, venter man efter Mad. Hele Tiden gaar med at vente, og man ser ingen Udvej af den forbandede Elendighed. Det er som var man kommen ned i en Grav med Kviksand. Man maser og maser af alle Kræfter; men man synker bare dybere og dybere ned, til man aldrig kommer op mere.«

— — Det er mørke Farver, Forfatteren har brugt, og grelle Eksempler, han

har draget frem. Men der er saavist ingen Grund til Tvivl om Skildringernes Sanddruhed— og Ægthed. Og selv om ikke Livet former sig slet saa mørkt og trist for alle Samfundets Pariaer, svækker det ikke Bogens Betydning som en talende Anklage mod det raadne kapitalistiske Samfund. Thi enten 100 eller 100,000 uden egen Skyld — grundet paa Samfundstilstandenes Planløshed og Uretfærdighed — er uden Eksistensmidler eller -muligheder, er det en fortjenstfuld Handling, at der bliver gjort opmærksom derpaa, at deres Elendighed kommer til andre Menneskers Kendskab. Det er kun en ringe Trøst for den Enkelte, at han har 99,000 Lidelsesfæller, hans Tarme skriger lige højt af Sult, og hans Legeme rystes lige saa stærkt af Kulden, som hvis han kun har 99.

— — Der er en vis Lighed mellem Nils Nielsson og de første Arbejderdigtere fra 90erne og det første Tiaar af det nye Aarhundrede. Som disse har han valgt sit Emne blandt Pjalteproletariatet, de uorganiserede, de, der lever uden for Rækkerne. Det er ikke den fremadstræbende, i Solidaritet og Sammenhold indøvede Arbejderhær, der skildres, ikke »Arbejderklassens sociale Ekspansion«, for at bruge et Udtryk af Bomholt. Det er ikke Typer som Pelle Erobreren eller Villads i Aakjærs »Hvor der er gærende Kræfter«, der er »Heltene« i »Mellem mørke Mure«, Arbejdere, som kæmper og strider for at løfte sig selv og deres Klassefæller fra Skyggen over i Solsiden, men de, som lever og dør i Skyggen, Undergangseksistenserne, ganske som hos Søderberg, Laurits Petersen, Jacob Hansen og de andre ældre Arbejderforfattere. De Arbejdere, som skildres hos dem, hos endnu ikke for Alvor nemmet Solidaritetens Lære, ikke følt Sammenholdets Magt, Kampen for Brødet optager dem fuldt og helt. Daglangt Slid kan til Nød give det tørre Brød, til ret meget derudover bliver der ikke. For Martin og hans Lidelsesfæller, der lever en god Menneskealder længere frem i Tiden, er Forholdet dette, at de ikke engang kan faa Lov at slide, de er helt uden for de *arbejdende* Arbejderes Rækker, men Kampen for Brødet er de jo ikke derfor forskaanede for. At Flertallet af saadanne kæmpende Arbejdere skulde have (eller hvis de har, vedligeholde) Interesser for ret meget af, hvad der ligger ud over Dagen og Vejen, kan man ikke vente. Martin Møller er fra først af ikke uinteresseret i Politik, Samfundsspørgsmaal, Literatur og lign. Men alle hans Interesser svækkes under Arbejdsløsheden, der for ham, den uorganiserede, en ensbetydende med Sult og Nød, de blegner under Mangel paa Sol og Lys. Hans aandelige Liv sløves under den haarde Kamp for Tilfredsstillelsen af de mest elementære Krav: Føde og Husly, en Kamp, der er saa haard, at den ikke levner Tanker og Kræfter til noget som helst andet, ikke engang til Erotik. (Der gives vist ingen Romaner af tilsvarende Længde, der er saa fuldstændig blottet for Kærlighedsaffærer; her er et

Punkt i hvilket den afviger fra ovennævnte Forfatteres Værker, i hvilke Kærlighed, ikke mindst den, der handles med, spiller en ikke ringe Rolle).

Det hedder et Sted hos Søderberg: »Hvad har det at sige med Fremskridt og Kultur, som de skriver om i alle Aviser? Det angaar jo slet ikke os, det er noget bare for de Rige.« — — »Naar man hører alt det Vrøvl om Oplysning og Oplysning og ikke andet end Oplysning, som Arbejderen mangler, saa kan man s'gu ogsaa blive gal i Hovedet. De skulde hellere give den fattige noget Arbejde.«

Martin Møller udbryder i en af sine mange filosofiske Enetaler: »Til Helvede med Kultur — naar de, der var født paa Skyggesiden, ikke kunde faa Lov til at leve under menneskelige Forhold. Eksistensen gik dog foran alt Præk om aandelige Værdier. De saakaldte Kulturbærere skulde prøve en Tur i et Par Maaneders Tid — uden Penge — som arbejdsløse. Gaa omkring som et fortvivlet, sønderknust Væsen, der kun har én Tanke i Hjernen — Arbejde. Saa vilde Aanden snart flyve ud af Kroppen paa dem.«

Martins Kamp er et Individets Kamp for sin egen Eksistens mod ydre Omgivelser og Hindringer, som det overstiger den Enkeltes, Individets, Kræfter at sejre over. Men han har ogsaa Kampe at kæmpe med sit eget Indre. Han kan ikke tage Livet paa samme lette, forsorne, fändenivoldske Maade, som han ser Flertallet af hans Lidelsesfæller trods alt gør det. Han er tungsindig, pines af Ensomhedsfølelser, føler sig ikke i sin Elendighed fuldt ud solidarisk med dem, selv om han ikke er bange for at hjælpe, hvis han kan. Til hans øvrige Kvaler kommer saa hans fortvivlede Kamp med Alkoholen og Selvmordstrangen. Der er noget Ibsensk gengangeragtigt i hans Tro paa, at han har arvet Moderens Sygdom og Faderens Selvmordstrang. Han gaar i deres Spor mod Undergangen.

Men hans Skæbne vilde ikke have formet sig saaledes, hvis han havde faaet Lov at arbejde og ikke altid kæmpe med økonomiske Vanskeligheder, faaet Lov at leve som Menneske. Saa havde der maaske vist sig at være andre rige Muligheder i ham.

Men Menneske først. Thi som hans Velgører fra hans første Dage i København, Jessen, siger: »Det hele drejer sig for mig om, at Proletariatet faar Lov at leve som *Mennesker*. De skal ikke, som det nu er, evigt og altid kæmpe med økonomiske Vanskeligheder, Arbejderne har Ret til at leve et kulturværdigt Menneskeliv, men den første og nødvendigeste Betingelse herfor er Adgangen til det daglige Brød. Ernæringsproblemet — der ligger Humlen.«

Men der er endnu mange og tunge Sten at rydde af Vejen, inden dette Problem er løst.

STUDIEKREDSARBEJDET I HØJSKOLENS UNDERVISNINGSPLAN

AF MICHAEL ANDERSEN

En af Nydannelserne inden for det folkelige Oplysningsarbejdes Omraade er Studiekredsen, Arbejdsfællesskabet, hvor en Kreds af Mennesker, Mænd som Kvinder, under frie og tvangløse Former søger at erhverve sig nyttige Kundskaber og samle sig om almene Kulturinteresser. »Dens Formaal er,« siger en af den svenske Studiekredsbevægelses førende Skikkelser, »at skabe den Kulturstemning, den Sindsretning hos Folket, som garanterer dettes aandelige Vaagenhed og en stadig øget Interesse for sociale og aandelige Værdier«. Naturligt derfor, at Arbejderhøjskolen, den moderne Højskole, har taget denne nye Undervisningsmetode i sin Tjeneste.

Det var Grundtvig, der først pegede paa »det levende Ord«s Værdi som Undervisningsmiddel, og Kristen Kold, der paa sin Højskole førte Ideen ud i Livet. »Naar jeg er i Aande, kan jeg tale, saa Tilhørerne husker det ind i den anden Verden,« sagde han, naar han vilde karakterisere Foredragsundervisningens Betydning. Og det er rigtigt, at en indsigtsfuld Mand, der samtidig er en beaandet Taler, med sine Ord formaar at udrette meget. Ordenes Klang, deres Fylde, Mandens Personlighed gør det af med enhver Modstand hos Tilhørerne, ja, kan gribe dem saaledes, at de glemmer baade Tid og Sted; deres Modtagelighed øges, og det talte fæstner sig i deres Bevidsthed.

Læseevnen var derimod i Højskolernes første Tid ikke stærkt udviklet. En Skole med Bogen som det centrale Undervisningsmiddel vilde have været forfejlet, idet kun faa evnede at læse med Udbytte. Bogen vilde ikke paa samme Maade have formaaget kalde paa den jævne Befolknings Initiativ og Virkelyst og opladt dens Øje for det store, der var sket med Bondefrigørelsen, samt faaet den til at forstaa Betydningen af, at Videnskaben stillede sig i de praktiske Livs Tjeneste, og at det gjaldt om i størst mulig Udstrækning at omsætte og udnytte de vundne Resultater i dens praktiske Virke.

Foredraget har haft sin store Betydning indenfor Folkeoplysningen og har det fremdeles. Saa elementært er det som Undervisningsmiddel, at det altid vil være

sikret en fremtrædende Plads paa Højskolen og overalt, hvor et Oplysningsarbejde udføres. Men eneraadende er det ikke længer, og dette skyldes, at det, trods det gode, der kan siges om det, er behæftet med visse Mangler.

Det er saaledes ikke altid, at Ordet fra en Foredragsholders Mund er »levende«, og i saa Tilfælde virker det ikke efter sin Hensigt. Der kan heller ikke erhverves virkelig Kundskabsfyldte ved blot at høre paa Foredrag. Foredraget er i det væsentlige begrænset dertil, at det kan vække Interessen hos Tilhørerne for et eller andet Emne, give en orienterende Oversigt over det behandlede Stof. Efter kortere eller længere Tids Forløb udviskes Indtrykket af det, der blev sagt. Joh. Skjoldborg har engang træffende sagt, at ingen bliver oplyst ved i Vinterens Løb at lytte til de obligate 5—6 Foredrag i Foredragsforeningen, ved at læse sin daglige Avis og saa ryge Tobak, spille Kort og snakke om Naboens Affærer den øvrige Del af Tiden. Deri har han Ret. Skal der naas noget virkeligt, findes der kun een Vej: at ty til Bogen for dér at finde den Kundskab, man savner.

Viste Højskolen Vej til Bogen? Ja. Dog næppe i tilstrækkelig Grad. Foredragene indtog en saa stor Plads paa Timeplanen, at Eleverne ikke kunde faa den fornødne Tid til Læsning og Selvudvikling. Nogle tog fat, naar de kom hjem. Andre, og det en ikke ringe Del, undlod det, dels af Mangel paa Interesse, dels af Mangel paa Evne til at læse med Udbytte og Forstaaelse. Alligevel er det forsvarligt at sige, at Danskerne er et læsende Folk, sammenlignet med andre, og hvad det læste Stof angaar, staar det sikkert ogsaa kvalitetsmæssigt paa Højde med, hvad der læses i andre Lande. For megen Enelæsning kan dog ogsaa til Tider være af det onde. Det er muligt at fordybe sig saa meget i Bøgernes Verden, at man mister Kontakten med det virkelige Liv.

Vel gives der ikke noget mere berigende end imellem Stunder at løsrive sig fra Døgnlivets Hvirvel og i Stilhed bøje sig over Bogen for at søge sig Næring af dens Indhold. Men bliver man gennem Læsningen til en Drømmer og Grubler, hvis Fantasier og Tankeverden udelukkende beskæftiger sig med Ting, der »ikke er af denne Verden«, virker Læsningen mod sin egentlige Hensigt. Befrugtende for ens eget Jeg bliver ens Viden først, naar den har levende Tilknytning til det Liv, der rører sig omkring én, og til det Fællesskab, som man paa saa mange andre Maader er afhængig af.

De Svagheder, som knytter sig til Foredragsundervisningen, og som *kan* knytte sig til Enelæsningen, ophæves derimod gennem Studiekredsundervisningen, og den moderne Højskole har gjort rigtigt i at give denne en saa fremtrædende Plads indenfor sin Undervisningsplan, som sket er. I Studiekredsens arbejdende Fællesskab er de rette Betingelser for et dyberegaaende Arbejde til Stede, og Fællesskabet er i sig selv en Garanti for, at Drøftelserne hele Tiden forbindes med Livet og dets Forteelser.

En mere ideel Arbejdsform findes næppe. »Her lærer man hverandre og lærer af hverandre« (A. O. F.s Pjece) med gensidig Respekt for hinandens Mening. Man opdrages hurtigt til kun at udtale sig, naar man har noget virkeligt at skulle have sagt. »Generalforsamlingernes og Diskussionsmødernes Skræk« — Manden, der taler

i Tide og Utide uden at have noget egentligt at tale om — faar hurtigt i Studiekredsen den Dukkert, der bringer ham til at tænke sig om, før han taler. Ogsaa Læreren bliver »en anden«. Han er ikke her den ophøjede Figur, som han *kan* være, naar Eleverne ser ham paa Katedret. I Studiekredsen er han Vejlederen og Kammeraten. Og dog stilles der saadanne Krav til hans pædagogiske Evner, at han ikke behøver at føle sig som Bifigur. Han skal have Indsigt i Emnet, han skal kunne orientere sig angaaende Stoffets Mængde og Deltagernes aandelige Spændvidde; han skal være i Besiddelse af den Kunst at stille sig selv i Skygge og kun gribe ind af Hensyn til Emnets Uddybning, og naar Drøftelserne bevæger sig for meget i Periferien, eller der opstaar »døde« Punkter.

Han opdager ogsaa snart, at han ikke alene er givende, men ogsaa modtagende. Det er nu engang Studiekredsens Væsen, at dér kan alle deltage med Udbytte, hvilket er udtrykt af Svenskeren Knut Kjellberg paa følgende smukke Maade (her citereret fra Oscar Olssons: »Folkbildning och Självuppfostran«): »Här blir innehållet i den gemensamt lästa eller av någon cirkelmedlem refererade boken ett arbetsfält för allas tankekraft, en tävlingsplats för andlig idrott, där ingen blir enbart åskådare utan var och en gör sitt bästa i det gemensamma bildningsarbetet«. — I denne »Ildræt« maa Fraser og Unaturligheder være bandlyst. »Læremetoden« maa, hvis man kan tale om en saadan i Forbindelse med Studiekredse, være den i Dagliglivet gældende Udtryksmaade, den naturlige og ligefremme Samtale, Meningsudvekslingen, som den foregaar i Kammerat- og Vennekreds. Alligevel sker der noget. Tonen bliver en anden. Den faar en renere og dybere Klang under Tankeudvekslingen om bærende Livs- og Kulturværdier — end naar Talen er om rent dagligdags Spørgsmaal — uden at den dog behøver at lyde overanstrengt, og uden at det kammeratlige Samvær mister sin Naturlighed. Studiekredsene afføder saaledes intet mindre end en Ændring i Omgangstonen og bevirker en Forandring af Deltagernes aandelige Fysiognomi, ved at de stilles over for de Problemer, som berører hele deres Væren og Eksistens paa intimeste Vis. Ligeledes ved, at de under Behandlingen af literære og filosofiske Emner bringes i Selskab med Menneskehedens ypperste og gør disses Tanker til Genstand for deres Drøftelser. Her bliver ikke Plads til Tale om Vejr og Vind og Næstens Anliggender. De Problemer, Digterne og Tænkerne stiller dem overfor, er af en saadan Art, at der til deres Udredning lægges Beslag paa hele deres Opmærksomhed. De mest personlige Anliggender og de største Livsproblemer oprulles her paa en saadan Maade, at ingen kan ryste dem af sig som noget dem uvedkommende. Alle tvinges til at tænke over dem for at naa til Afklaring.

Det kan maaske til en Begyndelse være vanskeligt at faa de nye Udtryk frem paa Læberne, og det er ikke let at holde Rede paa de uvante Tanker. Men lidt efter lidt skifter Billedet. Fortroligheden med Forholdene i den ny Verden vokser, Forlegenheden forsvinder og hermed Usikkerheden og Bagvendtheden. De rigtige Udtryk kommer næsten af sig selv.

I Studiekredsen bringes endelig Eleverne i den Kontakt med Bogen, som muliggør det gode Resultat. Et Højskolekursus paa 5—6 Maaneder er ikke nogen lang Tid. Det er begrænset, hvad der kan udrettes. Men der bliver dog Plads til, at Eleverne

kan lære at læse en Bog med Forstaaelse, kan lære at arbejde med Bøger, saaledes at de kan fortsætte med positivt Resultat, efter at deres Højskoleophold er afsluttet. Ved Arbejde i Studiekredsen kommer de til at forstaa Bøgerne paa en helt ny Maade og vil lægge en helt anden Maalestok til Grund for Vurderingen af disse. Bogslugertypen fra Laanebiblioteket forsvinder; han er umulig i en Studiekreds. I denne skal der ikke sættes Rekord i at svælge Indholdet af saa og saa mange Bøger i sig, uden at Tankelivet iøvrigt berøres væsentligt deraf. Arbejdet vil lære Deltagerne, hvor meget en god Bog har at byde, selv ved gentagen Læsning. De store Digterværker er udtømmelige som Livet selv; stadig viser de ved fornyet Bekendtskab et nyt Indhold og kommer til at staa i ny Belysning. Arbejdet vil lære dem, at de i Bøgerne har de bedste Midler til Selvudvikling og personlig Dygtiggørelse, og Arbejderne dermed de bedste Redskaber i Kampen for deres egen og deres Klasses Frigørelse. Naar de nugældende Samfundsformer engang skal likvideres, gælder det om, at andre og bedre kan sættes i Stedet, og at det kan gøres til Bunds. Dette er kun muligt, hvis Arbejderne besidder den nødvendige Oplysning, og det bedste Middel til at erhverve sig denne er den paa Boglæsning og lødige Samtaler grundede Studiekreds.

Om de forskellige Former at drive Studiekreds-virksomhed paa skal her ikke siges meget. Enhver Kreds skaber sin egen Arbejdsform, afhængig af Emnets Art og Deltagernes Spændvidde. Tunge Emner egner sig bedst til Behandling i den saakaldte Læsekreds, hvor man læser direkte op af Bogen, Afsnit efter Afsnit, og saa med Mellemrum standser for at drøfte det gennemlæste. Denne Form vil ogsaa ofte være at foretrække, naar der arbejdes med Folk, som ikke tidligere har været Deltagere i en Studiekreds. Men egner Emnet sig, og Deltagernes Kvalifikationer tillader det, er den mest interessante og frugtbringende Form den, at en eller flere af Deltagerne udarbejder et selvstændigt Indlæg enten paa Grundlag af dette eller hint Afsnit i Grundbogen eller anden anvist Litteratur i Tilknytning til Emnet. Disse Indlæg danner saa Grundlaget for den fælles Drøftelse. Noget afgørende om, hvad der er rigtigt, kan imidlertid ikke siges paa Forhaand. Vi vil nøjes med at lytte til, hvad Ellen Key siger angaaende Studiekredsens Arbejdsmetode: »Ju enklare det hela tages, dess lättare kan det fortgå. Och ju längre det fortgår dess verksammare blir det for att höja den andliga och lekamliga levnadshållningen, rikta tankerna från strävet i nuet mot framtiden och forbinda det enskilda med det hela. Varje sådan liten, i det stilla verksam bildningsrörelse skulle komma ett ljus att lysa över vardagens arbetsplats såsom det — enligt sägnen — lyser över de platser, där skatter ligga begravna.«

De, der arbejder i Højskolen, opnaar aldrig at se endelige Resultater af deres Arbejde. Dette kan undertiden virke nedslaaende, men Tiden tillader nu engang ikke en Ændring i dette Forhold. Det er heller ikke nødvendigt. Det er Højskolens Opgave at vække sine Elever op af Ligegyldighed til Opgaver og til Bevidsthed om Ansvar og Værdier, større end dem, der netop angaar Dagen og Vejen. Dette er muligt ved Anvendelse af en fornuftig Undervisningsplan og de rette Undervisningsmidler. Til

en Begyndelse var Foredraget det vigtigste. Hertil har den moderne Højskole med Arbejderhøjskolen i Spidsen føjet et nyt, Studiekredsen. Undervisningsformen er hermed fuldkommen. Der gives nu Eleven Mulighed for at kunne faa sine Evner og Kræfter udnyttet fuldt ud og at høste i Forhold til sin Indsats. Han kan faa den Inspiration, der giver ham Lyst til at gaa i Lag med Opgaverne. Han kan opnaa den Færdighed, som sætter ham i Stand til fortsat at øve en Indsats for sin egen og sin Klasses Sag.

Paa den Maade udfører Arbejderhøjskolen *sin* Del af det Arbejde, der har Arbejderklassens Frigørelse til endeligt Maal.

Frans Masereel:

Solen.

FORAN ET MALERI

Redaktionen har bedt Preben Willmann om at sige et Par Ord om hans store Billede, der 1931 var udstillet paa „Den Frie“ og nu indtil videre er ophængt paa Esbjerg Arbejderhøjskole. Kunstneren har venligst imødekommet os og skriver følgende:

Jeg skal gøre et Forsøg, selv om jeg ikke er blind for det farlige i at skulle sige noget om et Billede, jeg selv har malet. Det er jo i det hele taget vanskeligt i Ord at udtrykke den egentlige Hensigt med et Maleri, lod det sig gøre, maatte Malerkunst opfattes som overflødig, men visse Principper vedrørende det formelle Grundlag lader sig altid aflede.

Tanken om at male et Billede af badende Ungdom ved en Sommerstrand har altid foresvævet mig, og med Mellemrum har jeg forsøgt det. For et Par Aar siden malede jeg saa efter Model en Del Studier paa Stranden ved Tisvilde. Metoden var rent impressionistisk, da det først og fremmest gjaldt at fastholde et hastigt naturalistisk Indtryk af Modellens solbeskinnede Krop op mod det varmt lysende Sand og Havfladens grønne og blaa Farver for at have et Støttepunkt ved det samlende Arbejde, der ifølge Sagens Natur maatte foregaa i konstant og roligt Atelierlys.

Kompositionen maa ikke opfattes som et Udsnit af et tilfældigt Stykke Virkelighed. Kunst er Organisation, og min Bestræbelse har gaaet ud paa af de hundredvis af Indtryk, jeg som enhver anden har af Mennesket ude i Naturen, at finde frem til noget typisk i en saa rolig, rytmisk og sluttet Billedform som mulig. Hvor meget der saa er lykkedes er en Ting for sig, her er det i hvert Fald, den kunstneriske Indsats i ethvert Billede maa søges.

Lad mig først prøve at sige nogle almindelige Ting om Komposition.

Enhver, der ser paa et Billede, vil først rette Blikket mod dets Midte. Herfra vil Øjet saa søge ud til Siderne og ganske ubevidst gøre Forsøg paa at sammenfatte det hele. God Komposition vil sige, at Blikket paa sin Vej over Billedfladen føres ad store enkle Baner, der ikke gaar ud af Billedet, men vender tilbage i sig selv. Jo større og klarere disse Baner er, des stærkere er Virkningen af Harmoni og Helhed, eller sagt med andre Ord: Rytmie og Balance. Linjerne maa afveje hinanden i et

nøje afbalanceret Spil. Hvis de allesammen hælder til den samme Side uden at modsvares af en stærk Kontravægt, eller dersom de alle samler sig i Fladens ene Side, bliver det skævt og uharmonisk. Det kommer til at savne den billedmæssige Sluttethed og Ro, der er nødvendig for at fremkalde en æstetisk Følelse af Behag, til hvilken Beskueren maaske uden at vide det stiller Krav.

I at opfylde disse Love og ikke i at faa Billedet til »at ligne« ligger Vanskeligheden og Arbejdet ved dets Tilrettelægning.

Saa snart man kommer over til Farven, er det langt sværere at give almene Regler. Her bliver Malerens ubevidste Følelse, hans »Farvesyn«, det afgørende. Om han bruger dæmpede eller stærke Farver siger temmelig lidt, Spørgsmaalet maa blive, hvordan han bruger dem, i hvilken Grad de er Meddelelsesmiddel for et Temperament, og hvad dette Temperament i menneskelig og kunstnerisk Forstand er sammensat af. Her kommer man ind paa noget, der unddrager sig en nærmere Analyse. Blandt de store Malere, Verden har kendt, er der ikke to, hvis Farvesyn er ens. Det svarer til Digterens Stil, hans Evne til at give Ordene Fylde og ny Slagkraft.

I Badekompositionen har jeg forsøgt at føre en Dobbeltrytme igennem fra Manden med Bolden, een gennem hans højre Arm ned gennem Figuren, der sidder med Ryggen til, og videre i en opadgaaende Rundbevægelse tilbage til Udgangspunktet gennem den yderste højre Figurs Ben- og Ryglinje og Nabofigurens Arm og Hovede — og een, der med Bolden som Omdrejningspunkt fortsætter den første ned gennem Ryglinjen og det højre, tilbagegaaende Ben over i den liggende Figurs Laar og Ryglinje og videre rundt i Teltmandens Bevægelse for gennem den foroverbøjede Figur at slutte af i Bolden. Dette er Hovedrytmerne, som understreges af, at hele Kompositionen nogenlunde kan indskrives i en aflang Elipse fra venstre til højre. Hertil kommer flere Birytmes, bl. a. en horisontal Bølgebevægelse gennem de lave og høje Figurer, kulminerende i Boldmandens Hovede. Det er vanskeligt at forklare, fordi Kompositionen jo ikke er opstaaet paa Grundlag af et konstrueret Skema, men gennem stadige Ændringer og Omflytninger af hele Figurer har faaet denne Form.

Den venstre Billedhalvdel er vist bedst klaret. I den modsatte Side brydes den gennemløbende Bevægelse af ved det ulykkelige Sammentræf af Ben. Hvis jeg engang faar Anledning dertil, vil jeg prøve at faa større Klarhed her, bl. a. ved at fjerne den skarpe opadgaaende Linje, der danner Skellet mellem den Rygvendtes Skygge og det hvide Haandklæde i Forgrunden.

Det er forsøgt at understøtte selve Hovedbevægelsen med Farven. Lyset i Sandstranden er ført op langs den ene Side af Boldmandens Krop for at knytte ham med ind i Gruppen. I det hele taget har jeg gerne villet holde Fladen saa stærkt som muligt uden at skulle give Afkald paa en abstrakt Rumvirkning.

Oprindeligt var Billedet mere naturalistisk. Der var hvide Skumfelter paa Vandet, og Figurerne var mere detaljerede baade i Farven og Udformningen. Efterhaanden samledes Farven mere, indtil den i det store og hele dannede en Treklang mellem den grøngyldne Hud, Havfladens og Luftens Stærkt-Grønne og Haandklædernes, Teltets og den lille Vimpels Hvide. Hundens Farve gaar ned i det dybt Brune og skulde danne en isoleret Kontrast til det øvrige Billedes temmelig lyse Holdning.

Hvad er der ment med Billedet? Ja, det skulde det jo helst selv sige. Det skulde gerne have en stærk Virkning, simpelthen som Billedet, og desuden vække en Følelse af Menneskets indre Sammenhæng med Naturen og andre Mennesker. Figurerne kan ikke opfattes som Individualiteter. Der er ikke gjort noget for at skildre dem literært, eller — for at sige det anderledes — som kloge og dumme, rige og fattige, gode og onde, smukke og grimme, men som Led i en Sammenhæng, hvor de tilsammen danner en Harmoni. En tilsvarende Abstraktion skulde ligge til Grund for den omgivende Natur, Havet og Stranden. Den skal ikke kunne stedfæstes. Det er ikke et objektivt, naturalistisk Billede af Naturen ved Blaavandshuk eller Klampenborg paa en bestemt Tid af Dagen, men et Forsøg paa at give Udtryk for en abstrakt Følelse af Havet og Stranden.

Alt dette skulde nødig lyde ubeskedent, men naar jeg har forsøgt at sige noget om dette Billede, er det ikke mindst i Haabet om at kunne faa slaet noget fast om Maleri i Almindelighed, fordi den almindelige Indstilling overfor denne Kunstart hviler paa temmelig tilfældige og uklare Begreber, der er tilbøjelige til at lægge alt for stor Vægt paa det i literær Forstand fortællende paa Bekostning af Billedets syntetiske Egenskaber.

For dog ikke at faa Skyld for at være haardkogt Tilhænger af »Kunst for Kunstens Skyld« skal jeg ikke lægge Skjul paa, at det vilde være mig en Glæde, om mit Badebillede kunde vække en Længsel hos Beskueren efter Sommerferie og Friluftsfoldelse, karsk, ungdommelig Hengivelse i Naturen.

Preben Wilmann.

ROSKILDE
HØJSKOLE
VINTEREN
1931—32

Vinterskolens Aabning den 3. November fik et særligt højtideligt Præg derved, at den faldt sammen men Indvielsen af Foredragssalens nye Udsmykning: Mogens Lorentzens Fresker, bekostede af Ny Carlsberg-Fondet og udført i Sommerens Løb. Statsminister Stauning holdt Festtalen, og Kunstneren redegjorde for Billedernes Idé og Udførelse i en Tale, der allerede fandtes gengivet i det forrige Nummer af »Arbejderhøjskolen«.

Længe forinden var det maksimale Elevtal fuldt tegnet: 94, og et betydeligt større Antal havde vi maattet afvise eller henvise til andre Skoler. Der er ingen Grund til at prale heraf, thi med Arbejdsløsheden stiger naturligvis Antallet af »Emner«. Det tør dog antages, at Kendskabet til og Interessen for Højskolen er stigende indenfor Arbejderklassens Ungdom. To Skoler propagerer ved deres blotte Eksistens mere end én.

Elevflokkens S sammensætning svarede ret nøje til første Vinters: 35 Københavnerne, 37 fra Købstæderne og 22 fra Landet. Blandt de sidste var i Aar en Færing. Enkelte Elever fik i Tidens Løb Arbejde og erstattedes med andre, saa at

Skolen ialt har været besøgt af 97 i Vinter. Ogsaa m. H. t. den faglige Sammensætning var Billedet omtrent det samme som i Fjor. Som Følge af en Ændring i Kokkeskolens Arbejdsplan deltog dens Elever ikke i Højskolens Undervisning. Til Gengæld havde vi i Aar navnlig flere Smede og flere Landarbejdere end forrige Vinter.

Man kan undertiden møde den Forestilling, at unge Arbejdere skulde udgøre »en graa — eller maaske snarere rød —, forskelsløs Masse«. Intet kunde være mere urigtigt. Tværtimod træffer man her en Mangfoldighed af Typer og Temperamenter, Interesser og Indstillinger over for Livet, som næppe vilde findes større indenfor andre Udsnit af Befolkningen. Denne store Uensartethed kan volde Vanskeligheder, men giver dog først og fremmest Skolens Liv og Arbejde Rigdom og Farve.

Skolen har i Aar haft én fast ansat Lærer mere — Otto Jensen — og dette i Forbindelse med vore Erfaringer fra i Fjor havde muliggjort ret væsentlige Forbedringer i vor Arbejdsplan. Vi har saaledes haft et større Antal Studiekredse, med færre Deltagere paa hvert Hold, og det har været muligt at give Eleverne Indflydelse paa, i hvilke de skulde deltage. Emnerne har været: Fagforeningskundskab, Kooperation, Samfundskundskab, Erhvervsgeografi, Psykologi, Sundhedslære, Astronomi, Landbrugskundskab, Statistik, Danmarks Industri, Socialismens Program og Politik, Arvelighedslære samt den russiske Femaarsplan — og paa Aprilskolen: Kunsthistorie, sammenlignende Avislæsning, amerikanske Forhold samt en Gennemgang af Ehrenburgs Bog: 10 HK.

Emnerne for de to daglige Foredrag var: De moderne Stormagter (Frode Kristensen), Socialismens og Arbejderbevægelsens Historie (Otto Jensen), Biologi og Etnografi (Hellner) og Samfundsøkonomi (Gammelgaard).

Næsten alle Eleverne deltog i Undervisning i Tysk (Frode og Selma Kristensen) eller Engelsk (Harriet Gammelgaard). Sangundervisningen lededes i Aar af Forstanderen, Gymnastiken af Harald Jensen fra Reerslev.

Biblioteket lededes i Aar af Willy Hellner og Otto Jensen. I de tre eller fire daglige Timer, hvori det har været aabent, har det været flittigt benyttet. Desuden har der været ca. 1500 Udlaan i de fem egentlige Skolemaaneder. Højest stod Januar med 365 Udlaan, November og Februar havde hver 340 og December og Marts henholdsvis 260 og 200 Udlaan. Ogsaa Centralbiblioteket i Roskilde blev flittigt besøgt af Eleverne, naar vor egen Bogbestand ikke strakte til.

Et Par Gange i Vinterens Løb har vi holdt »Gruppeskriveøvelser«. Eleverne blev delt i 15 a 16 Grupper, hver med 6 Deltagere, og fik forelagt 8 Opgaver, 2 fra hver af den sidste Maanedes Foredragsrækker. Hver Gruppe valgte en Formand og en Sekretær, drøftede og besvarede i Løbet af 4 Eftermiddagstimer Opgaverne. Disse

Øvelser vandt stor Yndest hos de fleste og bidrog uden Tvivl til at sætte »Problemerne under Debat« — ogsaa udenfor den fastlagte Tid. Forbilledet for dem har vi hentet fra den kooperative Højskole Jakobsberg ved Stockholm. Der er blandt Lærerne enstemmigt Ønske om at fortsætte Forsøget.

Ved Siden af det daglige Arbejde blev der Tid til en Række Aftenmøder: Diskussioner og Foredrag, til Søndagsaftenerne smaa Aftenunderholdninger og til enkelte større Fester. Indledere ved Aftenmøderne var Typograf W. Villumsen, Roskilde (Landbrugskrisen), Kommuelærer Otto V. Nielsen (Rokokotidens Musik), Pastor Chr. Norlev (Kristendommen og Socialismen), Poul Sørensen, Roskilde (Bør Danmark afruste?), Lektor Hartvig Frisch (Arbejderne og Klassikerne), Lærer Otto Jensen (Pamperismen), Fru Gammelgaard (Kvinden i Industrien), Dr. Sigurd Hansen (Blandt mer og mindre gale), Borgerrepræsentant Fr. Vedsø (Den ny sociale Litteratur), Redaktør Ernst Christiansen (Brydninger indenfor Arbejderbevægelsen under Krig og Kriser), Aug. Jørgensen (Afholdssagen). Som fremmede Oplæsere af Litteratur har vi bl. a. haft Besøg af Forfatteren Harald Bergstedt, Laurids Hemmershøj Nielsen og Martin Sørensen.

Vinterens store Fester var overordentlig vellykkede. Ved Solhvervsfesten den 19. December talte Forretningsfører Gustav Petersen om den økonomiske Verdenssituation, Harald Bergstedt læste op, Saxtorph Mikkelsen, Fru Lis Jacobsen og Axel Jørgensen sang. Skolens egne tyske og engelske Kor bidrog til Underholdningen. Fastelavnsfesten den 7. Februar var helt igennem Elevernes eget Værk; man slog sig løs, som sig hør og bør, med Leg, Gøgl og Dans. Ved Afslutningsfesten den 22. Marts var det atter Eleverne, der trak det tunge Læs. En højst vellykket Aarsrevy løb af Stabelen, Resultatet af en udskrevet Konkurrence mellem Eleverne, og hvori Vinterskolens vigtigste Begivenheder og mest karakteristiske Typer og Situationer blev forevige.

I Skoletiden blev der afholdt 4 specielle Kursus: Den 27. og 28. December (i Juleferien) af Landsforeningen Den frie Skole, den 23. og 24. Januar af Roskilde Amts Delingsførerforening. Den 12. og 13. Februar for Skolens Elever af D. S. U. og D. U. I.s Ledere og den 24.—27. Marts af Dansk Tobaksarbejderforbund. Fra Den frie Skoles Kursus vil sikkert de to fremmede Deltageres Indlæg, Dr. Kurt Loewensteins fra Berlin og Dr. Karl Hörbergs fra Lund, blive staaende i manges Erindring. Gymnastikkursuset, der samlede indtil 600 Mennesker, prægedes af Niels Bukhs Tilstedeværelse som Leder og Taler. Ogsaa Skolens eget Hold gjorde sig smukt gældende. Tobaksarbejderforbundet bidrog til at sætte Liv og Kulør over Paaskeferiedagene for de Elever, der var blevet tilbage.

Synlige Udslag af Elevernes organiserede Samvirke var — foruden de foran omtalte Fester, Diskussioner o. a. Sammenkomster, Udgivelsen af Ugebladet Smeltdiglen samt den kooperative Salgsforening. 1 a 2 Gange maanedlig havde vi desuden Fremvisning af oplysende Films, arrangeret af en af Kammeraterne. Skolen talte et ikke helt ringe Antal Sportsmænd, og det hændte nu og da Søndag Aften, at en og anden kom hjem med Sejrspalmer og hilstes med Jubel af Kammeraterne paa Skolen. Et andet Udslag af Sportsaand var den voksende Flok af »Vikinger«, der Vinteren igennem tog dagligt Bad i Fjordens kolde Vand — og som delte Omegnens Beboere i Beundrere og de Foragede.

Ved Skoleaarets Afslutning ophørte det hidtidige Samarbejde med Søkokkenes Fagskole, der nu flytter ind til Københavns Fællesorganisations nye Svendehjem. Skolens Økonomi vil fra nu blive ordnet omtrent som paa Esbjerg Arbejderhøjskole. En af Følgerne heraf er, at vi til næste Vinter vil faa Plads til ca. 10 Elever flere. Allerede før Afslutningen af denne Vinters Kursus var Indmeldelserne begyndt til næste Vinter.

Hj. Gammelgaard.

Roskilde Højskoles Gymnastikhold 1931—32.

Roskilde Højskoles Vikinger 1931—32.

Roskilde-Elever paa Foraarsarbejde i Haven.

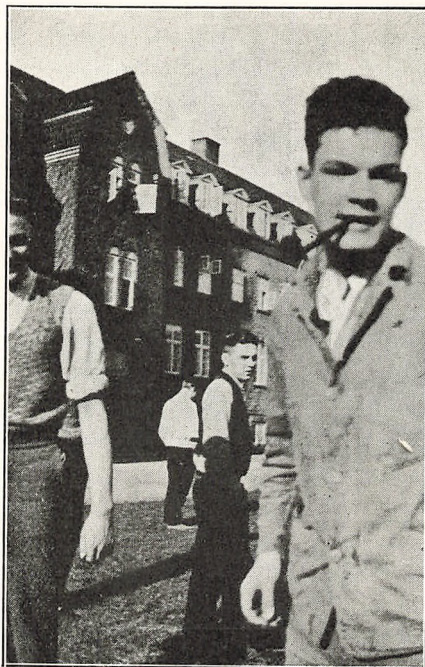
Det engelske Sangkor synger Sømandsviser.

Esbjerg.

Hvil i Klitterne paa Fanø.

Esbjerg.

ESBJERG
ARBEJDER
HØJSKOLE
VINTEREN
1931—32

Allerede tidligt paa Efteraaret 1931 forstod alle, der havde lidt Indblik i Arbejdsforholdene, at Vinteren vilde bringe stærkt forøget Arbejdsløshed. Den kom og blev uden Tvivl en stærkt medvirkende Aarsag til den store og forholdsvis tidlige Tilgang af Elever til Arbejderhøjskolen. Allerede i Midten af Oktober Maaned havde vi 100 Indmeldelser og maatte lukke for videre Tilgang. Endnu godt et Hundrede meldte sig og maatte henvises til andre Højskoler. At Arbejdssituationen virker ind paa Arbejderhøjskolens Forhold paa forskellige Maader er selvfølgelig ganske givet. En Forringelse af Udsigterne til at faa Arbejde betyder, at et Højskoleophold bliver den fornuftigste Løsning paa et Problem for et forøget Antal unge Arbejdere. Men en Situation som den nuværende betyder ogsaa et Tryk over Arbejdet Vinteren igennem. Dybt i Sindene ligger Minderne om den Arbejdsløshed, der gik forud for Skoleopholdet, parret med en begrundet Frygt for, at Fremtiden ikke skal byde paa nogen Ændring deri. Det centrale Livsproblem er derved givet, det kan ingen Arbejdsløs komme uden om. Det manifesterer sig ikke alene som følelige materielle Savn, men ogsaa psykologisk, hvilket ses af Udtalelser som: »Sat udenfor«.

»Vi er jo overflødige«, eller selv i det mere humørfyldte: »Vi er paa Ventepenge«; — der uden Tvivl refererer til den senere Tids Begivenheder inden for Statstjenestens højere Grader. Lykkes det engang at løse Beskæftigelsesproblemet i en saadan Grad, at en ung Arbejder med Sindsro kan forlade sin Arbejdsplads for at tage paa Højskole, fordi han véd, at der vil være Arbejde at faa bagefter, vil Arbejderhøjskolen sikkert ikke faa mindre Tilgang, men Stemningen under Arbejdet vil faa en lysere Tone. Foreløbig er et Samfundssystem, der føles nedværdigende for tænkende unge Arbejdere, det inciterende Moment for Arbejderhøjskolens Elever. Men det tilsyneladende stærkt afgrænsede Problem betyder dog ingenlunde en Indsnævring af Interessen, selv om mangt og meget blev undersøgt og bedømt i Relation til det. Af særlige Virkninger ved forøget Arbejdsløshed er vel kun den, at Moderation falder noget i Kurs i Forhold til andre og bedre Tidens Tilstande. Tværtimod kunde man i den forløbne Vinter spore en intelligent Forstaaelse af, at ikke alene de egentlige sociale og økonomiske Fag, men ogsaa f. Eks. Historien og Skønlitteraturen laa inden for det interessante og naturlige Studieomraade. Det er i det hele taget en Kendsgerning, at dansk Arbejderungdoms Interesser for kulturelle Spørgsmaal er i meget stærk Stigen.

Paa Arbejderhøjskolen har der i Vinter været holdt Foredrag over Samfundslære og Kooperation af Forstanderen, Litteratur og Socialismens Historie og Teori af Hagemund Hansen, Erhvervsgeografi og Biologi af Michael Andersen og Kulturhistorie af Arne Sørensen, der blev ansat ved Skoven 1. November i Fjor. Arne Sørensen sluttede sine Foredrag med en Udstilling af Plakater af ældre og helt ny Type tildels hentet hjem fra en Række fremmede Lande og fik derved en udmærket Baggrund for en Omtale af Tidens mange mærkelige Kulturstrømninger.

Eleverne fik selv Lov til at vælge de Studiekredse, de ønskede at deltage i, efter at der i et Par Foredrag var gjort Rede for de enkelte Bøgers ellers Fags Indhold og Betydning. Paa den Maade blev der 3 Kredse i Fagforeningskundskab og en i hver af de følgende Emner: Dansk Digtning, Verdenskrisen, Sovjet-Rusland, Kooperation, Samfundslære, Samfundøkonomi og en Kreds for Idrætsledere, hvor man beskæftigede sig med Anatomi, Gymnastikteori og Planlæggelse af alle Slags Idræt. Denne Kreds lededes af Hagemund Hansen. Hver Elev havde mindst to Studiekredse, og hver Kreds havde i Løbet af Vinteren 40 Undervisningstimer til sin Raadighed. I April oprettedes yderligere fire over følgende Emner: Psykologi, Astrologi, vore politiske Partiers Samfundsopfattelse og de Man's Socialisme.

Sprogstudierne har som sædvanlig været ført meget intensivt med 5 Timers Undervisning baade i Engelsk og i Tysk. Naar noget over Halvdelen af Eleverne ønskede

at lære Tysk, vidner det sikkert om den nære Forbindelse mellem Arbejderungdommen i Tyskland og Danmark. Et Hold i hvert Sprog for Viderekomne. Allerede i December dannedes et engelsk og et tysk Sangkor, der under Nina Sørensens Ledelse naaede saa langt, at de i Marts Maaned kunde fremføre henholdsvis Sømandssange og Vandresange paa Scenen, »Tyskerne« ved Forbundets Fest i Byen og »Englænderne« ved vor egen Afslutningsfest, hvor yderligere »Fanden i Gammelby« af Bergstedt og i Arne Sørensens Bearbejdelse opførtes. Baade Sangene og Skuespillet blev til virkelig Glæde og Morskab for den store Forsamling af Gæster og Elever.

Arkitekt Østerlund, Musikdirektør A. Schmidt og Bibliotekar Carl Thomsen havde som sædvanlig Undervisningen i henholdsvis Fagtegning, Sang og Bogkundskab. Af fremmede Foredragsholdere havde vi den Glæde at høre Sekretær O. Bertolt, Folketingsmand Jul. Bomholt, Pastor Christensen, Landsretssagfører Krebs, Borgmester Mortensen og Formanden og Sekretæren for D. S. U., der som i tidligere Aar gav alle Eleverne et Kursus i Ungdomsarbejde. Af andre Gæster bør særlig nævnes to. Den ene var en ung engelsk Maskinmester, William Latimer, hvis Skib laa i Havnen nogle Dage og som havde hørt om Arbejderhøjskolen inde i Byen. Som Medlem af den socialistiske Ungdomsforenings Bestyrelse i Carlisle i Nordengland og stærkt interesseret i Oplysningsarbejde, kom han herud en Lørdag og holdt om Aftenen et meget klart og til Tider stærkt gribende Foredrag om den øjeblikkelige Situation i England. Den anden var en ung Amerikaner, Myles Horton, der var herovre for at studere Højskoler og som blev paa Skolen i nogen Tid. Ogsaa han holdt et fortrinligt Foredrag om »Amerikas to Arbejderklasser: den sorte og den hvide«.

Inden Vinterskolens Begyndelse fik Biblioteket nye Reoler og et Bord, der er særlig velegnet til Studiekredsbrug. Samtidig blev der anskaffet nogle nye Bøger — en Begyndelse til det virkelig gode Skolebibliotek, som de allernærmeste Aar sikkert vil se under Udvikling. I de fem Vintermaaneder har der været 871 Udlaan fra Skolens Bogsamling, 239 var Faglitteratur (deraf 42 Pjecer fra en særlig Pjecesamling) og 632 Skønlitteratur. Biblioteket sorterede under Fru Nina Sørensen.

Arbejderhøjskolen har i Vinter været besøgt af ialt 104 Elever og det gennemsnitlige Elevtal pr. Maaned har været 96. Af samtlige Elever var kun 3 over 30 Aar, 6 var mellem 25 og 30 og de øvrige 95 mellem 18 og 25. Gennemsnitsalder 21,4. Fra Hovedstaden kom 26 Elever (nøjagtigt en Fjerdedel), fra Københavns Amt 4, Holbæk Amt 1, Sorø 2, Bornholm 3, Odense 5, Svendborg 6, Maribo 9, Aalborg 3, Aarhus 7, Randers 2, Ribe 13, Ringkøbing 4, Skanderborg 3, Thisted 3, Vejle 7, Viborg 5 og Præstø 1. Sønderjyderne meldte sig først efter at Skolen havde fuldt indtegnet.

Fordelingen efter Fag var saaledes: 9 Arbejdsmænd, 3 Bagere, 2 Chauffører, 5 Fabrikarbejdere, 2 Formere, 3 Gartnere, 5 Grovsmede, 2 Guldsmede, 4 Handelsmedhjælpere, 2 Karetmagere, 2 Lagarbejdere, 5 Landarbejdere, 22 Maskinarbejdere, 1 Maler, 4 Mekanikere, 4 Murere, 1 Sadelmager, 4 Skibsbyggere, 5 Skotøjsarbejdere, 3 Snedkere, 3 Søfolk, 3 Typografer, 5 Tømrere, 1 Vikler, 1 Værktøjsmager, 1 Væver og 2 uden bestemt Erhverv.

44 Elever havde ønsket at blive paa Skolen i April Maaned, men da Arbejdsløshedsfonden standsede sine Tilskud fra Udgangen af Marts gik Elevtallet i April ned til 21. Den 3. Maj aabnede Skolen paany for Sommerpigerne og det kooperative Kursus, der tilsammen har 41 Elever.

Poul Hansen.

Haandbold paa den store Plæne.

Esbjerg.

ROSKILDE ELEVFORENINGS BERETNING

Arbejdet med Elevforeningen er gaaet støt og roligt, stadigt fremad i Medlemsantal, idet dette nu er paa 236, en Fremgang paa 76 siden Aarsmødet i August Maaned sidste Aar.

Det, der optog Kammeraterne mest paa Aarsmødet, var Spørgsmaalet: Fælles-Emblem for Arbejderhøjskolerne, og Oprettelse af mulige Lokal-Afdelinger. Angaaende det førstnævnte er der ført en Del Forhandlinger med Esbjerg Arbejderhøjskoles Elevforening. Der er desuden blevet oprettet en Lokal-Afdeling i København, idet Elevforeningen havde indkaldt til et Møde Onsdag den 13. Januar. Forstander *Gammelgaard* holdt ved dette Møde et interessant Foredrag om »Ungdommen og Nutidsproblemerne«. Det blev vedtaget at oprette en Lokal-Afdeling, og der blev nedsat et lille Udvalg til at udarbejde Love o. desl. Ved en senere afholdt Generalforsamling blev *Ejnar Dahlin* valgt til Formand, *Viggo Sørensen* blev Kasserer, og til Bestyrelsesmedlemmer blev valgt *Carl Chr. Jørgensen*, *Edwin Boye Hansen* og *Svend Aage Knudsen*. Efter Generalforsamlingen holdt *Frode Kristensen* et aktuelt Foredrag om »Østen og Vesten«. En hel Del af de mødte Kammerater meldte sig ind i Afdelingen. Kontingentet blev fastsat til 1 Krone om Aaret. Man maa nu haabe paa, at alle Kammerater, der er Medlem af Elevforeningen og bosat i København og Omegn, ogsaa vil melde sig ind i den lokale Afdeling.

Bestyrelsen har stadig for Øje, hvor det kan lade sig gøre, at søge oprettet saadanne Afdelinger, idet disse uden Tvivl har deres Berettigelse og Opgaver. Men foreløbig maa vi nøjes med den i København.

Der kunde vel nok nævnes en Del mere om Arbejdet i den forløbne Tid, men dette er det væsentligste og sikkert det vigtigste for Kammeraterne. Jeg vil derfor til Slut udtrykke Haabet om, at rigtig mange kommer med til Aarsmødet den 2. og 3. Juni, for dermed at gøre dette saa begivenhedsrigt som muligt.

Aage Hinrich.

INDBYDELSE TIL AARSMØDET

Roskilde Højskoles Elevforening indbyder hermed sine Medlemmer til det aarlige Elevmøde, der afholdes *Lørdag den 2. Juli* og *Søndag den 3. Juli* paa Roskilde Højskole.

Program:

Lørdag. Kl. 2½: Fælles Kaffebord. Kl. 3: Udflugt til et af Egnens skønne Steder. Kl. 6: Aftensmad.

Søndag. Kl. 8: Morgenmad.
Kl. 10: *Generalforsamling.* (Dagsorden: 1. Protokol og Beretning. 2. Regnskab. 3. Eventuelt indkomne Forslag. 4. Lovændringer. 5. Valg. 6. Fremtidig Virksomhed. 7. Eventuelt.)

Kl. 12: Middag. Kl. 3: Kaffebord.

Kl. 3½: Møde i Haven, hvor Forstander *Gammelgaard* og *Nina Andersen* vil tale.

Kl. 5½: Aftensmad.

Kl. 7: *Kammeratligt Samvær.* Her vil der bl. a. blive Sang, Musik, Oplæsning, fælles Kaffebord, samt vil »Smeltediglen« selvfølgelig ved denne Lejlighed heller ikke mangle. — Kl. 9½: Afslutning.

Skolen sørger for Indkvartering og Forplejning. Prisen vil blive: Lørdag Kr. 1,50, Lørdag Nat Kr. 1,00 og Søndag Kr. 2,50.

Forslag, som ønskes behandlet paa Generalforsamlingen, bedes indsendt senest den 25. Juni til Aage Hinrich, Hesseløvgade 28, 2., København Str.

Da der vil blive gjort alt for at gøre vort Aarsmøde saa festligt som muligt, er det vort Haab, at Kammeraterne møder talrigt op den 2. og 3. Juli paa Skolen.

Vel mødt til Elevmødet!

Bestyrelsen.

TIL DE MEDLEMMER, DER BOR I KØBENHAVN OG OMEGN

Som det sikkert vil være mange bekendt, er der oprettet en Lokal-Afdeling af Elevforeningen i København. Vi anmoder derfor de i København og Omegn boende Medlemmer af Elevforeningen, som endnu ikke har indmeldt sig i Lokal-Afdelingen, om at gøre det for derigennem at samles og bevare den Aand og Kammeratskabsfølelse, vi tog med os fra den Tid, vi tilbragte paa Roskilde Højskole.

Kontingentet er kun 1 Kr. om Aaret. For dette vil man, om Sommeren ved Udflugter og om Vinteren ved Foredrag og Sammenkomster, kunne træffe kendte Ansigter, og opfriske gamle Minder fra Højskoletiden.

Indmeldelser modtages af Ejnar Dahlin, Formand, Kirkegaardsvej 10 A, St., Kbh. S, Viggo Sørensen, Kasserer, Woltersgade 14, 3., Kbhvn. S, Edwin Boye Hansen, Kildevældsgade 78 St., Kbhvn. Str., og hos Carl Chr. Jørgensen, Nordre Fasanvej 110, 1., Kbhvn F.

TIL MEDLEMMERNE AF ROSKILDE HØJSKOLES ELEVFORENING FOR KØBENHAVN OG OMEGN

Da Bestyrelsen ved Elevskriftets Trykning endnu ikke har fastlagt noget Program for Foreningens Sommervirksomhed, anbefales det Medlemmerne at se Meddelelserne om Sommerens Arrangementer, som vil findes paa Social-Demokratens sidste Side.

Iøvrigt kan paa nuværende Tidspunkt meddeles, at ved Elevforeningens Aarsmøde, som i Aar afholdes 2.—3. Juli paa Roskilde Højskole, har Bestyrelsen tænkt sig at give denne Udflugt et festligt og kammeratligt Præg ved fælles Afrejse fra København o. lign. Men derom og ved de øvrige af Bestyrelsen paatænkte Arrangementer, hendes Medlemmernes Opmærksomhed paa de kommende Meddelelser i Social-Demokraten.

P. B. V.

Ejnar Dahlin.

REGNSKAB

fra 31. August 1931 til 30. April 1932.

<i>Indtægt.</i>		<i>Udgift.</i>	
Kassebeholdn. fra forr. Regnskab	58,36	Porto, Konvolutter m. m.	37,83
Kontingent	123,85	Elevmødet d. 30. August 1931 ...	14,30
Overskud fra Kooperationen		Protokol, Stempel m. m.	6,90
1930-31	21,42	Elevskrifter	73,50
Diverse	2,85	1000 Kartotekskort	21,32
		Oprettelse af Lokal-Afdeling for	
		København	19,80
		Diverse	4,12
		Kassebeholdning pr. 30 Apr. 1932	28,71
Ialt Kr.	206,48	Ialt Kr.	206,48

Frode Kristensen,
Kasserer.

PERSONALIA

Børge Christensen (1931—32) er for Tiden Elev paa den nordiske Folkehøjskole i Genève, hvortil han har faaet Stipendium fra Arbejdernes Oplysningsforbund. Ifølge egne Udtalelser har han Følelsen af, at Mont Blanc skal falde ned og knuse ham og hele Folkeforbundet.

Henry Hjorthøj, *Thisted*, *Arentzen* og *Oluf Riis Poulsen* (alle 1931—32) aftjener for Tiden deres Værnepligt.

Chr. Nebel, Bryderkongen, (1931—32) er antaget som Portør paa Sct. Hans.

Ejner Frederiksen (1931—32) meddeler stolt, at han har faaet Stemmeret til Landstinget.

Ejnar Larsen, Borgmesteren, og *Vald. Andersen* (begge 1930—31) er blevet smedet i Hymens Lænker, hvilket ogsaa gælder

Kaj Henriksen (1930—31), der er blevet Formand for D. s. U. Kastrop Afdeling.

Spallanzani, *Otto Olsen* og *Svend Larsen* (alle 1930—31) har i Vinter opholdt sig paa Arbejderhøjskolen i Esbjerg.

Aksel Riber (1930—31) opholder sig i Sverige, hvor han har godt Arbejde.

Fritzner har fra 1. Maj henlagt sin Virksomhed til Fællesorganisationens Svendehjem i København, og for Fremtiden skal saavel Køkkenen som Haven sortere under Forstander Gammelgaard.

Lærer *Otto Jensen* bliver fra 1. Oktober fast ansat som Lærer paa Skolen.

Lærer *Willy Hellner* er bleven gift. Han skal atter i Aar lede nogle af Arbejdernes Oplysningsudvalgs Ferieture.

Frode og *Selma Kristensen* har i Nærheden af Skolen købt en Grund med Hønsehuse, og agter derfor at nedsætte sig som Prioritetsforvaltere.

Wm. Lowis (1931—32) og *Eigil Holm* (1930—31) paatænker til Sommer at rejse til Brunnsvik Højskole i Sverige.

FORSKELLIGT

Mindefest i Anledning af Skolens 25-aarige Fødselsdag fejres Søndag den 17. Juli paa Skolen af Elevforeningen fra Bredsdorffs Tid.

Skolen har nu modtaget sine første Indmeldelser til Vinterskolen 1932—33. Det er to Brødre ved Navn *Engel*. Det lyder da lovende!

Om et Par Maaneder udkommer i A.O.F.s Bogkreds *Jul. Bomholt: Arbejderkultur*. Den bør alle vore Medlemmer omgaaende anskaffe.

Billedet paa Side 3 af Forfatteren *Erling Kristensen* er efter en Originaltegning af vor Kammerat *Martinus Hougaard*.

H. C. Hansens Oversættelse »Grubearbejdernes Sang« i sidste Nr. kan man sammen med mange andre gode Vers finde i H. C.s Debutbog, Digtsamlingen »Tro og Trods«, der imidlertid er udkommet paa Forlaget »Fremad«. Sukces'en kan allerede fastslaaes.

En kold Dukkert.

ESBJERG ELEVFORENINGS BERETNING

Elevmødet paa Esbjerg Arbejdenhøjskole afholdes Søndag den 17. og Mandag den 18. Juli, og Elevforeningens Bestyrelse venter stort Besøg. Planen for Mødet er følgende: Søndag: Kl. 10: Generalforsamling.

Dagsorden:

1. Forhandlingsprotokol og Beretning.
2. Regnskabet.
3. Valg af Bestyrelse, Revisorer og Suppleanter.
4. Indkomne Forslag.
5. Eventuelt.

Søndag Kl. 16: Offentligt Møde. Talere: Folketingsmand *Hartvig Frisch* og Højskolelærer *Michael Andersen*.

Søndag Kl. 20: Selskabeligt Samvær med Underholdning.

Mandag Kl. 13,25: Udflugt til Fanø.

For Indkvartering og Forplejning paa Skolen betales 2,50 Kr. pr. Dag. Anmeld Ankomst pr. Brevkort, det vil lette Skolen i dens Dispositioner.

Fortrop.

TIL VINTERHOLDET 1921—22.

Husk, Kammerater, at det i Aar er ti Aar, siden vi mødtes paa den røde Skole og her sammen oplevede fem uforglemmelige Maaneder. Husk ogsaa, at vi ofte talte om, at det kunde være morsomt at mødes her om ti Aar for i Erindringen at opriske Minderne fra den bedste Tid i vort Liv. Nu er Tiden inde til at omsætte Ordene i Handling. Og I, der endnu gennem Elevforeningen har bevaret Tilknytningen til Skolen, mød frem den 17. og 18. Juli og berig Mødet med jer Nærværelse. Og kender I Adresserne paa nogle af dem, som er gledet ud, send mig dem da, og de skal faa en særlig Indbydelse. Jeg er saa optimistisk at tro, at det skulde kunne lykkes at samle 25 fra denne Vinter, men er klar over, at kun ved fælles Hjælp er det muligt. Gør derfor eders bedste, for at Maalet kan naas. Og saa — paa Gensyn ved Elevmødet.

Eders gamle Kammerat

Michael Andersen.

PERSONALIA

Poul Hansen foretog i Eftersommeren 1931 en Rejse til Sverige for at studere Arbejderkooperation og Arbejderhøjskoler, og var som forrige Aar paa Foredrags-tourne til forskellige D. s. U. Afdelinger.

Julius Bomholt foretager i Eftersommeren en Studierejse til Tyskland. Emne: Arbejderlitteratur.

Palle Nielsen har siden 1. November været ansat ved Den internationale Højskole i Helsingør.

Arne og Nina Sørensen, der kom hertil ved Vinterskolens Begyndelse, underviser i Sommer henholdsvis i Reklame, Vask og Sang.

Borgmester *Mortensen* leder en af Studiekredsene paa det kooperative Kursus.

Arne Jørgensen, der ogsaa i Aar underviser i Bogholderi paa det kooperative Kursus, er sammen med *Poul Hansen* blevet indvalgt i Esbjerg og Omegns Brugsforenings Bestyrelse.

Hagmund Hansen og *Karen la Cour Overgaard* holdt Bryllup i April.

Ogsaa *Carl M. Hansen* («Tønder Carl»), *Laurits Petersen* (begge 1927—28) og *Einer Poulsen* (1931—32) er blevet gift.

Samme *Laurits Petersen* frekventerede sammen med *Augustinus Jakobsen* («æ Sownfoged») (1927—28) i afvigte Vinter Avoncroft College i England.

Peder Sørensen og *Johannes Larsen* (begge 1931—32) frekventerer fra det kommende Efteraar Fircroft College ved Birmingham.

Nikolaj Jensen (sidste Gang 1924—25) er Sekretær i Arbejdernes Oplysningsudvalg, Aalborg.

Edwin Dose (1929—30) forbereder sig i denne Tid paa Krabbesholm Højskole ved Skive til Optagelse paa et Lærerseminarium.

Chr. Petersen, Houlbjerg, (sidste Gang 1927—28) har i Vinter været Elev paa Borups Højskole.

Af tidligere Elever er *Poul Petersen*, *Uno Nordstrøm*, *Hans Jørgen Nielsen*, *Chr. Holmgaard* og *Ove Ovesen* (alle 1931—32) Deltagere i det kooperative Kursus.

Ejner Frederiksen, *Olau Strøm*, *Karlo Nielsson*, *Rudolf Hansen* og *Felix Iversen* (alle 1930—31) har i Vinter været Elever paa Roskilde Højskole, *Niels Mortensen* og *Harry Simonsen* (1930—31) paa Askov.

Helge Larsen (1930—31), der dengang maatte afbryde Kursuset, har gjort sin »Forsømmelse« god igen ved at besøge sidste Vinters Kursus.

Inger Jensen (1926), der som Stuepige paa Palace Hotel, København, medvirkede til den svenske Stortyv, Sjøgreens Opdagelse, modtog i Belønning ca. 2800 Kr. Hvem gør det bedre?

Frk. Madsen, der har været Køkkenchef de to sidste Aar, træffer nu Forberedelse til at pakke Kufferten for at rejse til Kanada, hvortil hendes Kæreste emigrerede for seks Aar siden. Hendes Plads paa Skolen er overtaget af hendes Søster, *Tora Madsen*.

Frk. Jakobsen, Køkkenchef Vinteren 1929—30, er blevet Økonoma paa Roskilde Højskole.

Valborg Lauritzen (1931) er Privatsekretær hos Poul Hansen.

Frode Urhøj (1930—31) er Reservepostbud.

Hans Jensen (1929—30) er blevet Medlem af D. s. U. s. Hovedbestyrelse.

Holger Jensen (Randerssmeden) (1929—30) har i Vinter været Elev paa Den internationale Højskole og præsteret at være Elevraadsformand hele Vinteren. — Hatten a'.

Arthur Jensen («Lille Arthur») (sidste Gang 1929—30) er blevet fast Esbjergborger og har som Svend hos Tømrer Søvad lavet Møblerne til Skolens Bibliotek og til Karen og Hagmund Hansens Hjem. Noget af det mest — —.

Hans Holm bidrager fremdeles til, at der hersker Orden og Renlighed paa Skolen og i Haven, der er i fin-fin Stand.

Nikolaus Bukholt (1929—30) er forlovet. Forlovelse er ligeledes deklareret mellem *Margit Andersen* og *Heinrich Madsen* (begge 1931), *Chr. Holmgaard* (1931—32) og *Frida Johansen* (Stuepige samme Vinter).

Poul Hansen er meget ked af en Trykfejl i sidste Nr. I Artiklen »Arbejder og Bolig«. skal der paa Side 38 Linje 16 staa: Kapitalen skal ikke forrentes, o. s. v. Ret det!

1947/1522

37.41

H ar

3

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Jul. Bomholt: Erling Kristensen	3
Willy Hellner: Seksuel Krise	14
Poul Hansen: Nutidens svenske Forbrugerkooperation	19
Arne Sørensen: Praktiske Festkultur-Opgaver	25
Otto Jensen: Om det grønne Bord	30
Selma Kristensen: Svensk Arbetarediktning	39
Hagmund Hansen: Glimt fra Sydamerika	49
Mouritz Joensen: Den færøske Ungdom og Arbejderhøjskolen	60
Chr. Christiansen: Et Par Kulturbetragtninger.....	63
Johs. Hald: Mellem mørke Mure	69
Michael Andersen: Studiekredsarbejdet i Højskolens Undervisningsplan ...	74
Preben Wilmann: Foran et Maleri	79
Hj. Gammelgaard: Roskilde Højskole 1931—32	82
Poul Hansen: Esbjerg Arbejderhøjskole 1931—32	88
Roskilde Elevforenings Beretning	92
Indbydelse til Aarsmødet	92
Til Medlemmerne i København og Omegn	93
Regnskab fra 31. 8. 31—30. 4. 32	93
Personalialia; Forskelligt	94
Esbjerg Elevforenings Beretning	95
Indbydelse til Aarsmødet	95
Til Vinterholdet 1921—22	95
Personalialia	95

Af praktiske Grunde bringer vi de to Højskolers Elevfortegnelse for hele Aaret paa en Gang og i Tidsskriftets Efteraarsnummer.

